

Riksdagens protokoll

Nr 17

2 februari 1973

Debatter m. m.

Fredagen den 2 februari

Allmänpolitisk debatt (forts.)	3
Prisreglering och särskild skatt på motorbränslen, m. m.	45
Svar på interpellation nr 8 av fru Marklund (vpk) om utvidgning av prisstoppet, m. m.	55
Interpellationer:	
nr 29 av herr Björck i Nässjö (m) ang. svenska diplomaters utåtriktade utrikespolitiska aktivitet	85
nr 30 av herr Clarkson (m) ang. förläggningen av flygplatser	86
Meddelande ang. enkel fråga nr 65 av herr Hallgren (vpk) om avtalsgruppsjukförsäkring åt AMS-arbetare	87

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 2 februari

Finansutskottets betänkande

Nr 2 ang. tillämpning av allmänna prisregleringslagen	45
---	----

Skatteutskottets betänkande

Nr 1 ang. ändring i förordningen om särskild skatt på motor- bränslen	84
--	----

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 25 januari.

§ 2 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Remissdebatten behandlar många områden inom samhället. Genomgående berör den individens ställning i förhållande till samhälle och näringsliv. Jag skall i mitt anförande beröra frågor som har med bilismens ställning i samhället att göra.

Många frågor tas upp och debatteras utifrån felaktiga utgångspunkter. Många gånger är det helt beroende av att det inte föreligger helt tillförlitliga uppgifter.

Bilismen är något som de flesta tycker illa om – man får det intrycket när man lyssnar till vad som sägs från riksdagens talarstol – men den är en alldeles förträfflig mjölkko, har regeringen upptäckt. Bilismen finns alltid att ta till när det fattas pengar till oförutsedda utgifter i statskassan. Den är betydelsefull och outhärlig för många människor. När nu bilismen är så bra att ha att ta till när det behövs pengar, kan man också ha rätt att begära en bättre behandling av bilisten i den politiska debatten.

Senare i dag kommer riksdagens majoritet att fatta beslut om höjd accis, höjd moms och höjd bensinskatt som ytterligare belastar bilisten och som vanligt hårdast drabbar bilkonsumenten i låg- och medelinkomstklassen.

Det nya bilregistreringssystemet betecknades på förhand som en i förhållande till det föregående idealisk och effektiv problemlösning. Praktiken har visat att det tvärtom nästan genomgående har blivit både mängder av oförutsedda detaljkomplikationer och en helt oacceptabel förlängning av tidsåtgången för registrering. Det rör sig för närvarande om 10–14 dagar enligt nyligen gjorda undersökningar. Ett av grundfelen torde vara att man mot bilbranschens uppfattning bibehållit länsregister i stället för att övergå till ett enda centralt register och att man avstått från den föreslagna möjligheten att låta särskilt godkända bilhandelsföretag direkt medverka i registreringsproceduren.

En verklig konstighet är kravet på lämplighetsintyg för typbesiktigade uthyrningsfordon, företrädesvis leasingbilar. Särbehandlingen av dem är märklig med tanke på att konsumenten ändå själv väljer bil i förhållande till vad han vill ha. Eftersom det inte behövs lämplighetsintyg för typade bilar när man köper dem, framstår det som världsfrämmande att det

skulle behövas för typbesiktigade uthyrningsfordon. Härtill kommer att om typintyget är 30 dagar gammalt eller äldre krävs dessutom kontrollbesiktning. Tillsammans taget innebär de här kraven inte bara komplikationer och tidsförluster – uthyrningsföretagen kan ju ha lång väg till en bilprovningsanstalt – utan också avsevärda kostnader för konsumenterna, allt utan den ringaste nytta.

När det gäller dieseldrivna fordon – det är speciellt den tunga trafiken som berörs – så har riksdagen redan 1971 beslutat om införande av kilometerbeskattning. Mot kilometerskattetanken finns ingenting att erinra men väl mot det sätt på vilket den genomförs. Olika delbetänkanden har förelagts och beslutats av riksdagen. En alltför sen presentation av information och material inför övergången till kilometerskatt har vållat komplikationer och näst intill förvirring. Man står här inför en situation som påminner om den för tre år sedan införda kontrollen av diesellavgaser. I det fallet dröjde det ett helt år innan ett "pappersbeslut" fick effekt i praktiken.

Såväl kilometerskatten som bilregisterreformen föranleder ett krav på ökad kontakt med praktikens folk när det gäller dylika reformer. Det understryks med tanke på de risker som följer av reformivrarnas ambitioner att Sverige skall gå först med reformer på både trafiksäkerhetens och miljöskyddets områden, delvis utan att man hunnit få hållbara bevis för att åtgärderna får avsedda effekter.

När det gäller bilbeskattningen skulle en stor rationalisering, som också finge effekter på registreringsarbetet, nås om man avskaffade fordonsbeskattningen för bensindrivna bilar parallellt med införandet av kilometerskattesystemet och tog ut motsvarande belopp genom höjd drivmedelsbeskattning. Det skulle också förebygga en under nuvarande förutsättningar oundviklig skattesmitning och innebära en avsevärd lättnad för flertalet av de 2 500 000 personbilsägarna, som nu efter debitering får lösa ut skattekvitton – för att inte tala om risken för komplikationer om kvittona kommer bort.

Man reagerar också mot att det i det nuvarande skattesystemet inte längre accepteras av länsstyrelserna att bilhandeln centralt löser fordonskatten för begagnade lagerbilar från 1973.

I en mycket negativ dager försöker man i de sensationshungrande kvällstidningarna och i vissa TV-program framställa den auktoriserade bilhandeln. Den organiserade och auktoriserade bilhandeln vet om att det finns mindre pålitliga och inte branschanslutna företag, men organisationen har mycket liten hjälp av samhället när det gäller att komma till rätta med de problemen.

En omfattande skatteflykt – inte bara när det gäller mervärdeskatt utan också i andra avseenden – förekommer inom bilreparationsbranschen i anslutning till irreguljärt yrkesarbete. Ofta gör ifrågasvarande företag under hänvisning till näringsfrihet och konkurrensbegränsningslag anspråk på prisförmåner för reservdelar o. d. från lokalgrossister. Därför är det intressant att få besked om huruvida vederbörande verkligen är registrerade för mervärdeskatt. Om man då begär uppgift härom från respektive länsorgan, riskerar man emellertid att få *betala* för sådana uppgifter.

Det förefaller inte vara orimligt att respektive samhällsorgan i stället aktivt medverkade till en lämplig kontroll inom motorbranschen – liksom på andra motsvarande områden – i frågor som kan föranleda ingripande från statsmakterna. Särskilt motorbranschens kontrollfrågor har alltför länge förhållats medan man samtidigt ägnar stor energi åt sådant som egentligen mer hör till propagandaområdet.

Herr talman! Jag vill erinra om näringslivets krav på en mer rättvisande utredningsverksamhet inom pris- och kartellnämnden. För närvarande koncentrerar man sig på enbart marginalbelysning på ett sätt som ofta får publicister och allmänhet att tala om enorma vinster för berörd företagsamhet, trots att det i själva verket oftast rör sig om nödvändig omkostnadstäckning, som inte kan minskas utan kompensations på andra områden så att slutresultatet för konsumenten blir detsamma. Även om dessa effekter är oavsiktliga, innebär denna ofullständiga utredningsverksamhet en snedvridande propaganda mot näringslivet och står inte i överensstämmelse med den uttalade riktlinjen för verksamheten, att den skall bedrivas i bästa möjliga samförstånd med de undersökta parterna.

Slutligen hoppas jag att bilindustrin, återförsäljarföretagen och de organiserade serviceföretagen i fortsättningen kommer att behandlas mera objektivt även i Sveriges riksdag. Bilismen sysselsätter ju ändå i dag 360 000 människor i det svenska samhället.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att ta upp en fråga som jag anser vara angelägen, nämligen demokratin i samhället. Det är möjligt att dessa synpunkter med fördel också hade kunnat framföras inom ramen för den diskussion som har förts om regionalpolitiken i denna debatt.

Demokratifrågorna har diskuterats av och till och senast i denna kammare inom ramen för den regionalpolitiska debatten vid förra årets riksdag. Frågor som rör den kommunala demokratin är föremål för utredning. Försöksverksamhet pågår på arbetslivets område för att stärka och fördjupa de anställdas delaktighet i arbetsprocessen. Det finns anledning att notera denna aktivitet med stor tillfredsställelse.

Enligt mitt förmenande finns det anledning att kritiskt granska vissa inslag i demokratidebatten. Det finns anledning varna för vissa vad jag skulle vilja kalla "abstrakta" och "idealiserande" inslag. Det finns anledning fråga sig om man på vissa håll ifrågasätter den representativa demokratin. "Pamp" har blivit beteckningen på snart sagt alla som betrotts med något uppdrag, fackligt eller politiskt. Det finns anledning fråga hur man tänker sig att demokratin skall kunna fungera om inte genom enskilda människor. Naturligtvis skall dessa enskilda människor fungera i samarbete med andra och i nära kontakt med sina uppdragsgivare.

Min varning för vad jag betecknade som "abstrakta" och "idealiserande" inslag vid behandlingen av demokratifrågorna hottnar i uppfattningen att vi kan riskera att hamna i en situation där de demokratiska formerna för samhällelig verksamhet drabbas av handlingsförlamning. Jag vill gärna koppla detta till frågan om regionalpolitiken. Mäktar inte

Fredagen den
2 februari 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

demokratin lösa för människorna angelägna frågor, mister den mycket av sitt värde. Varje sann vän av demokratin måste därför göra klart för sig, att en i verklig mening djup och sann demokrati måste organiseras så att den kan fungera och, som jag nyss sade, lösa för människorna angelägna frågor.

Nu kan man rent teroretiskt vara anhängare av demokrati men ha rätt olika meningar om demokratins innehåll. Vi ansluter oss till politisk demokrati. Vidgar vi demokratifrågan till att gälla inflytande på den egna arbetsplatsen eller på det ekonomiska livets område, blir enigheten långt ifrån lika stor. Många av dem som från borgerligt håll är ivriga att diskutera demokratifrågor är rätt tystlätna när det gäller denna del av demokratin.

Jag vill nu återknyta till den fråga jag inledningsvis omnämnde. I anslutning till regeringens proposition om regional utveckling och hushållning med mark och vatten förelåg ett antal borgerliga motioner, där man framhöll det angelägna i att olika frågor som har med den regionala utvecklingen att göra överlämnades till s. k. länskommunala organ. Man utpekade därvid alternativt landstingen eller landstingens förvaltningsutskott. Från samma håll har man i andra sammanhang sagt sig vilja införa vad man kallar "länsparlament". Man säger sig härigenom vilja genomföra "en vidgad länsdemokrati". Jag måste bekänna att jag inte kunnat sluta förvåna mig över den dualism som präglar dessa tankegångar.

Tar vi exempelvis planeringsfrågorna, så har ju den hittillsvarande ordningen varit den, att kommunerna haft ett avgörande inflytande både som initierande och verkställande. Att arbetet sker i samverkan med länsstyrelserna betraktas av alla som naturligt. Hur tänker man sig att relationerna mellan exempelvis landstingens förvaltningsutskott och den enskilda kommunen skall lösas? Ett som man säger "avgörande inflytande från länskommunala organ" måste med nödvändighet innebära en inskränkning av primärkommunernas handlingsmöjligheter. Och skulle det innebära en vidgad demokrati? Jag har svårt att se detta.

Det finns naturligtvis många aspekter på frågan om s. k. länsdemokrati. Låt mig beröra ytterligare en. Sverige är i fråga om befolkning ett litet land. Vi vet också att förhållandena skiftar mellan olika regioner och län. Ett system med "länsparlament" skulle knappast vara ägnat att öka möjligheterna att solidariskt lösa olika landsdelars problem. Man har tvärtom anledning befara att det skulle kunna bli en grogrund för motsättningar. Personligen vill jag hävda att en sådan ordning knappast skulle vara ägnad att öka jämlikheten mellan olika delar av vårt land.

Vi står nu mitt uppe i fullbordandet av en kommunreform. Syftet med denna är ju bl. a. att skapa tillräckligt stora och bärkraftiga enheter, som kan lösa för kommuninnevävarna angelägna frågor. Först om så kan ske blir den kommunala demokratin meningsfull. Min erfarenhet av rätt många års kommunalt arbete är bl. a. att de enskilda kommunerna har behov av goda kontakter med olika statliga organ och instanser. Har man från borgerligt håll tänkt förändra och försämra primärkommunernas ställning härvidlag? I fråga om landstingskommunerna föreligger självklart såväl praktiskt som principiellt samma behov. Slutsatsen av detta

resonemang blir att primär- och sekundärkommunerna som hittills bör vara likställda i förhållande till statsmakterna.

Det finns, herr talman, anledning ställa frågan om man från deras sida som säger sig ivra för s. k. länsdemokrati anser att vi inte har en demokratisk ordning i länen i dag. Man får nästan en känsla av att så är fallet. Personligen anser jag att man frammanar en vrågbild. Så vitt jag vet fungerar de landstingskommunala organen på politiskt valda mandat. Vad gäller länsstyrelserna består dessa som bekant numera av politiskt valda lekmän. Såvitt jag känner till har någon kritik inte riktats mot den numera gällande ordningen från de breda medborgargruppernas sida.

Jag har hittills uteslutande uppehållit mig vid frågor som har med den del av demokratin att göra som representeras av samhället och dess organ. Det finns emellertid också anledning att peka på de politiska partiernas roll i sammanhanget, för att inte säga folkrörelsernas roll. Demokrati kan aldrig förverkligas utan medverkan från de enskilda människorna och organisationerna. Historien om demokratins framväxt i vårt land är i hög grad historien om Folkrörelsesverige. Nykterhetsrörelsen, frikyrkörörelsen och arbetarrörelsen banade väg för demokratin. Kampen mot orättvisor och vrånghet blev inspirationskällan.

I ett TV-program strax före jul berättade en f. d. statare, Harry Svensson, om sitt liv och sina upplevelser. Hans skildring säger åtskilligt om en tid då demokratin satt trångt. Jag vill här ge röst åt stataren Harry Svensson. Jag citerar en del av vad han framförde i programmet. "I program efter program pratade dom" – alltså programmakarna – "om den gröna vågen, och livet på landet framställdes som en sörgårdsidyll. Det fattiga folket, vi statare, kände inte till någon gammal god tid. Men den onda tiden upplevde vi varje dag. Jag minns den ständiga skrällen"; säger Harry Svensson. "Vi statare var rädda för allt. Medlemskap i fackföreningen, politisk verksamhet, medförde uppsägning. Man skulle buga och bocka för att få stanna kvar. Trots att jag nu bott i eget hus i 20 år sitter statarskrällen kvar i kroppen."

Svensson fortsätter:

"Statararbetet satte sin prägel på individen. Ändå var det inte det hårda arbetet, slitet, som var det värsta utan det var den ständiga förnedringen. Statarstämpeln. Att bli betraktad som andra klassens medborgare och känna kravet att behöva stå med mössan i hand. Jag hade svårt för det. Men många gånger fick man svälja förtretet. Om inte för annat så för barnens skull. Jag erfar en skräck vid tanken på detta", säger Harry Svensson. "Det var trycket från ett omänskligt hårt arbete, från en omänskligt lång arbetstid, från en omänskligt dålig levnadsstandard. Allt detta har märkt mig. Jag är glad att den tiden inte existerar längre."

Harry Svensson avslutar: "Därför vill jag säga detta. Vi har fått mycket förbättringar. Vi har fått en ganska bra folkpension. Vi har fått semester åt dem som arbetar. Vi har fått sjukkassebidrag. Vi har fått många sociala förbättringar. Jag hoppas och tror att den dagen skall komma då vi även har genomfört den demokrati som vi i arbetarrörelsen sen barndomen har kämpat för och väntat på."

Skälet till att jag velat referera stataren Harry Svensson är att jag –

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

som jag sade inledningsvis — anser att demokratidebatten i alltför hög grad har handlat om abstrakta och idealiserande ting. Demokratifrågan handlar mera om innehållet. Nog finns det anledning att undra över att partier, som, när de hade stort inflytande, agerade ståndaktiga tennsoldater mot alla demokratiseringssträvanden, nu söker framstå som ivriga förkämpar för ökad och fördjupad demokrati. Det finns för övrigt tecken som tyder på att kampen på detta område ännu inte är slutförd.

Låt mig till sist, herr talman, återknyta till frågan om den kommunala demokratin. Jag vill se den som ett medel för att uppnå politiska mål. Jag vill se den som en arbetsform där enskilda människor engagerats i och genom sina organisationer. Möjligheterna att förverkliga uppbyggnaden av starka och livskraftiga regioner kan förverkligas endast i ett nära samspel mellan en statsmakt med tillräckliga resurser och väl fungerande kommuner. Det vore ödesdigert om vi finge en utveckling där möjligheterna till ett gemensamt ansvarstagande försvagades. Det vore särskilt ödesdigert för de svagare regionerna i vårt land.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det är en händelse som ser ut som en tanke att ingen av partiledarna i sina anföranden tog upp de stora nödfrågorna i världen — bortsett nu från Vietnams kamp, dess krig och fred. För övrigt teg man. Men det talades mycket om solidaritet — mest om solidariteten innanför vårt eget stängsel. Särskilt statsminister Palme talade fina ord om solidaritet. Han citerade också befrielseledaren i Guinea/Bissau Amílcar Cabral's ord där han sade: "Solidaritet utan jämlikhet är bara välgörenhet, och välgörenhet har aldrig bidragit till folkens och människornas framsteg." Jag tror att det var en dålig översättning av vad Cabral sade. Det finns inte något förnedrande i välgörenhet. Det kan aldrig vara fel att göra väl. Och vi har sannerligen så pass långt kvar till den solidaritet då vi delar lika med våra nödlidande bröder, att vi har all anledning att begynna med välgörenhet. Om det nu är så att solidaritet utan jämlikhet bara är välgörenhet är det precis lika sant att solidaritet utan praktisk välgörenhet är hyckleri.

Hur kan man i en allmänpolitisk debatt, då man har möjlighet att spela över alla politikens fält, förtiga mänsklighetens mest angelägna ärende just nu? Det fattar jag inte. Vad är det för skyggglappar våra ledare bär? Det är förstås valåret som spökar, och jag vet att det inte är taktiskt att i valprogrammet gå ut med u-landsstödet som en integrerande del. Det vinner man inga röster på. Men sanningen måste väl ändå fram, och den måste väl "få rätt av sina barn" någon gång.

I stället får man fram reformer som gagnar oss själva innanför stängslet, och det är gott och väl. Jag har ingenting att säga om den Gudi välbehagliga tandvårdsreformen, som skall ge oss alla bättre möjlighet att tugga. Men kom ihåg att vi lägger fram den vid en tid då miljoner människor ingenting har att tugga alls.

År 1968 samlades vi kring enprocentsmålet för u-landshjälpen. Det vet vi att de flesta är beredda att retirera från, och det gäller alla partier. Vår utrikesminister har inte heller haft nog råg i ryggen för att föra det på tal i tredje huvudtiteln av statsverkspropositionen. Där sägs ingenting om det

mål som vi 1968 alla slöt upp omkring, många med bombastiska uttalanden om att "vi måste visa solidaritet med svältande folk" osv. I dag tiger man.

Om nu u-landsfrågan är så otaktisk i valrörelsen att inget parti vågar gå ut med den, skulle man då inte kunna höja den över partigränserna så att en för alla och alla för en stod fast vid de löften man gav 1968? Då behövde inget enskilt parti komma i skottlinjen, och då skulle också solidariteten innanför stängslet få en ny dimension.

Herr PERSSON i Karlstad (s):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande beröra ett par aktuella frågor ur värmländsk synpunkt.

Värmlands län är ju ett typiskt skogslän, där jord- och skogsbruk samt järnhantering dominerar. För inte mer än 20 år sedan hade vi ca 25 000 brukningsenheter inom jordbruket, men antalet enheter har snabbt minskat under årens lopp.

Regering och riksdag har under årens lopp tagit många lofvärda initiativ för att motverka och fördröja denna process i samband med pågående rationalisering. Jag skall här endast nämna några.

På det trafikpolitiska området vill jag peka på två för länet betydelsefulla initiativ. Utbyggnaden av Trollhätte kanal och placeringen av en isbrytare i Väneren möjliggör dels att Väneren kan trafikeras med s. k. året-runt-sjöfart, dels att effektivare tonnage kan befara vårt sjösystem från Västerhavet. Dessa åtgärder innebär betydande förbättringar för hela regionen runt Väneren, och för oss värmlänningar betyder det en välkommen förstärkning.

Den betydande statliga och kommunala satsningen på sågen i Ransby och spånplattfabriken i Norra Ny visar att samhället går in i glesbygdsområden och satsar där det verkligen behövs.

Miljön betyder mycket för människorna, och vi värmlänningar är tacksamma för att vi blivit ihågkomna vid utlokaliseringen av statliga verk. Vi har en bra miljö och ett vackert landskap, och detta bör vara argument nog för att riksdagen skall kunna enas om att fullfölja utlokaliseringens etapp 2.

När det gäller den yttre miljön återstår många problem, även om vi i Värmland upplever det gångna året som ett mycket miljövänligt år. Utbyggnaden av miljöpolitiken har gett Värmlands län drygt 37 256 000 kronor i statliga satsningar. Industrin har erhållit s. k. miljöbidrag med 21 642 000 kronor, och de kommunala reningsverken har fått resterande 15 614 000 kronor. Detta är verkligen satsningar som vi värmlänningar uppskattar.

Lågkonjunkturen har inte bara varit negativ. Den har förbättrat reningsgraden hos industrier och i kommunala reningsverk, och vi har fått ett mera miljövänligt Värmland. Vi är på god väg att infria förväntningarna om det mångomsjungna "sköna Värmland". Våra efterkommande kommer att betrakta dessa miljöåtgärder som framsynta. De har samtidigt gett oss ökad sysselsättning. Det är *inte* två förlorade år, som vissa borgerliga politiker framhårdar i att påstå samtidigt som de talar om ytterligare miljöåtgärder.

Beträffande övriga yttre miljöåtgärder vill jag nämna den utredning som tillsatts om fortsatt utforskning av Vänern. All tillförsel av föroreningar till Vänern registreras, och på sikt kommer bakteriehalt, plankton och fiskfauna att undersökas. Med andra ord tillmäts Vänern ett riksvärde, likvärdigt med t. ex. Västkustens. Denna kust- och vatteninventering är behövlig och kommer naturligtvis att bli till stor nytta i vårt framtida miljöarbete för ett bättre Värmland.

Herr talman! Miljödebatten förs överallt, och människorna i norra delarna av vårt län känner oro inför morgondagen. Vad betyder den moderna skogsavverkningen med därtill hörande kalhyggen som storbolagen Uddeholmsbolaget, Billerud och vissa övriga koncernföretag - med stor framgång exploaterar? Bolagens direktörer avsäger sig allt ansvar, och bl. a. i ortstidningen Värmlands Folkblad hävdas att det här med lokaliserings- och sysselsättningspolitik är det inte storbolagens skyldighet att ordna.

Upplysningsvis kan nämnas att kalhyggen och lokal skogsbrist i Bergslagen intill gruvfälten tidigare blivit föremål för regeringsingripande med något annorlunda formulering. Man hade i Bergslagen sedan 1500-1600-talen s. k. svedning av marken, och i stort sett fungerade detta bra. Men ibland blev det lokal skogsbrist intill gruvfälten på grund av de stora mängder ved som åtgick till gruvhanteringen. Det gick så långt att gruvpatronerna förmådde regeringen att utfärda förbud mot svedning - eller, som det står i handlingarna från 1600-talet: "Låter någon svedja eller någon annan svedja sin skog dömes till böter; kommer han åter inom ett år dömes han till galgen, varifrån vi icke honom vill benåda eller pardonera." Det var dåtidens brukspatroner och dåtidens borgerliga regeringar som utfärdade liknande dekret.

Jag har velat nämna detta eftersom det tillsatts en utredning om just kalhyggen och skogshantering. Den s. k. jämhetsparagrafen i skogsvårdslagen måste ändras, och jag hoppas att den arbetsgrupp som tillsatts inom jordbruksdepartementet verkligen framlägger konkreta förslag som utmynnar i ändring av nämnda jämhetsparagraf. Utredningen har ju även att beakta de sysselsättnings- och miljöpolitiska samt ekologiska verkningarna av vår moderna skogshantering. Befolkningen i skogslänen är oroad och motser med största förväntan arbetsgruppens förslag och åtgärdsprogram. Det är min förhoppning att utredningsförslaget ger svar på de frågetecken man möter på skilda håll i landet.

Ett annat önskemål som vi möter är att skogsbilvägarna i ökad utsträckning måtte öppnas för allmänheten och för det bilburna fritidsfolket och att därmed människorna når fritidsområdena. Även här bör en allmän översyn och en lagändring göras så att vi kan öppna alla skogsbilvägar för människorna som vill åka ut i naturen.

Herr talman! Jag skulle avslutningsvis vilja säga några ord om den utredning som tillsatts som bl. a. har till uppgift att kartlägga och inventera eventuella ytterligare kraftverksutbyggnader i Klarälven och andra älvar. Människorna i Klarälvsområdet är oroad inför ytterligare exploatering av Klarälven. Man minns tidigare korttidsreglering av Klarälven. Ortsbefolkningen höjer redan i dag protester mot ytterligare utbyggnad, och eftersom vattenlagsutredningen för närvarande behandlar

en omfattande översyn av vattenlagen hoppas jag att man i ökad utsträckning främjar naturvårdsintressena och att regeringen också skall ha sista ordet när det gäller eventuella kommande utbyggnader. Den tidigare korttidsregleringen i Höljes har för all framtid satt sina spår – försämring av fisket, onormal stranderosion och isbildningar vintertid. Detta bör inte upprepas.

Jag hoppas att utredningsmannen tar med detta i sin slutliga bedömning av eventuella kraftverksutbyggnader. Jag skall inte här föregripa utredningsmannen. Men mycket talar för att utrymmet för kraftverksbyggnader i Värmland är ytterst begränsat.

Som ett bra komplement till miljövänliga satsningar kan nämnas de utredningar som pågår. Det gäller t. ex. Fryksdalen och övriga delar av länet, där vi hoppas att Fryksdalen klassificeras som ett s. k. primärt turist- och rekreationsområde, när den statliga utredningen lägger fram sitt förslag.

Herr talman! Med detta har jag velat peka på de åtgärder som statsmakterna förbereder med bättre kommunikationer och bättre miljöer som vi värmlänningar helt naturligt uppskattar.

Till sist: När man hört många talare i den här debatten har man kunnat få en känsla av att det ofta bara är centerpartiet som är miljövänligt och slår vakt om naturvårdsintressena. Jag har mött denna debatt hemma i Värmland, och jag har också mött den utifrån andra utgångspunkter. Vänerskog har ett pappersbruk i Bäckhammar som man nu vill bygga ut för en ökad produktion. Två enhälliga länsstyrelser har tillstyrkt utbyggnad eller investering, medan däremot koncessionsnämnden är betydligt tveksammare och i princip avstyrker den föreslagna utbyggnaden. I detta fall har ledamöter i skilda beslutsorgan och med bondekooperationen och centerpartiet i centrum agerat för en utbyggnad. Jag kritiserar dem inte för detta, men då bör man i ärlighetens namn också gå ut och tala om, att man från centerns sida är positiv till denna utbyggnad.

Jag menar att i en lågkonjunktur med sysselsättningssvårigheter kan man med sysselsättningsspöket i bakgrunden framtvunga projekt som kanske är tvivelaktiga från miljövardssynpunkt, men sedan tar man inte ansvaret när naturvårdskritikerna sätter in sin arsenal. Jag är medveten om att det gäller en avvägning mellan naturvårdsintressena å ena sidan och sysselsättningen å den andra, men då måste vi alla ta ansvar för vad som till sist blir regeringens avgörande. Jag förutsätter att om regeringen säger ja till utbyggnad i Bäckhammar skall samtliga ansvariga beslutsfattare i länsstyrelser, i bondekooperationen och i andra närstående organisationer tala om var man står.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag säga att de två senaste åren betraktar vi värmlänningar som miljövänliga år och inte som två förlorade år. De två åren har gett oss betydande statliga satsningar för att förverkliga Värmland som "ett sagans och poesins levande landskap".

Herr ERIKSSON i Ulfsbyn (c):

Herr talman! Inga generationer tidigare har väl fått uppleva så mycket och fått se så stora förändringar som det tjugonde århundradets

generationer. Vi kan här i exemplens långa rad plocka fram olika saker.

Inom det läkarvetenskapliga området har enorma framsteg skett, och det är i dag realitet att byta ut viktiga organ i vår kropp. Vi kan peka på vad elektroniken, automationen och datorerna betytt i utvecklingen. Vi kan med oro och rädsla ana oss till vad atom- och väteforskningen kan leda till vid en ovarsam praktisk tillämpning. Vi har fått radio och TV och dessa mediers enorma möjligheter. Och under de senaste decennierna har raket- och rymdforskningen resulterat i att människor från denna lilla jord via raketerna nått tusentals mil ut i rymden.

Dessa uppräknade exempel belyser bl. a. den enorma tekniska utveckling som skett. Raketerna som rusar fram i sin bana där ute i rymden speglar mycket av människans rikedom och fantasi, vilja och kunnande. Men i allt detta, herr talman, en liten reflexion, en liten eftertanke: Speglar inte också raketerna därute i sin bana något av människans fattigdom och okunnighet, människans oförmåga att bl. a. fylla igen klyftor mellan rika och fattiga länder? Raketerna speglar också med starka reflexer människans oförmåga att skapa fred och förståelse länder och folk emellan.

Men utvecklingens och teknikens hjul rullar allt fortare. Under människans levnadstimme på denna jord har det mesta hänt under den sista minutens kanske allra sista sekunder. Den tekniska utvecklingen har accelererat i allt snabbare tempo. Hur mycket får den tekniska utvecklingen fortsätta att accelerera i allt högre varvtal, där även människan dras med i det accelererade suget? En fråga i sammanhanget: Hur mycket mera orkar människan öka sitt varvtal från sin egen naturliga rytm? Är stressen och de psykiska sjukdomarnas starka ökning i vår tid en varningssignal?

Jag tror att vi med fast hand måste hålla ett säkert grepp i det redskap som kallas den tekniska utvecklingen, det måste vara ett följsamt och lydigt redskap i vår hand. Vi vet att den tekniska utvecklingen har varit en viktig förutsättning för det ekonomiska framåtskridandet, men de sannolika konsekvenserna av en fortsatt eller begynnande teknisk utveckling måste klarläggas och utvärderas, så att både den förväntade nyttan och de negativa konsekvenserna för samhälle och miljö kan uppskattas. Olägenheterna har t. ex. oftast uppmärksamats för sent och vid en tidpunkt då investeringarna gått för långt och bl. a. fått svåra ekonomiska konsekvenser vid ett tillrättaliggande.

Vid en praktisk tillämpning måste man försöka mäta dess inverkan på miljön och se vilka effekter av teknisk, social och ekonomisk natur som en ny teknik bl. a. ger upphov till. Det förefaller alltså finnas behov av en mera systematisk och fortlöpande bedömning av såväl nya möjligheter och alternativ, skapade genom teknisk och vetenskaplig utveckling, som nya behov i samhället och möjligheterna att tillfredsställa dessa. Den process som försöker att verkställa detta kallas technology assessment, alltså teknikvärdering. Sådant teknikvärdering innebär studier av teknikens möjligheter och behov inom särskilda områden. Man försöker att förutse vilka tekniska utvecklingslinjer som är möjliga och kartlägga deras konsekvenser. Det gäller att därvid så långt möjligt klarlägga samspelet mellan dessa utvecklingslinjer och annan parallell teknisk och samhällelig

utveckling samt att bedöma verkningarna inom skilda samhällssektorer. Vissa speciella former att genomföra analyserna har föreslagits och kan tillämpas om så förefaller lämpligt, men som allmänt omdöme kan sägas att teknikvärderingen inte utnyttjar någon fastslagen eller speciell metodik utan att den utnyttjar bedömnings- och prognosmetoder som redan i annat sammanhang har utvecklats och använts. Utmärkande för teknikvärderingen är däremot ett starkare medvetande om den tekniska utvecklingens potentiella inverkan på olika samhällssektorer och strävan att grundligare planlägga och utreda denna inverkan. Genom denna klara inriktning på konsekvenser och kravet att önskvärdenheten av olika utvecklingar skall uppskattas utgör teknikvärdering ett specialområde av s. k. framtidsstudier, vilka har en betydligt vidare omfattning.

Teknikvärdering har mest behandlats i Förenade staterna, där kongressens underutskott för vetenskap, forskning och utveckling redan 1967 började behandla behovet av en grundligare bedömning av ny teknik och dess konsekvenser. Som följd härav har ett antal förberedande studier utförts, vilka har lett till att ett permanent organ för teknikvärdering, anknutet till kongressen, håller på att organiseras och beräknas börja sin verksamhet under våren 1973. Detta skall ha till uppgift att organisera och låta utföra studier av aktuell teknik och därigenom ge kongressen och politikerna ett bättre beslutsunderlag för behandlingen av ärenden av detta slag.

Även i Sverige finns ett behov att förutse möjligheter och konsekvenser av teknisk och vetenskaplig utveckling, och det bör därför vara angeläget att börja överväga hur detta behov skall tillfredsställas. Åtskilliga exempel på aktuella problem där en systematisk teknikvärdering vore önskvärd kan lätt anges.

Teletekniken är under snabb utveckling, och åtskilliga nya tjänster kan förutses som möjliga. Datorstyrda telefonväxlar är under utprovning och kan möjliggöra flera nya tjänster för abonnenterna, men kostnaderna för att införa dessa nya möjligheter är betydande och man måste bestämma om dessa kostnader är motiverade. Koaxialkablar till enskilda fastigheter öppnar möjligheter till överförande av mycket stora informationsmängder, t. ex. många televisionsprogram, kabel-TV, vilken t. ex. kan utnyttjas i undervisningens tjänst. Utnyttjande av dessa möjligheter till informationsöverföring kan också förändra situationen för tidningar, tidskrifter och bibliotek och kan även skapa nya förhållanden för hälsovård och banker. Sammanträden mellan personer på olika orter kan bli betydligt lättare att genomföra, och detta kan förändra arbetssituationen för åtskilliga utredande och beslutande organ.

Förbättrade och utbyggda telekommunikationer kan alltså indirekt påverka behovet av persontransporter och möjligen ersätta vissa sådana. Denna fråga aktualiseras under de närmaste åren genom utlokaliseringen av statliga organ. En naturlig konsekvens av beslutet om utlokalisering är en studie av dessa ämbetsverks kontaktmönster och kontaktbehov samt av möjligheterna att genom investeringar i teleförbindelser säkerställa att kontakterna med centrala och lokala organ inte försämras. Investeringarna i telekommunikationen skulle sannolikt bli endast måttliga i förhållande till den totala kostnaden för utflyttningen. I samband därmed kan

man även ha anledning att överväga bildtelefonens möjligheter. Denna är ännu dyrbar och har begränsad användning, men de första anläggningarna finns i drift.

Ett aktuellt problem i storstadsområdena är lokaltransporternas utformning. Ett allmänt önskemål är att skapa snabba och bekväma kollektiva förbindelser. Samma behov och önskemål är aktuella i de flesta tätbefolkade områden i världen, och flera nya system är under utveckling eller utprovning. Som exempel kan nämnas spårtaxisystem och efterfrågestyrda bussar. Alternativet till kollektiva transporter är bilar, och höjda krav på dessa innebär arbete på nya framdrivningsmetoder. I Sverige pågår ett utvecklingsarbete av Stirlingmotorn, och i andra länder prövas ytterligare andra alternativ till den nu dominerande bensinmotorn. Situationen karakteriseras även på detta område av stora investeringar och osäkerhet om vilket eller vilka system som är lämpligast och bör gynnas. Genom de beslut som redan nu fattas om taxor och kostnader för olika transportsystem påverkar man utvecklingen utan att klart veta vilken effekt som skall eftersträvas. Företag som tillverkar utrustning av olika slag har behov av att få veta vilka krav som kommer att uppställas, så att de kan säkrare planera sin kommande tillverkning.

För längre transporter kommer i Sverige bilen att vara aktuell under den tid vi kan förutse. Ett alternativ är järnväg, vars framtida möjligheter i stort sett är bundna till nuvarande sträckning och anläggningar. Inom given ram kan emellertid ett fortsatt utvecklingsarbete förutses, och planer finns på en väsentlig höjning av hastigheten som kan förbättra järnvägarnas förmåga att konkurrera med bil och flyg. Andra möjligheter att effektivisera och förbättra järnvägarnas transporttjänster bör emellertid övervägas och närmare undersökas. Uppgifter har t. ex. framförts att möjlighet skulle finnas att konstruera rälsbussar med lägre driftkostnader och förbättrade egenskaper, så att dessa skulle kunna underlätta uppehållande av trafik på trafiksvaga delar av järnvägsnätet. Ytterligare ett alternativ är naturligtvis flygtransporter, som har fördelen att inte vara bundna till bestämda linjesträckningar på marken. Fortsatt utveckling kommer sannolikt att ge tystare plan som kan tillåtas starta och landa närmare bebyggelse, vilket höjer deras konkurrenskraft. Sannolikt kommer likaledes plan med förkortad start- och landningssträcka att utvecklas. Ett utbyggt och betydligt tätare nät av flygförbindelser kan delvis ersätta väg- och järnvägstransporter. I vissa fall måste ett val mellan transportalternativ företas så att man inte samtidigt bygger flera möjligheter och åstadkommer att inget blir fullt utnyttjat.

För utbildningen kan nya möjligheter uppstå genom teletekniken. Redan förekommer användning av televisionsinspelade undervisningsprogram, och möjligheten till kassettelevison kan ytterligare bredda användningen av sådana program. Man kan sannolikt förutse en vidgad användning härav i framtiden. Samtidigt pågår utveckling av andra undervisningshjälpmedel som möjliggör en fortlöpande kontroll av hur undervisningen har uppfattats och om den behöver repeteras eller kompletteras. Ännu användes sådana hjälpmedel endast i begränsad omfattning, men de kan få en betydande användning i framtiden. Utveckling av förbättrade sändningsmöjligheter till hemmen kan även

skapa helt nya möjligheter för undervisning, kanske speciellt i samband med vuxenundervisningen.

Det förefaller angeläget att sådana utvecklingslinjer blir föremål för studier som kan ange under vilka förutsättningar och med vilka restriktioner de metoder som kan bli tillgängliga kan få användas.

De stora datasystemen är redan föremål för granskning, och bestämmelser om hur uppgifter om enskilda personer får sändas och användas kommer säkerligen att fastställas. Detta kan ses som ett exempel på teknikvärdering som redan pågår. Denna torde dock endast ta hänsyn till de tillämpningar som redan nu är aktuella. Man kan emellertid förutse att utvecklingen av datorerna fortgår och att många nya tillämpningar kommer att aktualiseras. Nya minnen som är snabbare och har ännu större kapacitet än de nuvarande beräknas om några år bli tillgängliga och kan då möjliggöra nya tillämpningar, liksom den fortgående miniaturiseringen av komponenterna. Även i detta fall borde alltså en framåtsyftande teknikvärdering vara önskvärd så att problemen är analyserade och de regler som skall gälla för tillämpningarna är förberedda när de nya datautrustningarna med höjd kapacitet blir tillgängliga.

Flera av dessa utvecklingstendenser har betydelse för centraliserings- och decentraliseringstendenserna i samhället. Hittills har utvecklingen främjat centralisering genom stordriftsfördelar och möjligheter till styrning och reglering vilka kunnat komma till sin rätt i större anläggningar. Man kan dock inte förutsätta att detta skall vara en nödvändig tendens i framtiden, utan man kan tänka sig motverkande faktorer. En allmän önskan i samhället om decentralisering kan möjliggöras eller underlättas genom förbättrade kommunikationer, och möjligheten torde finnas att främja utveckling av teknik som gynnar decentraliserade lösningar. Detta får i så fall bli en värdering som ingår i de krav som skall användas vid bedömning av olika tekniska möjligheter.

De flesta av de system som har nämnts förutsätter stora investeringar, vilket betyder att det krävs lång tid innan en ny teknik kan ha slutgiltigt genomförts. Ett aktuellt exempel är den nyligen avslutade automatiseringen av det svenska telefonnätet vilken pågick under närmare 40 år. Under denna tid har många nya tekniska konstruktioner och metoder kommit i användning, men kravet har måst uppställas att de skall anpassas till det existerande telefonnätet så att detta hela tiden fungerar med en blandning av gamla och nya komponenter.

Det förefaller alltså önskvärt att förberedelser för svenska teknikvärderingsstudier igångsättes. Flera olika organ kan vara ansvariga för deras genomförande. De bör dock sannolikt, oavsett det formella ansvaret, genomföras under medverkan av en för varje särskilt ämne speciellt utsedd grupp av sakkunniga. Här bör medverka såväl rent teknisk sakkunskap som representanter för andra grupper som direkt eller indirekt kan påverkas av den tekniska utvecklingen. Studierna bör ges en bred uppläggning och genomföras av någon lämplig organisation som har bred överblick av teknikens och vetenskapens framsteg. Sakkunniggruppen och dess sekretariat bör i möjligaste mån arbeta öppet så att den får in och kan beakta synpunkter och önskemål från alla grupper som känner sig berörda av det aktuella teknikområdet.

För att leda verksamheten på detta område bör man kanske försöksvis genomföra en studie på något ämne som förefaller fruktbart och angeläget så att erfarenheter kan vinnas och exempel erhållas på vilka sedan en mera permanent verksamhet eventuellt kan byggas upp.

Anders Gernandt och jag väckte i förra veckan en motion, vari vi hemställde att förutsättningarna för inrättande av ett svenskt teknikvärderingskontor blir föremål för prövning. Jag vet inte om de exemplifieringar jag gjort i mitt anförande kan vara till nytta vid bedömningen av denna fråga.

När jag i onsdags lyssnade till fru Thorssons intressanta anförande, noterade jag tacksamt vad hon hade att säga om teknikvärdering. Jag önskar att jag vid detta tillfälle kunnat marknadsföra min produkt med samma skärpa och skicklighet

Avslutningsvis, herr talman, hoppas jag att denna för samhället så viktiga fråga inte drunknar och sjunker till botten i årets stora strida motionsflod.

Herr HYLTANDER (fp):

Herr talman! Skaraborgs län har tidigare i denna debatt förts fram av flera talare. Samstämigt har de givit uttryck åt förvåning för att inte säga förtrytelse – över att länet blivit så helt förbigånget såväl vid utlokalisering av statliga verk som vid placering av institutioner för högre utbildning. Man kan sannerligen fråga: Varför? Jag skall inte här gå in på den diskussion – för att inte tala om dispyt – som fördes på förmiddagen i går om vilket parti som hade störst ansvar och minst samarbetsvilja, störst ansvar då för denna situation. Den diskussionen kan föras i ett annat sammanhang, om den över huvud är nödvändig.

Alltså, herr talman, varför?

Först en fundering över om orsaken kan vara att man på högre ort har haft en alltför stel syn på begreppet storstadsalternativ. Man har räknat alltför mycket på den enstaka kommunens storlek och inte sett till det sammanhang i vilket den är insatt i förhållande till kringliggande tätorter och kommuner.

Låt mig på bildskärmen illustrera med en bild över Skaraborgs län, där tätorterna är markerade med fyllda cirklar, vilkas storlek är direkt proportionella mot antalet invånare. Av bilden framgår att inom en radie på 40 kilometer med Skövde i centrum ligger så gott som alla större tätorter och bor ca 200 000 av länets ca 260 000 invånare.

Vid samhällsbyggande gäller det ju att låta tätare bebyggelse alternera med gröna ytor för rekreation och friluftsliv mellan de hårdare exploaterade områdena. Dessa synpunkter kom till ett förnämligt uttryck på den idéutställning som anordnades av framstående arkitekter i samband med Örebro stads jubileumsutställning häromåret. Den torde ha vunnit allmänt burskap.

Som man ser på bilden – tyvärr går det inte att visa den i färg – finns de gröna ytorna mellan tätare bebyggelse, och tätorterna bildar ett "stadslandskap" eller en "samhällsmolekyl" på ett inbördes relativt nära resavstånd och med tillräckligt av fri mark emellan för att risken av överexploatering och otrivsamma tätbebyggelsebildningar, som åter upp

park- och grönområdena, är helt eliminerad.

I det regionalpolitiska handlingsprogram som riksdagen nyligen antagit har man ju också i en del fall räknat flera kommuner i ett län såsom underlag för ett storstadsalternativ, och det synes synnerligen välmotiverat att kunna göra likadant här. Huvudsaken måste vara underlaget inom en viss omkrets från en centralpunkt och inte om området råkar korsas av kommungränser. För att illustrera detta visar jag på kammarens interna TV-skärm en bild i samma skala och med Jönköpings kommun inlagd på Skaraborgskartan. Vi ser där hur länets fem största tätorter, Skövde, Lidköping, Mariestad, Falköping och Skara, i stort sett kommer inom Jönköpingsfiguren.

I U 68-rapporten ställer man upp tre kriterier på de regioner dit universitetsutbildningen lämpligen kan nylokaliseras. På s. 73–75 står där följande kriterier: För det första regioner med låga studerandefrekvenser, för det andra regioner som ligger i övergångszoner mellan de tidigare studieorternas influensområden och för det tredje regioner som har ett befolkningsunderlag som uppskattningsvis är lika stort som de nuvarande filialernas. De områden som uppfyller samtliga tre kriterier är markerade med helsvart på den aktuella bilden. ”Dessa områden skulle alltså vara mest lämpade för nylokalisering av högre utbildning – – –”, konstateras det i rapporten.

Det framgår ju tydligt att en av de största koncentrerade svarta figurerna på den här kartan över landet finns just inom Skaraborgs län.

Tar man Skövde som centrum för en cirkel med 50 kilometers radie, ringar man in 220 000 invånare i Skaraborgs län.

Gör man detsamma med ett antal andra aktuella orter, får man befolkningstal enligt den tabell som jag nu visar på bildskärmen. Det

Befolkning inom en 5 mils radie

Skövde	220 000
Växjö	145 000
Jönköping	210 000
Kalmar	140 000
Karlstad	170 000
Halmstad	190 000
Örebro	270 000
Kristianstad	240 000

Källa: Folkräkningen 1965

framgår av tabellen att av de medtagna orterna är det bara Kristianstad och Örebro som har något större befolkningstal – alltså två orter av åtta – under det att fyra har betydligt lägre tal, och en ort, Jönköping, kommer något under. Det skiljer med 10 000 mellan Jönköping och Skövde.

Nästa tabell som visar antalet 16-åringar år 1971 respektive 1980 inom de olika skolblocksregionerna klargör till fullo att Skövde som skolblocksregion väl skulle hävda sin plats i samma storleksklass som Örebro och Karlstad och ligga betydligt över exempelvis Växjö och Borås.

Fredagen den
2 februari 1973*Allmänpolitisk
debatt*

Utb. reg.	Skolblocksregion	Antal 16-åringar	
		1971	1980
1	Stockholm	18 461	24 900
2	Uppsala	5 836	6 800
	Örebro	3 479	3 800
	Eskilstuna/Västerås	5 181	6 100
	Borlänge/Falun	3 900	3 700
		<u>18 438</u>	<u>20 400</u>
3	Linköping/Norrköping	8 073	9 300
	Jönköping	4 575	4 700
		<u>12 648</u>	<u>14 000</u>
4	Lund/Malmö	9 452	11 600
	Kristianstad	3 008	3 200
	Halmstad	3 541	4 200
	Växjö	2 287	2 500
	Kalmar	3 382	3 500
		<u>21 670</u>	<u>25 000</u>
5	Göteborg	15 252	18 200
	Borås	2 532	2 800
	Karlstad	3 520	4 200
		<u>21 304</u>	<u>25 200</u>
6	Umeå	4 144	4 200
	Luleå	4 162	2 700
	Sundsvall/Härnösand	3 789	3 800
	Östersund	1 956	1 500
		<u>14 051</u>	<u>12 200</u>

Förslag: Göteborgs skolblocksregion delas upp på:

Göteborg	11 847	14 450
Skövde	3 405	3 750

Markerar man skolblocksregionerna med cirklar runt centralorterna med 5 mils radie, visar nästa bild på kammarens interna TV-skärm hur dessa influensområden ibland blir gemensamma. Det framgår ganska tydligt att Boråsregionen har stark influens speciellt från Göteborg, som ju ligger på ganska bekvämt pendlingsavstånd från Borås, men även från Jönköpingsregionen. Den inritade föreslagna Skövde-regionen har en mindre del gemensam med Jönköpingsregionen men är i övrigt helt fri från denna "femmilsinfluens" från kringliggande orter. Avståndet från Skövde-regionen till Göteborg, som är närmaste universitetsmöjlighet, är mer än dubbelt så stort som avståndet från Boråsregionen till Göteborg. Avståndet till Göteborg är väl nära tre gånger så stort från själva centralorten Skövde som från Borås.

Jag hoppas att detta mitt anförande går fram till dem som handlägger dessa ärenden.

Jag anförde i regionaldebatten i december att det är upprörande, om man nonchalerar mer än en kvarts miljon människors krav på och behov av högre utbildning för sin ungdom, speciellt efter alla uttalanden från regeringen om allas rätt till utbildning på lika villkor. Jag vill understryka detta i dag i den förhoppningen att utbildningsministern och de på utbildningsdepartementet som utarbetar propositionen om högre utbildning verkligen tar hänsyn till dessa nära 260 000 medborgares krav och behov.

Jag tycker nog, herr talman, att de fakta jag här velat visa på klart motiverar placering av någon form av högre utbildning i Skaraborgs län, i Skövde.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag finns uppsatt på talarlistan under rubriken Jordbruks- och miljöfrågor, trafikfrågor m. m., men det tänker jag visligen avhålla mig från att tala om. Orsaken till att jag står här är en helt annan.

För ca 45 timmar sedan fällde folkpartiledaren herr Helén ett yttrande om mig, som tvingade mig att begära ordet. För att slippa omedelbar replik så utelämnade herr Helén, försiktig och förslagen som han är, mitt namn men uttryckte sig ändå på ett sådant sätt att det framgick, att det var jag som åsyftades.

Han gjorde gällande att jag företrädde den uppfattningen att tidningarna borde gå i partiernas ledband. Beskyllningen är grundlös men har upprepats så ofta av liberala politiker och i liberal press, också i dagens och gårdagens tidningar, att den måste uppfattas som en medveten lögn, insatt för att komma en misshaglig politisk motståndare till livs. När blev det egentligen för resten en liberal tradition att så ofta upprepa en lögn att den till slut framstår som en sanning?

Jag skall inte, herr talman, även om mitt anförande blir längre än de angivna fem minuterna, falla för frestelsen att ge mig in på någon mera ingående utläggning om min inställning till pressen och tryckfriheten. Jag skall nöja mig med att ta ett par exempel på mitt faktiska handlande som bättre än folkpartiets amsagor visar var jag står i de här frågorna.

Jag har, herr talman, nu varit socialdemokratisk partisekreterare i mer än tio år. Under den tiden har det inte skickats en enda cirkulärledare till en enda socialdemokratisk tidning. Varför? Jo, först och främst därför att vi tycker att det är fel. De socialdemokratiska chefredaktörerna har en sådan kvalitet, att de är kapabla att själva göra sina bedömningar. För det andra är de självständiga nog att avvisa varje försök från partiledningens sida att pracka på dem partiledningens uppfattning. Inte ens om vi vore dumma nog att försöka skulle de låta sig förvandlas till några partimegafoner, som de ofta i borgerlig press beskylls för att vara.

Partiledningens övertygelse och försiktighet i de här frågorna har t. o. m. föranlett en så framstående bärare av liberala presstraditioner som Herbert Söderström under hans tid som chefredaktör i Örebro-Kuriren att klaga över att partiledningen höll honom och de andra chefredaktörerna alltför illa underrättade om partiledningens uppfattning och bedömning av olika politiska sakfrågor.

Under mina tio år som partisekreterare har däremot den självständiga liberala pressen innehållit hundratals cirkulärledare, där ofta inte bara de centrala åsikterna och orden utan ibland t. o. m. de centrala stavfelen upprepats. Det vore naturligtvis djupt orättvist att bedöma den liberala pressen bara ifrån den här utgångspunkten, men nog drar cirkulärledarna och benägenheten att okritiskt återge dem ner betyget i självständighet.

Det andra exemplet för belysning av min inställning till tryckfriheten gäller Sveriges Radio. Jag har, herr talman, under åren varit med vid många sammanträden med företrädare för Sveriges Radio och de

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

politiska partierna, då olika program och producenternas frihet har diskuterats. Sammanträdena har för resten ibland föranletts av anmärkningar från moderat håll eller folkpartihåll mot vinkling och vänstervridning av olika program. Jag har vid varje tillfälle – också då mina egna partivänner klagat – hävdats att medarbetarna i Sveriges Radio måste ha en så hög grad av frihet i sitt arbete att de vågar ta risken att misslyckas. Varför? Jo, helt enkelt därför att om vi vill ha bra, samhällskritiska program – och det vill vi – då får vi inte genom att i tid och otid klaga på enskilda program eller genom att göra svepande angrepp på en grupp av producenter hämma samhällskritiken, skrämna producenterna, göra dem obenägna att kritisera. Uppträder vi så är det till men för demokratin.

Så stark är min tro på demokratin, att jag alltid hävdats, och kommer att fortsätta att hävda, att också de krafter till höger och till vänster, som vill kasta det demokratiska styrelseskicket över bord skall behandlas efter demokratins spelregler. De skall ges utrymme i tidningar, radio och TV.

En annan sak är att det skall ske under klar varubeteckning. Är det t. ex. marxist-leninister som vill kritisera den reformistiska arbetarrörelsen från sina utgångspunkter, som skedde i programmet *Från socialism till ökad jämlikhet*, så skall de givetvis få det, men inte under falsk flagg. I det fallet var radioledningen oförlåtligt aningslös, då man utan vidare accepterade producenternas uppgift att programmet tillkommit i samråd med tre objektiva samhällsforskare. De tre var alla marxist-leninister! Jag upprepar: Självfallet skulle de få framföra sin kritik, men med klar varubeteckning.

Detta var två exempel som belyser min inställning till dessa frågor. Det kan ju inte gärna vara på de exemplen som herr Helén och andra liberaler bygger sitt angrepp på mig. Han åberopar i stället vad någon uppgivit skulle ha förekommit inom partistödsutredningen.

Jag har aldrig vid något enda tillfälle under utredningens arbete hävdats att tidningarna skall gå i partiernas ledband eller att de bör förvandlas till partimegafoner. Däremot har jag åberopat utredningens direktiv, där det står att utredningen i sitt arbete skall ta hänsyn till att partier kan ha olika utgifter, beroende på skillnaden i möjligheten att sprida information och driva opinionsbildning genom pressen. Om det krävs skall jag gärna lägga ut texten kring de direktiven.

Herr Helén har vid samtal med mig, efter vad han sade här för två dagar sedan, åberopat protokollen från partistödsutredningen. Jag har samtliga protokoll här. Läs dem, herr Helén, och visa sedan att liberalismens främsta banérförare i det här landet har civilturage nog att omedelbart be om ursäkt. Det är nämligen inte tillåtet, ens för den partiledare som fört sitt parti in i en katastrofsituation inför ett viktigt val, att använda lögnen som politiskt vapen.

Herr Helén är inte närvarande, men jag har meddelat honom att jag skulle ta upp det här. Jag skall ge honom protokollen och lägga ut dem till pressen, så får han tillfälle att senare återkomma.

Så en helt annan sak, herr talman. Jag vill fästa herr talmannens uppmärksamhet på att jag inte hade tillfälle att närvara i kammaren i förrgår då herr Hernelius meddelade en förundrad mänsklighet att han

inte hade sagt ett ont ord om herr Sten Andersson.

Jag vill, herr talman, gärna kvittera herr Hernelius' artighet med att i dag avstå från att säga sanningen om herr Hernelius.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sten Andersson anklagade alldeles nyss från denna talarstol herr Helén för att inte ha läst innantill i vissa protokoll. Jag skall inte lägga mig i den tråtan. Den sköter herr Helén och hans partivänner säkert för sig själva. Jag vill bara säga att herr Andersson har inte läst protokollet från i förrgår. Det står inte "ett ont ord", utan det "ett ord". Det är en viss skillnad, herr Andersson.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber ändå att få avstå från att säga sanningen om herr Hernelius.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi kanske får andra tillfällen till sanningar och goda och onda ord, herr Andersson.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag skall till skillnad från den föregående talaren hålla mig till det ämnesområde som vi nu behandlar i den allmänpolitiska debatten. Jag skall även försöka hålla mig inom den tidsram som är anmäld för mitt anförande och i varje fall inte överskrida den med ungefär 150 procent.

Flera talare som har berört den trafikpolitiska situationen i dag har knutit an till den målsättning som var utsatt i 1963 års trafikpolitiska beslut, nämligen att "för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta möjliga kostnader". Den målsättningen bör framstå som lika angelägen i dag även om man omprövar den eller skapar nya förutsättningar för att driva trafikpolitiken här i landet. Men en av de viktigaste förutsättningarna för att nå det målet är alltid ett vittförgrenat nät av vägar av god kvalitet. Den helt dominerande delen av närtransporterna och en mycket stor del av fjärrtransporterna av gods är beroende av vägnätet. Även om våra försök att flytta över fjärrgodstransporter på järnväg blir mycket framgångsrika kommer ökningen av det totala transportarbetet och i viss mån också frånvaron av järnvägslinjer inom stora områden att i framtiden ställa ännu högre krav på vägarna än för närvarande, inte minst inom det sekundära och det tertiära vägnätet. Detsamma gäller persontransporterna. Både privatbilismen och en ökning av kollektivtrafiken med buss ställer allt högre krav på ökad framkomlighet och trafiksäkerhet på våra vägar.

Det är mot denna bakgrund mycket allvarligt att vi för närvarande saknar en plan för erforderliga investeringar inom vägväsendet på längre sikt. Vägväsendets utomordentliga betydelse för hela samhällets sätt att fungera gör det särskilt nödvändigt med en långsiktig vägplanering.

Vägplaneutredningen presenterade 1969 i betänkandet Vägplan 1970 sin bedömning av efterfrågan på vägtjänster och därav föranledd nivå på

investeringar och driftkostnader fram till 1985. I förra årets statsverksproposition kommenterades utredningens bedömningar. En överarbetning av utredningen ansågs där nödvändig innan bedömningarna kunde läggas till grund för mera konkreta planer. Riksdagen instämde i behovet av sådan överarbetning men tillfogade att resultatet härav skulle föreläggas riksdagen i form av ett långsiktigt program för de totala väginvesteringarna.

Trafikutskottet strök också under att arbetet måste bedrivas "med all den skyndsamhet som befines möjlig".

Den arbetsgrupp som fått i uppdrag att överarbeta vägplaneringsutredningens betänkande har senare också fått till uppgift att se över formerna för den vägbyggnadsverksamhet som sker som beredskapsarbete i samverkan mellan vägverket och arbetsmarknadsverket. Det är en viktig delfråga som emellertid inte får försena arbetet med riktlinjerna för den långsiktiga vägplaneringen och upprättandet av ett program för de totala väginvesteringarna. Jag vill med mitt anförande understryka uppmaningen från förra årets riksdag, att arbetet måste bedrivas med all möjlig skyndsamhet.

Kravet på långsiktig plan för väginvesteringarna framstår så mycket angelägnare som en oroande eftersläpning uppkommit både vad gäller byggande och drift av vägar. Anslaget till byggande av statliga vägar har varit oförändrat fram till 1972, och det innebär i realiteten att allt mindre har kunnat byggas på grund av stigande priser. En oförändrad anslagsnivå skulle, även med insatser från AMS på ca 150 miljoner kronor årligen, leda till att endast 58 procent av vägbyggnadsbehovet var tillgodosett 1985. Att eftersläpningen är stor framgår än tydligare av den kvalitetsgradering som vägverket utför. Den visar att en tredjedel av riksvägarna och nära hälften av de genomgående länsvägarna 1970 var av "ej godtagbar standard". En väsentlig kvalitetsförsämring har alltså skett.

Att vägbyggandet i realiteten minskat under flera år har ställt så mycket större anspråk på vägunderhållet. Sträckor av mycket dålig kvalitet kräver mer än proportionell del av driftanslagen. En eftersläpning av byggandet innebär sålunda ett stegrad krav på underhåll. Men även underhållet släpar efter. Under senare år har det inte hållit jämna steg med förslitningen. Underhållsinventeringar som vägverket gjort 1966 och 1971 visar, att t. ex. andelen asfaltbelagd vägyta av undermålig kvalitet blir större för varje år. För närvarande är 10 000 km väg av denna beskaffenhet. Samma sak gäller vägnas bärighet, vilket beror på att torrläggningen av vägkropparna genom dikning har måst eftersättas.

Vi sliter alltså ut mer än vad vi reparerar och ersätter. Var och en begriper att så kan vi inte hålla på. Det innebär en misshushållning med värdefullt kapital. Ju längre denna kapitalförstöring får fortgå desto dyrare blir det att stoppa den. Det stora behov som uppkommit genom de otillräckliga anslagen tidigare är gör det nödvändigt att stegvis höja anslagen upp till en nivå, där de inte endast täcker kostnaderna för de årliga förslitningarna utan också gör det möjligt att börja hämta in eftersläpningen på underhållssidan.

När så knappt tilltagna medel står till förfogande för både drift och byggande av vägar är det så mycket mer angeläget att söka avhjälpa en del

av bristerna då sysselsättningskäl motiverar igångsättning av arbeten genom statens försorg. Vi i folkpartiet anser därför att på tilläggsstat bör anvisas 50 miljoner kronor för egentligt underhåll av statliga vägar.

Jag vill också, herr talman, ta upp problemet med alla vägar som inte godkänns för mer än 8 tons axeltryck och 12 tons boggitryck. Den 1 april träder lagen om överlastavgift i kraft. Bakom huvudprinciperna står en enig riksdag. Vi kan ändå inte komma ifrån att samtidigt som man här har skapat ett instrument som så effektivt som möjligt skall hindra olaglig belastning på våra vägar kommer lagen att skärpa begränsningen av viktiga transporter för såväl samhälle som näringsliv. I våra tätorter gäller över lag 8 respektive 12 tons axel/boggitryck. Det försvårar framkomligheten för servicetransporter, såsom sophämtning och oljedistribution. Åtskilliga delar av det sekundära och tertiära vägnätet står för 8/12 tons bärighet. Dessa vägar utgör livsviktiga transportleder för bl. a. skogsbruket. Enbart för de fyra nordliga länen medför i dag den ojämna bärigheten på dessa vägar en kostnadsfördyring för transport av vedråvaror i storleksordningen 30 miljoner kronor per år.

Den tillåtna avvikelser från överlastbestämmelserna är 15 procent, men viktspridningen för volymvikten på vedråvaran är ca 30 procent. Det innebär att efter en noggrann intrimning av vedtransporterna för att undvika oavsiktliga överlastar kommer medellasten på 10/16 tonsvägnätet att stanna vid mindre än 30 ton för motsvarande ekipage mot tillåtna 34 ton, dvs. en undervikt på omkring 15 procent. Andra bedömningar pekar på behov av att hålla en undre marginal på 20 procent. En översiktlig beräkning visar att det här innebär en ytterligare fördyring av skogsbrukets transporter i storleksordningen 150 miljoner kronor per år.

Samhället kan inte ensidigt ställa krav på trafikanterna utan att självt bjuda till att bygga bort besvärande flaskhalsar inom vägnätet. Jag har tidigare här i kammaren påtalat det orimliga i att Västernorrlands län har endast 28 procent av sitt vägnät godkänt för 10/16 tons axel/boggitryck. För Västerbottens län är motsvarande siffra inte mycket bättre. Den ligger vid något mer än 31 procent, medan genomsnittet för landet är 57 procent.

Även de enskilda vägarna spelar en betydelsefull roll i den totala transportförsörjningen. Mycket av de tunga transporterna går på enskilda vägar, och den bofasta befolkningen på landsbygden liksom det snabbt växande rörliga friluftslivet är likaså beroende av att det enskilda vägnätet är av god kvalitet. Det är därför glädjande att anslaget för driften av enskilda vägar föreslås öka något i år.

Det finns emellertid ett mycket stort ackumulerat behov av anslag till vägar som är bidragsberättigade men som inte kunnat få bidrag. Med nuvarande nivå på anslagen skulle det dröja 28 år att nå balans mellan behov och anslagstilldelning. Det är mot den bakgrunden ytterligt angeläget att i tider med dålig sysselsättning söka knappa in på den stora eftersläpningen i fråga om underhåll av enskilda vägar. Folkpartiet anser därför att ytterligare 15 miljoner kronor bör ställas till förfogande på tilläggsstat för detta ändamål.

Det är emellertid mycket angeläget att även behovet av ökade anslag

till enskilda vägar tas med i arbetet med den långsiktiga vägplaneringen och i programmet för de totala väginvesteringarna. Utredningen om statsbidragen till de enskilda vägarna bör påskyndas, så att resultatet kan beaktas i det program för de totala väginvesteringarna som folkpartiet menar måste läggas fram utan dröjsmål.

Men, herr talman, skall kommunikationerna kunna utvecklas på ett tillfredsställande sätt i vårt land måste även järnvägens investeringar kunna hållas på en rimlig nivå. Av en sammanställning av investeringarna inom SJ under senare år, som redovisas i verkets petita, framgår att dessa minskat fr. o. m. budgetåret 1969/70 räknat i löpande priser. Räknat i fasta priser blir naturligtvis minskningen än mer påtaglig -- då har nämligen investeringarna på fyra år skurits ned cirka 33 procent.

Genom denna nedskärning av SJ:s anslagsäskanden för investeringar har ett ackumulerat behov uppkommit. I petita nämns ersättningsinvesteringarna i t. ex. broar som måste bytas av säkerhetsskäl, vidare i rälsbyten och utbyte av föråldrade omformaraggregat för den elektriska tågdriften. Av exemplifieringen framgår att ökade investeringsmedel till statens järnvägar ger upphov till ökad sysselsättning och förbättrad effektivitet. Folkpartiet anser därför att 50 miljoner kronor bör anslås på tilläggsstat för investeringar som SJ i sina petita anser mest angelägna och som kan sättas i gång omedelbart.

I detta anförande instämde herr Gustafson i Göteborg (fp) och fröken Hörnlén (fp).

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Som siste talare i årets allmänpolitiska debatt vill jag försöka ge några konstruktiva synpunkter på näringslivsfrågorna. Det kan kanske betraktas som en ur centerleden framsprungna idé för att klara av de 100 000 arbetstillfällena.

De politiska lösningar i näringslivsbefrämjande syfte som i huvudsak diskuteras här i kammaren kan sammanfattas till de vanliga politiska styrinstrumenten såsom tillfälliga direkta stödåtgärder, räntesänkning, investeringsbidrag, skatteavdrag osv. Alla dessa åtgärder är naturligtvis helt berättigade och mycket angelägna, men flera av dem har huvudsakligen symptomatisk verkan -- liksom huvudvärkstabletter endast tar bort värken för tillfället -- och ger inte varaktig bot.

Det är inte alls svårt att tillverka varor -- det skulle vi kunna göra i mycket högre grad än som nu sker. Svårigheten ligger i att sälja varorna, inte bara att sälja inom landet -- så länge vi har råd att köpa -- utan framför allt att sälja på utlandsmarknaden. Om det är meningen att vårt land skall leva och utvecklas genom industriell produktion är det i längden endast genom en framgångsrik försäljning på utländska marknader som den produktionen kan upprätthållas.

Här bör man minnas det gamla uttrycket att "alla produkter som säljs har tillverkats -- men långt ifrån alla produkter som har tillverkats säljs". Mot bakgrunden av det uttrycket vill jag helt kort beröra dagens situation, särskilt med avseende på de mindre företagens möjligheter och framkomstvägar för export. De stora företagen har vanligen i större

utsträckning egna resurser för utlandsverksamheten.

Man skall naturligtvis inte begära att de små företagen skall ha egna resurser till sådana specialiteter som forskning, utprovningsverksamhet och utländsk marknadsföring. Det är orimligt att små företag skall kunna satsa tid och pengar på utredningar som vanligen ligger utanför deras kompetensområde. Deras huvudsakliga uppgift är ju att producera och därmed hålla de anställda sysselsatta. Följaktligen utväljer man för sin tillverkning produkter som passar den egna kunskapsnivån, maskinparken och närliggande försäljningsmarknad, dvs. den svenska. Då man så småningom vill gå ut på exportmarknaden förmedlas detta genom gemensamma företagargorganisationer, genom Sveriges exportråd samt genom handelssekreterare eller handelshus i respektive land eller ländergrupp.

Om produkten och priset passar för marknaden i fråga kan försäljningen komma i gång med större eller mindre framgång. Om produkten däremot inte passar så blir det tyvärr inga affärer den gången. Ungefär så fungerar det för närvarande med ett 20-tal handelssekreterare på olika platser i utlandet.

De uppdrag som tilldelas de utländska handelskamrarnas personal genomförs helt säkert mycket tillfredsställande inom ramen för dessas instruktioner. Men det är just den ramen som är för liten för att inrymma vad som verkligen bör företagas för att aktivera vår export. Det räcker inte med att genomföra den form av beställningsverksamhet som nu sker. Att som hittills försöka att bjuda ut redan tillverkade svenska produkter är troligen inte tillräckligt effektivt för att framdeles försörja svenskt näringsliv. Det finns så många nya och viktiga faktorer att ta hänsyn till!

Nuvarande handelskamrar bör därför kompletteras med tekniskt inriktad personal – gärna med innovativ läggning – med uppdrag att söka efter lämpliga tillverkningsobjekt på de olika marknaderna. Detta kan gälla för såväl industriländer som tekniskt lågutvecklade länder. Det är ett faktum att tekniskt skolad personal med innovativ läggning upptäcker oerhört många produktbehov – såväl existerande som skäligen förväntade behov – som personer utan denna läggning inte förmår upptäcka.

Utöver detta finns i dagens läge ett förhållandevis stort tekniskt område med normerings- och övriga kravspecifikationer, tekniska miljöfordringar, skydds-, transport- och emballagekrav som är viktigt att återföra till vår industri för att uppnå bättre marknadsanpassning. Med den starkt tilltagande industrialiseringen i alla delar av världen och den likaledes tilltagande konkurrensen är denna återkoppling till hemlandet mycket viktig. Även uppgifter om nya produkter och produktidéer från industriländerna behöver kunna rapporteras snabbare.

De för sådan uppsökande marknadsföring lämpliga personerna bör kunna tillhandahållas genom rekommendationer och förmedling från svenskt näringslivs organisationer. Endast verkligt välrekommenderade personer med erkänt god kapacitet för detta viktiga arbetsområde bör ifrågakomma. Man kan tänka sig en kontraktanställning på några år med uppdraget: "Vad kan svensk industri producera för just den aktuella marknaden?"

Mycket angeläget får anses vara att det som betalningsmedel kalkyleras med råvaror och naturprodukter i ännu större omfattning än hittills. Lämpligt clearingförfarande härför bör övervägas. Erforderlig andel av viktiga överläggningar i utlandet samt återföring av tillverkningsförslag m. m. sker lämpligen via den officiella svenska representationen på platsen.

Sedan tillräckligt pålitliga tillverkningsförslag inhämtats kan de lämpligen matas in i den idé-, kunskaps- och dokumentationscentral som jag har förespråkat i annat sammanhang. Häriifrån sker sedan utbud till de företag som anmält tillverkningsbehov och vilkas maskinpark m. m. är lämplig för respektive tillverkningsobjekt. Företagen har därefter att inkomma med produktdeklaration, offert osv., varefter leverantörval och fortsatta förhandlingar kan vidtaga. Slutligen sker marknadsföring och försäljning i respektive länder i stort sett med hittillsvarande metoder.

För att uppmuntra och underlätta säljandet av svenska produkter på utomeuropeiska marknader bör den mindre industrin ges möjlighet att erhålla långsiktiga krediter till just detta ändamål, dvs. till väl planerade och väl dokumenterade försäljningsåtgärder på världsmarknaden.

Till undvikande av missförstånd vill jag påpeka att avsikten inte är att upprätta försäljningsorganisationer på utlandsmarknaden. Förslagsvis kan man därför i stället använda benämningen "organ för marknadsstudier". Men man må använda vilken benämning som helst, det viktigaste är att man gör något verkligt konstruktivt – jag vågar t. o. m. säga offensivt – för att öka våra exportmöjligheter.

Utgångspunkten för hela mitt resonemang är att världens totala behov av industriprodukter – på gott eller ont – i såväl i-länder som s. k. u-länder måste bedömas vara så stort att ingen arbetslöshet skulle behöva finnas i vårt land, under förutsättning att vi hittar de rätta, säljbara produkterna. Detta latent behov ute i världen måste vi – i likhet med vissa andra industriexpanderande länder – gå ut på världsmarknaden för att själva uppsöka genom kvalificerade tekniska marknadsstudier.

Om man därvid intresserar sig för den del av nu- och framtidsbehovet som finns inom de tekniskt lågutvecklade länderna och vill medverka till att deras invånare snarast skall uppnå den materiella och industriella standard som de själva önskar, är det angeläget med följande förbehåll:

Här avses inte att försöka göra osympatiska, ekonomiska förtjänster på tekniskt lågutvecklade länders bekostnad. Det avses inte heller att skapa konstlade behov i dessa länder för att gynna vårt eget näringsliv. I den mån uppsökande marknadsföring förekommer i sådana länder bör den ske i god samordning med kundlandets intressen att bygga upp en industri som passar för landets egna förhållanden och önskemål.

Uppsökande marknadsföring i dessa länder bör därför kunna uppfattas som ett ärligt erbjudande av svenska tjänster och önskvärda nyttigvaror i konkurrens med andra industriländers utbud.

Jag vill också här fästa uppmärksamheten på att en verklig möjlighet till att uppnå det s. k. enprocentsmålet för stöd till u-länderna är att låta pengarna först gå genom den svenska industrin – dvs. att ge svenska arbetare sysselsättning. Jag är övertygad om att många mottagarländer gärna tar emot den resterande hjälp som vi för närvarande inte anser oss

ha råd att ge i form av sådana industriprodukter som respektive land verkligen behöver för sin självvalda utveckling. På det sättet gör pengarna nytta både i vårt land och i de behövande länderna – och detta bör inte betraktas som själviska svenska motiv utan som en eventuell möjlighet att utöka vår u-hjälp med användning av de AMS-medel som ändå betalas ut inom vårt land.

I det här sammanhanget är det intressant att skärskåda de ekonomiska anlagen till några verksamheter som an knyter till just sysselsättningsläget. Av akuta nödvändighetsskäl är AMS:s drift- och bidragsbudget för närvarande ca 4 miljarder kronor för den – kan man kalla det – socialpolitiska verksamhet som bedrivs. De utlandsriktade operativa åtgärder som avses hjälpa näringslivet att exportera – och därmed skapa arbetstillfällen – får för närvarande kosta endast ca 30 miljoner kronor. Man kan hitta de siffrorna i propositionen 1 år 1973 bil. 12 s. 23–36.

Att på föreslaget sätt samordna funktioner inom stat och näringsliv samt föranstalta om ytterligare ökad utlandsrepresentation är förhållandevis omfattande åtgärder, men det är sannolikt nödvändiga åtgärder för att det svenska näringslivet skall kunna upprätthålla erforderlig sysselsättningsgrad. Alla anhängare av fri företagsamhet reagerar kanske mot den ökade möjlighet till centralstyrning som staten kan tänkas få i det skisserade läget. Men en förständig regering inser förhoppningsvis att ett fritt näringsliv – med lämpligt statligt stöd – är vida överlägset varje statligt företag inom alla handels- och industribranscher. Någon hårdare styrning eller något maktövertagande från statens sida med avseende på företag som ansluter sig till det skisserade systemet måste därför inte nödvändigtvis förutsättas. Det är alltså angeläget att framhålla att det här inte är fråga om styrning i någon form eller någon grad. Det är i stället fråga om en – kanske inom några år helt nödvändig – samordning och service för att hjälpa svenskt näringsliv att fungera lättare och därmed ge de anställda större anställningstrygghet.

Motionens innehåll avser i hög grad sysselsättningsbefrämjande åtgärder, vilket i sista hand berör landets löntagare och deras arbetstillfällen. I den mån de föreslagna åtgärderna befinns vara värda att genomföra, helt eller delvis, bör inga invändningar resas från löntagarnas sida, om medlen för genomförandet i lämplig omfattning, såsom föreslås, lånas ur AP-fonden. Till driftkostnaderna bör viss del tillskjutas av de företag som utnyttjar organisationens tjänster.

Vad jag här framfört har jag också sammanfattat i en motion till årets riksdag. Men jag anser att dessa åtgärder kan ha sådant värde för vårt land och vara så nödvändiga att jag så tidigt som möjligt och på så bred bas som möjligt vill skapa förståelse för de här synpunkterna.

Herr talman! Att, som så många gör, ställa förhoppningarna till att en kommande konjunkturuppgång skall underlätta det pressade svenska näringslivets återutveckling tyder på en viss och ganska stor optimism, men det tyder inte på handlingskraft och idérikedom. Varje enskild industriland måste sannolikt med egna kraftfulla insatser bidra till att skapa de konjunkturförbättringar som man önskar och behöver.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag hade inte för avsikt att delta i den här remissdebatten. Orsaken till att jag begärde ordet var att herr Magnus Persson i Karlstad i sitt anförande tog upp utbyggnaden av Bäckhammars bruk. Herr Persson ville påskina att vi i centern i Värmland skulle ha spelat ett slags dubbelroll i den frågan.

Till att börja med vill jag tacka herr Persson för att han har uppmärksammat att centern tagit upp och drivit dessa miljöfrågor. Jag håller också med herr Persson om att det vid vissa industriutbyggnader är fråga om avvägning mellan miljö och sysselsättning. I Bäckhammarsfallet förhåller det sig emellertid så att utbyggnaden inte är särskilt miljöförstörande — det menar inte herr Persson heller. Reningsanläggningar skall ju neutralisera de skadeverkningar som eventuellt kan bli följden.

Jag har varit med i länsstyrelsen och utan tvekan tillstyrkt Vänerskogs framställning om utbyggnad av Bäckhammar. Det är jag också beredd att stå för och försvara — det vill jag deklarerat från den här talarstolen. I den mån andra centerpartister i ledande ställning i länet har deltagit i diskussionerna härom så gör de säkert detsamma. Vi behöver sysselsättning i Värmland. Även om vi råkar få vissa aktiviteter till länet är det inte alls till fyllest. Jag kan fördenskull inte helt dela herr Perssons uppfattning att det har gått så särskilt bra för länet de senaste åren. Vi måste hjälpas åt och göra mera för vägar, andra kommunikationer, industrier, jordbruk, skogsbruk m. m. I detta syfte har vi också från centerpartiets sida väckt åtskilliga motioner, som säkerligen skulle göra en hel del positivt därest de blev tillstyrkta. Men till dessa frågor får vi återkomma senare, och då hoppas jag att herr Persson m. fl. kan stödja våra förslag.

Herr Persson nämnde också Klarälvens utbyggnad. Det är en mycket intressant fråga. Den korttidsreglering som vi har haft i Klarälven har irriterat och också gjort viss skada. Den frågan liksom frågan om utbyggnad måste vi noga följa i fortsättningen.

Herr PERSSON i Karlstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tog upp den här frågan i mitt anförande. Ibland har vi märkt att ledande centerpartister och även herr Jonasson spelar en dubbelroll. Man har ett annat språk när man kommer upp i riksdagen än vad man för hemma i länet. När det gällde t. ex. frågan om ortsklassificering satt herr Jonasson med i länsstyrelsen och tillstyrkte en enhällig länsstyrelses förslag. Men sedan går man upp bl. a. i riksdagsdebatter och säger att regeringens förslag är alldeles felaktigt.

Jag efterlyste en ärlig deklaration, och den har jag fått. Med tanke på herr Jonassons socialdemokratiska förflutna förutsätter jag att han också står för vad han nu har sagt och att han upplyser sina partivänner i Värmland hur egentligen sakförhållandet är. Man skall inte inför olika fora gå den här balansgången, så att man som länsstyrelseledamot, tillika ordförande i centerpartiet i länet, har en annan uppfattning än vad man har i riksdagen.

Jag tror att varken herr Jonasson eller jag kan säga att den här utbyggnaden är speciellt miljövänlig, därför att koncessionsnämnden har

ju i rimlighetens namn avstyrkt utbyggnad, och jag förutsätter att koncessionsnämnden är ett organ som kan bedöma den här saken bättre än både herr Jonasson och jag.

Till sist vill jag bara med tillfredsställelse notera den ärliga deklARATION som här har getts, och jag hoppas att vi kan mötas på hemmaplan och fortsätta debatten.

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag står för vad jag har sagt. Jag har velat lämna den här deklARATIONEN i Bäckhammarsfallet, och de diskussioner som kan behövas i det avseendet får vi väl återkomma till på hemmaplan.

När det gäller ortsklassificeringen och det beslut som länsstyrelsen fattat har jag här tidigare deklarerat min åsikt, och jag står för den också. Vi kan, Magnus Persson, träffas på hemmaplan och diskutera dessa frågor, men kom inte och säg att det är en dubbelroll – det kan inte Magnus Persson göra gällande.

Sedan kan det vara många andra frågor som rör vårt hemlän, men dem skall vi inte tynga riksdagens allmänpolitiska debatt med. Sådana saker kan vi göra upp där hemma.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå upp i den allmänpolitiska debatten. Men det har blivit nödvändigt efter det våldsamma anförande som den socialdemokratiska partisekreteraren höll här för en halvtimme sedan. Det var en rad angrepp mot olika partier, främst mot folkpartiet och mot folkpartiets ordförande. Herr Helén är förhindrad att ta upp debatten just nu. Låt mig på folkpartiets vägnar få svara på det avsnitt som berör pressen och som dominerade det som herr Sten Andersson i Stockholm talade om.

Den politiska bakgrunden till den här debatten om den fria pressen – hur vi skall skydda pressen mot ingrepp från statsmakt och partier, hur vi skall bygga ut ett presstödet som förhindrar en regional monopolisering – känner vi väl till här i riksdagen. Man införde, utan att höra pressen eller någon utredning, i en sviktande annonskonjunktur, då flera tidningar gick på knäna, en annonskatt som har gröpt ur intäkterna för en rad tidningar och gjort en del av dem mer beroende av subventioner. När finansministern skulle presentera annonskatten i TV sade han att avsikten var att "klämma åt" den allra största tidningen, de allra största tidningarna.

När presstödet föreslagits har vi från folkpartiet varit med om det. Vi tycker det är viktigt att se till att det finns flera röster i varje län som kan ta upp också en regional och lokal debatt. Vi är väldigt dystra när vi märker att en tidning har så dålig ekonomi att den hotas av nedläggning. Men vi har inte bara varit med om presstödet utan också krävt förbättringar av det. Vi har velat rensa ut en del av de – delvis partipolitiskt betingade – orättvisor som funnits i regeringens förslag. Då har vi aldrig fått något stöd av herr Sten Andersson. Då har socialdemokraterna alltid röstat emot oss, alltid värvat om de orättvisor som funnits i presstödet.

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

Allmänpolitisk
debatt

En annan bakgrund är direktiven till den nya pressutredningen som kom för något halvår sedan. Där säger man uttryckligen att skattefrågor inte skall behandlas av utredningen. Annonsskatten, som icke fick granskas innan den infördes, får inte heller granskas av den utredning som nu arbetar, sedan skatten genomförts.

Den partistödsutredning som Sten Andersson och jag gemensamt satt i ledde fram till den första fempartiuppställningen i svensk utredningshistoria om nya, rättvisare regler för partistödet. Där förekom en mycket intressant sits under några månader som handlade om den principiella synen på pressens frihet. Sten Andersson säger här att han aldrig har sagt att tidningarna skall vara partimegafoner. Men den allmänna linje han drev i denna utredning var att partistödet på något sätt skall vara knutet till partiernas s. k. andel i dagspressen. Oavbrutet kom Sten Andersson i utredningen tillbaka till den saken. Ständigt begärde han utredningar om hur stor del som de olika partierna har av dagstidningarna. Oavbrutet antydde han – utan att lägga fram något konkret förslag, naturligtvis – att partistödets konstruktion på något sätt ändå skulle bestämmas med hänsyn tagen till, som det hette, partiernas möjligheter att nå ut via pressen. Det måste ju innebära någon anknytning till andelen i dagspressen.

Mot den tankegången, energiskt driven men naturligtvis suddig i detaljerna, anförde jag hård principiell kritik på fyra linjer. Jag har beskrivit det i en artikel i Expressen i går. *För det första* får tidningar inte främst ses som förmedlare av politikernas propaganda. Tidningar skall stå självständiga mot partier och statsmakt. De får inte vara lydiga redskap. Och jag kan inte hjälpa att liberalismen och socialdemokratien har olika presstraditioner, att liberala tidningar oftare visar större självständighet i förhållandet till det parti som de känner sig stå närmast än vad A-pressen gör.

För det andra måste man oerhört noga skilja mellan nyhetsförmedling och opinionsbildning i en tidning. Om en tidning driver en liberal politik på ledarplats, så betyder det inte att den tidningen från första till sista sidan är folkpartistiskt indoktrinerad. En tidning – framför allt i den liberala pressen – kan lidelsefullt bekämpa en åsikt på ledarplats och lidelsefritt förmedla den på nyhetsplats. Det är mycket viktigt att man drar den skiljelinjen. Människorna skall kunna lita på sin tidning och veta att de får en hyggligt objektiv bild av var partierna står och av de nyheter som inträffat. Där finns också en skillnad mellan socialdemokratisk och liberal presstradition. Vem som helst som läst de regionala tidningarna vet hur svårt det är för moderater, centerpartister, kommunister och folkpartister att få ett anständigt referat i en rad socialdemokratiska landsortstidningar. Och vi vet hur vanligt det är – jag vill nästan säga att det är regel – att de liberala tidningarna känner det som sin plikt inför läsarna att förmedla vad de andra partierna tycker.

Se bara på Dagens Nyheter här i staden! Ett flertal undersökningar har visat att socialdemokratien där får många fler referat av olika slag än folkpartiet. Denna distinktion mellan nyhetsförmedling och opinionsbildning tycker jag är pinsamt självklar. Men det har varit nödvändigt att upprepa den gång på gång vid resonemangen med Sten Andersson. Han har inte velat förstå den.

För det tredje går det givetvis inte att bara studera dagspressen om man vill se vilka möjligheter partierna har att nå ut med sina ståndpunkter via pressen. Vi har ju också fackförbundspressen, som Sten Andersson i sådana här sammanhang alltid nonchalerar. Där finns många tidningar med stora upplagor, skickligt redigerade och med betydande inflytande. Men de tidningarna har Sten Andersson aldrig velat föra in i bilden.

Det finns också i samhället ytterligare en rad saker som gör att socialdemokratin har ett propagandistiskt övertag och mycket stora ekonomiska resurser i förhållande till oppositionen. Om man skulle ha utrett vad dagspressen innebär, så hade man också fått göra en analys av vad alla dessa favörer som socialdemokratin har innebär när det gäller möjligheten att nå ut till allmänheten med sin information. Men hos Sten Andersson har det inte funnits något intresse för att analysera de sakerna. På ett sätt förstår jag honom i det fallet. Det är omöjligt att få en objektiv bild av allt detta. Man kan omöjligen bygga partistödet på en uppfattning om vad partierna har för totala resurser i samhället. Det är lika omöjligt som att bygga partistödets konstruktion på den andel som partierna sägs ha av dagspressen.

Min fjärde linje i kritiken av Sten Andersson var att varje konkret koppling mellan pressandel och partistöd blir orimlig och stötande. Jag har gång på gång ställt frågor i det sammanhanget, men jag har aldrig fått svar på dem, och jag räknar heller inte med att få svar på dem här. Jag har sagt: Skall man reducera partiernas stöd med utgångspunkt i hur stor andel press som partierna har enligt den schablonmässiga tidningsstatistiken? Skall alltså socialdemokraternas partistöd reduceras med omkring 20 procent, eftersom socialdemokraterna har ungefär den andelen av pressen enligt tidningsstatistiken? Skall folkpartiets partistöd reduceras med drygt dubbelt så mycket därför att det är vad tidningsstatistiken anger som den liberala pressens andel?

Jag har som sagt aldrig fått något svar på de frågorna. Antag t. ex. att tidningarna skulle ändra partibeteckning. Låt oss säga att man ändrade beteckningarna (fp) eller (lib.) till (oberoende). Skulle vi då ha en statlig tidningsnämnd som tvångsvis fördelade partibeteckningar och sedan byggde partistödskonstruktionen på det?

Varje gång vi har gått in i konkreta resonemang har Sten Andersson flytt undan. Och jag förstår honom. Det är omöjligt att göra en anständig konstruktion när det gäller att förverkliga en så pass otillständig tanke som man här varit inne på.

Till slut fick pressen reda på vad som höll på att inträffa i partistödsutredningen, som kört fast. Det blev stark kritik från nästan alla håll, Sten Andersson drog sig tillbaka och vägen till en uppgörelse om partistödet låg öppen. Den uppgörelsen är jag glad för, och jag tror att Sten Andersson också är det. Oavsett hur det går i valet i höst kommer den nya konstruktionen att ligga fast under nästa mandatperiod. Det är bra att vi pacificerat debatten på detta viktiga område, som alltså handlar om spelreglerna för demokratin.

De senaste tre fyra veckorna har det i dagspressen förts en intensiv debatt som handlat om nya förslag till tvångströjor för de fria

tidningarna. Utgångspunkten har, i kort sammanfattning, varit den mäktige socialdemokratiska massmedieutredaren Harry Scheins uttalande i Dagens Nyheter: "Vi har redan bestämmelser för hur Sveriges Radio-TV åsiktsmässigt skall drivas. Vi måste få det också för pressen." Detta är ett ordagrant citat från herr Schein.

Det är naturligt att det blivit en livlig debatt med utgångspunkt i herr Scheins propäer. Från liberal synpunkt har vi varit indignerade över dem. Vi har sagt att pressens uppgift i en vital demokrati är att stå fri från statsmakter, partier, organisationer, ägare, annonsörer, så fri som möjligt från framför allt statsmakten, därför att det är det största och viktigaste maktcentret i ett samhälle.

Tidningarna skall ju bevaka makthavarna fritt. De skall förnya debatten när partierna kört fast. De skall ge röst åt opinioner och perspektiv som icke får röst i t. ex. det här huset eller i de kommunala församlingarna, de skall ge utrymme för enskilda personligheter att driva sina linjer. De skall vidga debatten och på det viset indirekt vitalisera partierna. Framför allt skall pressen vara ett skydd i krislägen. I en ekonomisk kris eller en utrikespolitisk kris skall de stå fria från statsmakten; staten skall inte ha någon möjlighet att gå in och säga: Det här var fel skrivet, ni får inget presstöd därför att ni inte följer de givna reglerna, osv.

Detta har varit liberalismens syn på pressen under långt mer än hundra år. Statsministern hade alldeles rätt i onsdags då han sade att liberalismen gjorde en banbrytande insats under 1800-talet, när denna syn på pressen började slå igenom. Jag menar att liberalismen gör en lika banbrytande insats nu när man värnar om den synen på pressen -- fri från statsmakten -- i kombination med ett presstöd som är nödvändigt för att förhindra en fortsatt monopolisering. Jag är övertygad om att socialdemokrater om en 30-40 år kommer att göra sin pliktskyldiga reverens för 1970-talets liberaler för att de stod fast när en del röster på den socialdemokratiska kanten började föra fram förslag som skulle ha inneburit tvångströjor för pressen.

Vi har i folkpartiets nya partiprogram utförligt beskrivit den här synen på pressen; jag är helt på det klara med att Sten Andersson inte delar den. Så här har vi skrivit i några avgörande meningar:

"Ekonomiskt starka tidningar blir i regel mer självständiga mot statsmakter, ägare, annonsörer och organisationer. Man bör därför undvika att urholka ekonomin för tryckta skrifter genom t. ex. annons- och reklamskatt. Genom generella reformer bör statsmakterna skapa ett klimat som är gynnsamt för det tryckta ordet.

På samma gång är det nödvändigt att motverka att tidningar kommer i en regional monopolställning. Presstöd behövs därför för att förhindra pressdöd. Stödet bör bygga på automatiskt verkande regler för att förhindra maktmissbruk. Varje tanke på att koppla samman partistöd med presstöd måste avvisas. -- --

Liberalismen slår vakt om tryckfrihetsförordningen som en av grundlagarna därför att den ökar skyddet för det tryckta ordet när pårestningarna är stora -- -- ."

I det läget, när vi i november 1972 på landsmötet i Göteborg hade

slagit fast de här principerna för den fortsatta presspolitiken, kommer Harry Schein och säger att vi redan har "bestämmelser för hur Sveriges Radio-TV åsiktsmässigt skall drivas. Vå måste få det också för pressen" – alltså regler för hur pressen "åsiktsmässigt skall drivas". Får jag till herr Andersson i Stockholm ställa frågan: Vilken är den socialdemokratiska partisekreterarens uppfattning om den socialdemokratiska massmedieutredarens senaste utspel?

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde fru Mogård (m).

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Vad Harry Schein säger får Harry Schein svara för – jag har ingen anledning att nu kommentera det.

Herr Helén, som gjorde det här angreppet på mig och som finns i huset, föredrog att skicka fram herr Ahlmark. Det var inte särskilt välbetänkt. Herr Ahlmarks anförande var mångordigt men som undanmanöver inte särskilt skickligt. Jag skall återkomma till det, men först vill jag klara upp ett missförstånd.

Jag sade i mitt första anförande, att så stark är min tro på demokratin att jag alltid hävdad och kommer att fortsätta att hävda att också de krafter – vare sig de finns till höger eller till vänster – som vill kasta det demokratiska styrelsekicket över bord skall beredas utrymme i tidningar, radio och TV. Någon uppfattade "krafter till höger" som om jag hade åsyftat moderata samlingspartiet. Det föresvävade mig självfallet inte ett ögonblick – jag betraktar moderata samlingspartiet som ett demokratiskt parti. Men ni liksom jag får självfallet tidningar ifrån nazistiska organisationer med ett klart nazistiskt budskap, och jag menar att demokratin vinner på att tillämpa demokratins spelregler också på dem. Låt dem öppet visa sig – då klarar vi de krafterna bäst!

Nog om det!

Sedan, herr talman, kunde jag just tro att det var herr Ahlmark som fört herr Helén och raden av liberala tidningar bakom ljuset. I utredningens direktiv, som jag återopade här och även i debatterna i partistödsutredningen, står det att "hänsyn skall tas till att partier kan ha olika utgifter beroende på skillnader i möjligheterna att sprida information och driva opinionsbildning genom pressen".

Hur är det nu, herr Ahlmark? Förekommer det eller förekommer det inte cirkulärledare i folkpartipressen, åtminstone en varje vecka? Förekommer det eller förekommer det inte gratisannonsering i liberala tidningar, i varje fall i valrörelsen?

Jag skall, herr talman, säga några ord om kopplingen mellan partistöd och presstödet. Någon sådan koppling är inte tillåten, säger herr Ahlmark. Men det var just vad som skedde då det första partistödet tillkom. Det tillkom efter en utredning om presstödet. Alla partier – även folkpartiet – sade att vi låter partierna ta hand om uppgiften att försöka klara de tidningar, som hotas av nedläggning, genom att ge dem ett partistöd. Varför lade man den uppgiften på partierna? Varför åtog sig partierna den uppgiften? Och varför har partierna – i varje fall socialdemo-

kraterna, centerpartiet, vänsterpartiet kommunisterna och jag tror också moderaterna – sedan dess lämnat miljontals kronor av sitt partistöd till sina tidningar? Jo, naturligtvis för pressfrihetens skull, men också därför att varje parti har en fördel av att man har tidningar som stöder den uppfattning man företräder – detta utan att tidningarna förvandlas till partimegafoner. Det är värdefullt nog om de gör sina bedömningar på grundval av de idéer och värderingar som partierna företräder. Det är precis det som sker.

Det finns i de protokoll som herr Helén åberopade som stöd för sitt angrepp inte någon grund för den här beskyllningen. Jag ber herr Ahlmark läsa upp de delarna av protokollen. Jag har protokollen här, och för att underlätta herr Ahlmarks arbete med protokollen – han tycks ha glömt vad som står där – har jag gjort förprickningar så att han snabbt kan hitta de ställen som kan komma i fråga.

Herr Virgin har lämnat talmansposten för tillfället. Jag skulle annars ha uppmanat honom att gå upp i debatten – han var ju med i utredningen – för att ge sitt stöd eller inte till herr Ahlmarks angrepp.

Jag har låtit herr Hernelius granska protokollet. Han har inte funnit något som helst stöd för detta angrepp.

Jag begär att bli dömd efter mina handlingar och mina ord, inte efter herr Ahlmarks bristande uppfattningsförmåga eller eminenta förmåga att missuppfatta. Jag skall lägga ut protokollen i pressrummen och så får pressmännen avgöra om det finns stöd för detta angrepp eller inte. Jag begär inte av herr Ahlmark att han skall be om ursäkt. Det civilkuraget har han inte.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett rätt magert anförande herr Sten Andersson här höll. Det var inte mycket av de våldsamma angreppen från första anförandet. Det var inte mycket till svar på de frågor jag ställde.

Herr Andersson påstår att han inte alls drivit kravet att man skulle koppla ihop presstöd och partistöd. Men omedelbart efter detta påstående är han inne på just den linjen. Han säger att den första presstödsutredningen just ledde till en sammankoppling mellan partistöd och presstöd. Herr Sten Andersson tyckte det var bra.

Hur var det nu med den första presstödsutredningen i början på 1960-talet? Jo, den lade fram ett förslag om att partierna skulle fördela stödet till de tidningar som stod dem närmast. Det förslaget kritiserades med utomordentlig hårdhet av nästan alla tidningar, inklusive de socialdemokratiska, som sade att det skulle bli en oerhörd bindning mellan partier och press, om det presstödet genomfördes. Då skulle tidningarna för att få sina pengar vara beroende av att hålla sig väl med det parti de stod närmast.

Förslaget avvisades. Det fick en förintande kritik nästan överallt, utom av herr Sten Andersson och en del som tänker som han. I stället lade man utredningen åt sidan och införde partistöd, där partierna får pengarna och får använda dem hur som helst. Ingen granskning görs vare sig i förväg eller i efterhand. Det var en bra lösning.

Herr Sten Andersson menar nu att han inte drivit sin linje i

partistödsutredningen. Det har han visst gjort. Utredningen körde fast just därför att han drev den linjen. Jag vill citera ett par meningar ur ett utredningsprotokoll den 12 oktober 1971:

"Herr Per Ahlmark anförde att partistöds- och presstödsfrågorna bör hållas isär och att det är oacceptabelt att anknyta ett eventuellt grundbidrag till partiernas andel av dagspressen. — — —

Herr Sten Andersson anförde att frågan om partiernas olika möjligheter att sprida information via pressen i högsta grad är en angelägenhet för utredningen mot bakgrund av dels att detta förhållande verkligen innebär olika förutsättningar för partierna, dels att partistödet ursprungligen tillkom delvis mot bakgrunden av en presstödsdebatt och att partierna använt en stor del av partistödet som presstöd — om än i olika — — —".

Herr Sten Andersson drev alltså under flera sammanträden oavbrutet kravet att pressandelen skulle på något sätt anknytas till partistödet.

Sedan är det ändå betänkligt att den socialdemokratiska partisekretären vägrar att kommentera den socialdemokratiska massmediautredarens förslag. Herr Schein har sagt att vi redan har "bestämmelser för hur Sveriges Radio-TV åsiktsmässigt skall drivas. Vi måste få det också för pressen", alltså regler för hur pressen "åsiktsmässigt skall drivas". Till detta har herr Sten Andersson inga som helst kommentarer och viskar inte ens fram ett avståndstagande. Det är allvarligt för framtiden.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt inlägg var magert, sade herr Ahlmark. Jag skulle vilja rekommendera honom att läsa mitt första anförande. Han var inte här då jag höll det, men han kommenderades ner senare för att klara den uppgift som herr Helén rimligtvis borde ha klarat själv, eftersom det var han som angripit mig.

Jag skall inte upprepa vad jag sade i mitt första anförande. Om det inte vore att ta risken att vederbörande blev sint på mig skulle jag påstå att herr Ahlmark läser protokoll och yttranden som fan läser bibeln.

Herr Hernelius har gått igenom protokollen, och där finns inget stöd för en sådan uppfattning. Inget förslag av den här karaktären har lagts fram. Det framgår också av protokollen Vi hade helt enkelt ingen grundval för det. Däremot hade vi direktiv, där det stod att hänsyn borde tas till det här förhållandet.

Det är klart att folkpartiet, liksom socialdemokratiska partiet och de andra partierna, har en fördel i sina tidningar, som varje dag för fram åsikter, byggda på de idéer och värderingar som partierna företräder. Det är väl en fördel för folkpartiet att få ut de där cirkulärledarna, även om det ofta blir en förfärlig nackdel, eftersom innehållet är dåligt — och det är väl en fördel att man kan få in annonser gratis i sina tidningar. Det är en självklarhet att de partier som svårigen eller omöjligt kan göra det åsamkas större kostnader för annan form av information ut till väljarna. Att det är en självklarhet tyckte alla ledamöter i partistödsutredningen utom herr Ahlmark.

Jag vill rekommendera inte bara pressen utan också kammarens ledamöter att ta del av de här protokollen.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nu har Sten Andersson slagit till reträtt på ett påtagligt sätt. Han säger: Inget förslag har lagts fram enligt de principer som jag refererat. Nej, det är precis vad jag själv sade i mitt första anförande och vad jag skrev i Expressen i går: Inget konkret förslag lades fram av Sten Andersson i partistödsutredningen, trots att jag gång på gång uppmanade honom att göra det.

Vad Sten Andersson gjorde var att på sammanträde efter sammanträde driva linjen att partistödet konstruktion skulle påverkas av partiernas andel i dagspressen. Ständigt drev han den principen. Jag polemiserade utförligt mot den, och jag har också gjort det i kammaren i dag. Men så kom vi till en punkt då jag ansåg att det var dags för herr Andersson att konkretisera sig. Skall partistödet reduceras med utgångspunkt i partiernas s. k. andel i dagspressen? Skall t. ex. folkpartiets andel av partistödet reduceras 37 gånger mer, till följd av Dagens Nyheters upplaga på 440 000 exemplar, än socialdemokratins andel till följd av Örebro-Kurirens upplaga på 12 000 exemplar, eller något sådant? Om den liberala pressen ändrar partibeteckning från (fp) och (lib.) till (oberoende) eller något sådant, skall i så fall en statlig tidningsnämnd fördela stödet efter partibeteckningarna över landet för de fria tidningarna?

Då tystnade herr Andersson och återgick till de allmänna deklARATIONERNA om att man skall ta hänsyn till pressandelen etc. Det är alltså riktigt att herr Andersson inte vågade lägga fram något konkret förslag – det civilkuraget hade han inte.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Detta anförande blir antagligen en överloppsgärning. Jag drev i utredningen inte den linje som herr Ahlmark påstår; då hade jag lagt fram ett förslag – det civilkuraget har jag! Jag lade aldrig fram något förslag. Detta kan intygas av alla som har tagit del av protokollen.

Jag betraktar det tvärtom som en fördel att man kunde skilja mellan partistöd och presstödet. Detta har dock ännu inte skett på det sätt vi hoppades. Det innebär att det socialdemokratiska partiet har kvar 7,3 miljoner av sitt partistödet sedan man har utbetalat beloppet – fortfarande 8 miljoner – till pressen. Mot detta står på oppositionssidan 19,7 miljoner minus det som centerpartiet och kommunisterna ger till sin press.

Vad jag hävdade i utredningen var direktiven från regeringen, nämligen att man, om det går, skall ta hänsyn till att de partier som har en press har fördel därav då det gäller att sprida information till väljarna och att de partier som inte har någon press drar på sig stora kostnader för andra former av information. På detta bygger folkpartiets ledare ett angrepp, där det görs gällande att jag skulle vilja att de svenska tidningarna skall gå i partiernas ledband. Det finns ingen grund för det påståendet. Min rekommendation till kammarens ledamöter att studera protokollen står fast. Jag tycker att också Per Ahlmark borde göra det.

Herr HELÉN (fp):

Herr talman! Jag skall inte ta den tid i anspråk som skulle fordras för

en fullständig genomgång av de protokoll som herr Sten Andersson här åberopar. Socialdemokraterna har varit mycket angelägna om att i dag få till stånd ett beslutsplenium i ett viktigt ärende, och mot den bakgrunden skulle det vara att försätta kammarens ledamöter i en svår situation, om vi här skulle hålla på ett par timmar till. Statsministern har avböjt att fortsätta sakdiskussionen om partiernas inställning i den viktiga frågan om pressens frihet, sedd i relation till den mycket intressanta debatt som pågår i tidningarna, till dess att han ytterligare har hunnit ta del av materialet. Jag skall med glädje ställa upp och diskutera med statsministern, och jag hoppas att vi skall få tillfälle att göra det här i kammaren.

Herr Andersson ondgjorde sig över att jag inte fanns i kammaren från början av den här diskussionen. Eftersom jag är mycket angelägen om att vi skall ta alla tillfällen till vara att ställa upp mot varandra här i kammaren när det finns möjlighet, vill jag bara med beklagande konstatera att jag tyvärr var upptagen av att ställa till rätta ett av herr Sten Anderssons senaste offentliga tilltag – misstag om vi så skall säga – nämligen en annons, som herr Andersson har haft införd i dagens tidningar och som lämnar en helt oriktig beskrivning av den trepartiöverenskommelse som har träffats i fråga om en avgiftsbeläggning av förpackningar. Det var lyckligtvis möjligt att få fatt i herr Anderssons partiordförande, och jag har nu fått klart för mig att det måste vara ett olycksfall i arbetet i herr Anderssons partistyrelse. Det var alltså förklaringen till att jag inte kunde finnas på plats här i kammaren just i det ögonblick som herr Andersson önskade.

I själva sakfrågan om presstöd och partistödet och den olyckliga sammankoppling av dessa två stödformer, som i flera sammanhang har varit uppe i debatten, vill jag hänvisa herr Andersson till 1963 års pressutredning och till de direktiv som han nu själv åberopar som skälet för att han i partistödsutredningen ansåg sig tvungen att föra vidare denna felaktiga åsiktstradition inom socialdemokratin. Jag vill i övrigt i den sakfrågan ansluta mig till herr Ahlmarks inlägg.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Helén har inte den tid som krävs för att gå igenom protokollen. Jag trodde att han redan hade gjort det, eftersom han riktar en sådan attack mot mig. Nu finns protokollen på min bänk, herr Helén. För att underlätta jobbet har jag prickat för alla avsnitt där den här frågan tas upp. Gör mig den tjänsten att läsa protokollen.

Sedan upprepar jag vad jag tidigare sade. Visa också att liberalismens främste företrädare i det här landet har civilkurage nog att gå upp i den här talarstolen och tala om att han hade fel och be om ursäkt.

Sedan säger herr Helén att min uselhet bevisas av en annons som finns införd i dag. Där finns några sakfel. Ja, beklagligtvis finns det sådana. Jag vet att herr Helén levtt rövare här på förmiddagen därför att vi nämnt ordet skatt på engångsglas i stället för avgift. Det skall vi rätta till. Jag vet också att vi nämnt ett felaktigt varuslag. Det är beklagligt. Det skall vi också rätta till. Däri består felet. Men ni försöker med undanmanövrer. Det vore bättre att klara av det här direkt genom att läsa protokollen och sedan konstatera att ni hade fel. Jag har inte den inställning som ni gör

gällande. Jag begär att bli bedömd efter mina ord och handlingar, inte efter er oförmåga att uppfatta saker och ting eller er förmåga att missuppfatta saker och ting.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var tyvärr en ny missuppfattning från herr Sten Anderssons sida. Han sade att jag inte skulle haft tid att läsa protokollen. Men det har jag inte alls sagt. Jag sade att jag inte kan ta *kammarens* tid för en fullständig genomgång av protokollen, därför att vi senare har ett beslutsplenum. Det är ju någonting helt annat.

Men nu har vi ju fått herr Anderssons absolut entydiga deklARATION att han icke har uppfattningen att presstöd och partistöd i något sammanhang får hopkopplas. Det tycker jag inte är något dåligt resultat av debatten.

Är det så att herr Andersson alltid i varje läge haft samma uppfattning? Då tycker jag han är förtjänt av en upprättelse och då skall han få den.

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det hade väl på sätt och vis varit bättre om herr Helén stannat på sitt rum. Nu har han visat att också han har en bristande uppfattningsförmåga.

Jag har sagt att det är önskvärt att presstöd och partistöd inte sammankopplas. Men vi tvingas av ekonomiska skäl att ge pengar ur vårt partistöd till pressen. Så det finns en sammankoppling, och det är den sammankopplingen jag återopat som ett faktiskt förhållande i partistödsutredningen. Det är på detta ni bygger era angrepp.

Jag rekommenderar givetvis också herr Helén ett mera ingående studium av samtliga protokoll. Där finns inget stöd för det här angreppet. Det vore lika bra att erkänna det så slipper vi träckla fram och tillbaka med detta.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är tydligt att jag var för förhoppningsfull om herr Andersson. Han vill *icke* avsvärja sig den sammankoppling mellan partistöd och presstöd som för oss från principiella synpunkter är oacceptabel. Låt oss konstatera det. Sedan tycker jag faktiskt att vi skall kunna resonera om detta utan den våldsamma upphetsning som herr Andersson i ett par inlägg här har visat.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i denna diskussion med herr Sten Andersson. Den står jag för en gångs skull utanför. Jag vill nöja mig med två korta upplysningar.

Herr Sten Andersson har uppgivit att moderata samlingspartiet ger ut pengar till sina tidningar. Det förekommer inte, herr Andersson. De tidningar som stöder moderaterna har icke något bidrag från moderata samlingspartiet, inte sedan fem år, har det upplysts mig. Jag vill gärna lämna den upplysningen vidare.

Den andra upplysningen rör att jag är åberopad här som innehavande en ståndpunkt i fråga om vad som står i protokollen. Det är inte gärna rimligt. Jag fick protokollen i min hand för en stund sedan, bläddrade igenom några av dem, ungefär hälften, på några sekunder och sade då till herr Sten Andersson att jag inte fann något som stöd för att partisekreteraren har velat i kommittén förorda en sammanblandning av partistödet och tidningarnas redigering.

Nu rör diskussionen någonting helt annat och jag kan inte åberopas i den debatten förrän jag haft tillfälle att studera protokollen. Jag hoppas få tillfälle till det tillsammans med många andra av kammarens ledamöter så att vi själva kan bilda oss en uppfattning om vad som förevarit i denna utredning.

Jag lyckönskar dock utredningen till att ha fört så noggranna protokoll – i den punkten ett föredöme för andra utredningar.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tvingas bara läsa in några rader ur det här protokollet. Sten Anderssons upprepade inlägg har gett intrycket av att det inte där framgår att han har drivit den här linjen i partistödsutredningen. Får jag därför citera en liten del av § 6 i protokollet från sammanträdet i partistödsutredningen den 12 oktober 1971. Jag har gjort det tidigare, men herr Sten Andersson har struntat i att ta hänsyn till det.

”Herr Per Ahlmark anförde att partistöds- och presstödsfrågorna bör hållas isär och att det är oacceptabelt att anknyta ett eventuellt grundbidrag till partiernas andel av dagspressen. — —

Herr Sten Andersson anförde att frågan om partiernas olika möjligheter att sprida information via pressen i högsta grad är en angelägenhet för utredningen mot bakgrund av dels att detta förhållande verkligen innebär olika förutsättningar för partierna, dels att partistödet ursprungligen tillkom delvis mot bakgrunden av en presstödsdebatt och att partierna använt en stor del av partistödet som presstöd — om än i olika grad, dels ock att direktiven entydigt pekar på att frågan måste tas upp av utredningen. Herr Tore Forsberg” — partisekreterare för vänsterpartiet kommunisterna — ”instämde i att pressfrågor inte kunde lämnas utanför utredningens arbete.”

Herr STEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är ju exakt vad jag har upprepat flera gånger från denna talarstol nu och tidigare. Partierna har givetvis en fördel av att ha en press, som, på grundval av de idéer och värderingar partierna har, företräder partierna eller i varje fall bygger sina bedömningar på den grunden. Det är därför som partierna har lämnat pengar — också högerpartiet en gång i tiden även om det var fem år sedan. Vi hade hoppats på att det nuvarande presstödet skulle bli så stort, herr finansminister, att vi kunde klara pressen den vägen. Det kan vi inte, så vi lämnar fortfarande pengar till vår press. Det är ett slags koppling. Däremot, herr Helén, har den koppling som herr Helén åberopar som principiellt vidrig, dvs. att vi skulle styra pressen med hjälp av de här pengarna, aldrig förekommit i socialdemokratisk press. Det är inte vi som

skriver cirkulärledare till vår press, det är ni. Det förekommer hundratals sådana cirkulärledare – som jag sade förut – med samma centrala åsikter, samma centrala ord och ibland t. o. m. samma centrala stavfel som i cirkulären. Sådant gör inte vi. Vi har en självständig press, vars chefredaktörer bygger sina omdömen på de idéer och värderingar som vårt parti företräder. De avvisar varje försök – om något sådant skulle förekomma – att göra dem till partimegafoner, som herr Ahlmark har nämnt.

Jag blir inte så förfärligt ofta upprörd, men om en partiledare i Sveriges riksdag tvärtemot alla mina ord och gärningar lögnaktigt beskyller mig för att försöka göra tidningarna sådana att de går i partiernas ledband, då blir jag litet upprörd. Jag är också litet upprörd över att herr Helén inte har civilkurage nog att tillstå att det angreppet saknade grund.

Överläggningen var härmed slutad.

Kungl. Maj:ts proposition *nr 1* angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1973/74 hänvisades därefter till utskott enligt följande:

Riksstaten för budgetåret 1973/74	Finansutskottet
Bilaga 1	Finansplanen
	med undantag för hemställan under
	3 beträffande beslut att skogsvårds-
	avgift skall utgå med 0,9 promille
	för år 1973 (s. 57)
	Skatteutskottet
Bilaga 2	För flera huvudtitlar gemensamma
	frågor
	P. 1–6 Den allmänna lönenivån
	för statsanställda m. m.
	– Anställningsreglerande
	åtgärder
	Inrikesutskottet
	P. 7 Programbudgetering . .
	Finansutskottet
Bilaga 3	Kungl. hov- och slotsstaterna . . .
	Finansutskottet
Bilaga 4	Justitiedepartementet
	Justitieutskottet
	med undantag för punkterna
	A 9 Centralnämnden för
	fastighetsdata
	Civilutskottet
	G 3 Stöd till politiska
	partier
	Konstitutionsutskottet
	G 5 Vissa kostnader i anled-
	ning av allmänna val . .
	Konstitutionsutskottet
Bilaga 5	Utrikesdepartementet
	Utrikesutskottet

Bilaga 6	Försvarsdepartementet	Försvarsutskottet	Nr 17 Fredagen den 2 februari 1973
Bilaga 7	Socialdepartementet med undantag för Litt. B Allmän försäkring m. m.	Socialutskottet Socialförsäkringsutskottet	
Bilaga 8	Kommunikationsdepartementet . .	Trafikutskottet	
Bilaga 9	Finansdepartementet		
	Litt. A Finansdepartementet m. m.	Finansutskottet	
	Litt. B Allmänna centrala äm- betsverk m. m.		
	P. B 1 Kammarkollegiet	Finansutskottet	
	P. B 2-4 Statistiska centralbyrån	Civilutskottet	
	P. B 5-14 Konjunkturinstitutet – Statens förhandlings- nämnd	Finansutskottet	
	P. B 15-19 Statens avtalsverk -- Statens personalnämnd	Inrikesutskottet	
	Litt. C Skatte- och kontroll- väsen		
	P. C 1-2 Tullverket	Skatteutskottet	
	P. C 3-4 Myntverket	Finansutskottet	
	P. C 5 Riksskatteverket	Skatteutskottet	
	P. C 6-11 Avsättning till banktill- synens fond – Avsätt- ning till försäkringsin- spektionens fond	Näringsutskottet	
	P. C 12-15 Stämpelomkostnader – Kilometerbeskattning	Skatteutskottet	
	Litt. D Bidrag och ersättningar till kommunerna	Finansutskottet	
	Litt. E Diverse		
	P. E 1-3 Ersättning till statens allm. fastighetsfond: Slottsbyggnadernas del- fond – Statens krigsför- säkringsnämnd m. m. . .	Finansutskottet	
	P. E 4-5 Bidrag till Föreningen Fruktdrycker – Bidrag till vänföra ägare av motorfordon	Skatteutskottet	
	P. E 6 Bidrag till institutet för storhushållens rationali- sering	Finansutskottet	
	P. E 7-8 Produktionsbidrag för dagstidningar – Sam- distributionsrabatt för dagstidningar	Konstitutionsutskottet	

P. E 9-10	Viss informationsverksamhet - Vinstutlottning i lönsparandet m. m.	Finansutskottet
P. E 11-17	Avlöningar till personal på indragningsstat m. m. - Förberedelser för omlokalisering av statlig verksamhet . . .	Inrikesutskottet
Kapitalbudgeten		
Statens allmänna fastighetsfond		
P. II:11-12	Byggnadsarbeten för statlig förvaltning -- Inköp av fastigheter m. m.	Finansutskottet
P. II:13	Vissa byggnadsarbeten vid tullverket	Skatteutskottet
Fonden för låneunderstöd		
P. V:5	Lån för inrättande av alkoholfria restauranger	Skatteutskottet
P. V:6	Pressens lånefond . . .	Konstitutionsutskottet
Fonden för förlag till statsverket		
P. VII:1	Vissa projekteringskostnader	Finansutskottet
Diverse kapitalfonder		
P. IX:5	Statens datamaskinfond: Anskaffning av datamaskiner	Finansutskottet

Bilaga 10	Utbildningsdepartementet	
Litt. A	Utbildningsdepartementet	Utbildningsutskottet
Litt. B	Kulturändamål	
a)	Konst, litteratur, musik, teater m. m.	Kulturutskottet
b)	Arkiv, museer m. m. . .	Kulturutskottet
c)	Ungdoms- och folkbildningsverksamhet	Kulturutskottet
d)	Utbildning inom kulturområdet	Utbildningsutskottet
Litt. C	Kyrkliga ändamål . . .	Kulturutskottet
Litt. D	Skolväsendet	Utbildningsutskottet
Litt. E	Högre utbildning och forskning	Utbildningsutskottet
Litt. F	Lärarutbildning	Utbildningsutskottet
Litt. G	Vuxenutbildning	Utbildningsutskottet
Litt. H	Studiesociala åtgärder .	Socialförsäkringsutskottet
Litt. I	Internationellt-kulturellt samarbete	Kulturutskottet

	Kapitalbudgeten	
	Statens affärsverksfonder	
	P. I:B 2 Rundradioanläggningar	Kulturutskottet
	Statens allmänna fastighetsfond	
	P. II:14-15 Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål - Radio- och televisions- hus	Kulturutskottet
	P. II:16 Byggnadsarbeten vid universiteten m. m. . .	Utbildningsutskottet
	Statens utlåningsfonder	
	P. IV:5 Studiemedelsfonden . .	Socialförsäkringsutskottet
	P. IV:6 Lånefonden för stu- dentkårlokaler	Utbildningsutskottet
Bilaga 11	Jordbruksdepartementet med undantag för punkterna H 7-8 Stöd till idrotten: Orga- nisationsstöd m. m. - Anläggningsstöd m. m.	Jordbruksutskottet Kulturutskottet
Bilaga 12	Handelsdepartementet	
	Litt. A-E Handelsdepartementet m. m. - Patent- och registreringsverket m. m.	Näringsutskottet
	Litt. F Ekonomiskt försvar . .	Försvarsutskottet
	Kapitalbudgeten	
	Fonden för låneunderstöd	
	P. V:7-8 Lån till utbyggnad av oljelagringen - Lån till teko-, sko- och garveri- industrierna	Försvarsutskottet
	P. V:9 Lån till investeringar för kommersiell service i glesbygd	Näringsutskottet
	Fonden för beredskapslagring	
	P. VIII:1 Överstyrelsens för eko- nomiskt försvar del- fond: Lagring för bered- skapsändamål	Försvarsutskottet
	Diverse kapitalfonder	
	P. IX:7 Förrådsfonden för eko- nomisk försvarsbered- skap: Förrådsanlägg- ningar m. m.	Försvarsutskottet

Bilaga 18	Riksgäldsfonden	Finansutskottet
Bilaga 19	Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	Finansutskottet
Bilaga 20	Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	Finansutskottet
Bilaga 21	Statens allmänna fastighetsfond . .	Finansutskottet
Bilaga 22	Försvarets fastighetsfond	Förvarsutskottet
Bilaga 23	Beredskapsstat för försvarsväsendet	Förvarsutskottet

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 hänvisades till utskott enligt följande:

Bilaga 1	Justitiedepartementet	Justitieutskottet
Bilaga 2	Kommunikationsdepartementet . . .	Trafikutskottet
Bilaga 3	Finansdepartementet	Finansutskottet
Bilaga 4	Utbildningsdepartementet	Kulturutskottet
Bilaga 5	Jordbruksdepartementet	Jordbruksutskottet
Bilaga 6	Industridepartementet	Näringsutskottet
Bilaga 7	Statens allmänna fastighetsfond . . .	Finansutskottet
Bilaga 8	Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	Finansutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 11 till civilutskottet.

§ 4 Prisreglering och särskild skatt på motorbränslen, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 2 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:7 om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) jämte motioner samt skatteutskottets betänkande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:6 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1966:21) om särskild skatt på motorbränslen jämte motioner.

Herr TALMANNEN yttrade:

Beträffande dessa betänkanden hemställer utskotten att de företas till avgörande efter endast en bordläggning. I reservationer som fogats till betänkandena yrkas avslag på utskottens hemställanden i förevarande delar. Med anledning därav ges nu ordet till de talare som önskar yttra sig i frågan om tidpunkten för ärendenas avgörande. Ärendenas fortsatta handläggning blir beroende av kammarens ställningstagande till frågan om en eller två bordläggningar av utskottsbetänkandena.

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Riksdagens centrala betydelse och dess respekt inom landet och inför sig själv bygger på att rimliga arbetsformer kan iakttagas. Detta villkor är inte uppfyllt i behandlingen av de två ärenden som det förutsätts att vi i dag skall avgöra.

Huvudfrågan gäller subventioner som skall diskuteras i jordbruksutskottet på grundval av en proposition som ännu inte lagts fram. Täckningen av dessa subventioner har diskuterats inom skatteutskottet utan att mer än en delproposition någonsin lagts fram. Det ärende som behandlats inom finansutskottet grundar sig på en proposition vars juridiska grund är bräcklig.

Ärenden av stor betydelse för landets medborgare skall inte hastas igenom riksdagen bara därför att det finns en majoritet för dem här i huset. Vi har i utskotten från moderata samlingspartiet motsatt oss att ärendena skall avgöras efter endast en bordläggning, och vi har velat ge klart uttryck för denna uppfattning genom att reservera oss. När vi nu avstår från att yrka bifall till reservationerna beror det på att vad som i dem sägs är av betydelse för framtiden mera än just i dag.

I detta anförande instämde herrar Bohman, Hernelius, Lidgard, Fridolfsson i Stockholm, Wijkman, Wennerfors, Åkerlind, Hedin, Söderström, Strindberg, Lothigius, Hovhammar, Schött, Krönmark, Nilsson i Trobro, Komstedt, Regnéll och Werner i Malmö, fru Sundberg, herrar Brundin, Nordstrandh, Magnusson i Borås, Leuchovius, Nisser, Ringaby, Adolfsson, Nordgren, Winberg och Nilsson i Agnäs samt fröken Ljungberg och fru Mogård (samtliga m).

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig säga att jag är inte så litet förvånad över att herr Burenstam Linder, med så många instämmanden, klagar över handläggningen av nu föreliggande ärenden, över utskottsberedningen och den brådskan som han påstår har förelegat.

I finansutskottet har vi haft att behandla frågan om den allmänna prisregleringslagens ikraftträdande. Vi har haft god tid att begrunda den frågan. Propositionen, som inte är särskilt omfattande – den har bara fyra sidor – har förelegat sedan den 12 januari. Den föredrogs och diskuterades i laga ordning, och det fanns i utskottet inte tillstymmelse till invändningar mot det sätt varpå det skedde. Om det i ett mycket sent skede av behandlingen har varit viss förvirring i arbetet, så tror jag att en mycket kvalificerad majoritet av utskottets ledamöter kan intyga att den förvirringen har varit koncentrerad till en enda partigrupps representanter, som dels tydligen överraskats av sina egna partivänners motion och oklara yrkande, dels haft väldigt svårt att precisera hur de skulle ställa sig till motionen, dels också i sin slutliga utformning av reservationen frånträtt den ställning de intog vid voteringen i utskottet.

Att anföra dessa interna bekymmer som motiv för att inte nu i dag vilja ha ärendet avgjort i kammaren är inte särskilt rekommenderande. Efter den senaste turen finns ju i själva sakfrågan bara utskottets yrkande kvar. Då finns ju heller ingen anledning att dröja med beslutet i detta ärende.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan att finansutskottets betänkande nr 2 avgöres efter endast en bordläggning.

Kammaren biföll utskottens hemställanden att ärendena skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning.

Finansutskottets betänkande nr 2

I propositionen 1973:7 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 3 januari 1973, föreslagit riksdagen att godkänna Kungl. Maj:ts förordnande den 21 december 1972 om tillämpning av allmänna prisregleringslagen. Kungl. Maj:t hade sistnämnda dag utfärdat kungörelse om prisstopp på vissa viktigare livsmedel.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:66 av herr Levin (fp),

1973:124 av herr Levin (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade att som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna att de statliga taxorna ej borde få höjas före den 1 juli 1975,

1973:987 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen i anledning av propositionen nr 7 hemställde hos regeringen att tillämpningen av allmänna prisregleringslagen skulle utvidgas att gälla alla varor och tjänster samt

1973:1037 av herr Krönmark m. fl. (m), såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen godkände Kungl. Maj:ts förordnande den 21 december 1972 om tillämpning av allmänna prisregleringslagen,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:66,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1037 såvitt nu var i fråga,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:124,
5. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:987.

Vid betänkandet hade avgivits två reservationer.

I reservationen nr 2 hade herrar Burenstam Linder (m) och Brundin (m) ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angiven lydelse.

Skatteutskottets betänkande nr 1

I propositionen 1973:6 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1973, föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i förordningen (1966:21) om särskild skatt på motorbränslen.

Förslaget innebar att den särskilda skatten på motorbränslen skulle höjas med 8 öre per liter för bensin samt 6 öre per liter för brännolja och gasol.

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

I detta sammanhang hade behandlats
dels följande med anledning av propositionen väckta motioner:
1973:570 av herr Hermansson m. fl. (vpk),
1973:997 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen
skulle avslå propositionen 1973:6 om höjning av skatten på drivmedel,

dels följande vid riksdagens början väckta motioner:
1973:11 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen
beslutade om i motionen angiven ändring i förordningen om mervärde-
skatt, innebärande att mervärdeskatten på livsmedel skulle avvecklas,
1973:13 av herr Levin (fp) samt
1973:1037 av herr Krönmark m. fl. (m), såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

A. beträffande upphävande av mervärdeskatten på livsmedel
att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1973:11,
2. motionen 1973:13,
3. motionen 1973:1037, såvitt nu var i fråga,

B. beträffande den särskilda skatten på motorbränslen

att riksdagen med avslag på motionerna 1973:570 och 1973:997 samt
i anledning av propositionen 1973:6 skulle anta av utskottet framlagt
förslag till förordning om ändring i förordningen (1966:21) om särskild
skatt på motorbränslen, innebärande att höjningen av drivmedelsbe-
skattningen skulle begränsas till 3 öre per liter bensin,

C. beträffande bilaccisen

att riksdagen skulle anta av utskottet framlagt förslag till förordning
om ändring i förordningen (1956:545) angående omsättningsskatt å
motorfordon i vissa fall, innebärande att skattesatserna i bilaccisförord-
ningen skulle räknas upp med 20 procent.

Vid betänkandet hade avgivits två reservationer.

I reservationen nr 2 hade herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i
Trobro (m) ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:977 av herr Bohman m. fl.
och med hänvisning till de möjligheter som fanns till sparsamhet med
statens medel

1. skulle avslå propositionen 1973:6 om höjning av skatten på
drivmedel,

2. skulle besluta att i detta sammanhang icke vidta ytterligare
beskattningsåtgärder i form av höjd bilaccis.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden beträffande mer-
värdeskatten

1. av fru andre vice talmannen Nettelbrandt (fp) samt herrar Josefson
i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c) och Björk i Gävle (c),
2. av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m).

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! För att undvika missförstånd är det nödvändigt att klart se att vi i dag diskuterar två från varandra åtskilda frågor. Vad det först och främst gäller är hur man skall undvika att en utlösning av jordbruksavtalets inflationsregel i början av det här året medför prishöjningar på livsmedel. Det vill man försöka undvika genom att betala ungefär 360 miljoner kronor i subventioner till de s. k. regleringskassorna, och de pengarna vill man få fram genom att höja andra varupriser. Den andra frågan – och den är formellt helt fristående – är om livsmedelshandeln skall få täcka de kostnadsökningar som inträffar bl. a. på grund av lönehöjningar inom distributionen och göra det genom att höja priser där.

Den ena frågan är alltså hur man skall undvika att dagligvaruhandelns inköpspriser höjs, och den andra avser hur man förhindrar att de kostnadsökningar som sker inom själva dagligvaruhandeln tar sig uttryck i högre priser. Det är den senare frågan som finansutskottet har haft att ta ställning till. Regeringen har infört ett prisstopp, och riksdagen har att i efterhand yttra sig om detta.

I sitt beslut om prisstopp utnyttjar regeringen en fullmaktstag som säger att prisstopp kan införas i händelse av krig, krigsfara eller annan stor risk för en allmän höjning av varuprisnivån. Det är i allra högsta grad tveksamt, om de förhållanden som nu råder kan sägas vara sådana att lagen tillämpas på ett juridiskt korrekt sätt. Inflationstakten är förvisso hög, men den är inte krisartad just nu i förhållande till vad den varit tidigare. Vidare måste man fråga om det verkligen är lagligt att tillämpa ett prisstopp på ett mycket begränsat varusortiment, när nu lagen över huvud taget avser lägen då det råder risk för en allmän varuprishöjning. Mot den bakgrunden är det vår uppfattning att man skall föra en sådan politik att något prisstopp utöver det första halvåret inte skall vara nödvändigt. En sådan politik bygger på allmänt stabiliseringspolitiska insatser.

Det finns ytterligare ett starkt skäl till att det vore bättre att försöka hejda inflationen på andra vägar, herr finansminister, och det är att detta prisstopp med största sannolikhet kommer att bli verkningslöst, åtminstone över en längre period än någon sorts inledande skede. Om man kunde förhindra inflation genom att förklara den olaglig, vore det verkligen bra. Det enda beklagliga i så fall är ju att man inte gjort det för länge sedan.

Om det inträffar kostnadshöjningar och man inte får täckning för dem, går företagen så småningom omkull. Det gäller enskild handel såväl som kooperativa affärer. Varken anställda eller kunder kan rimligen vara betjänta av någonting sådant.

Vad som sannolikt kommer att inträffa i det här fallet är dock någonting annat, nämligen att handeln kommer att täcka sina kostnadsökningar genom att höja priserna på icke prisreglerade varor. Prisstoppet blir då verkningslöst, men det leder till orättvisor mellan olika typer av handel, ty de har olika svårt att kompensera sig på andra varuområden än de prisreglerade. Det sannolika är att de som kommer värst i kläm är kvartersbutiker med ett begränsat, prisreglerat sortiment och glesbyggsbutiker.

4 Riksdagens protokoll 1973. Nr 17

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Det är av den anledningen, herr talman, lätt att finna förödande kritik av prisstopp som en mera permanent ekonomisk-politisk metod, inte bara i läroböcker i ekonomi utan även i mera officiellt tryck. Man kan t. ex. se att stabiliseringsutredningen, där många ledande socialdemokrater medverkade, på sin tid tog klart avstånd från prisstopp som ekonomisk-politisk metod. Ett mycket färskt exempel på ett liknande avståndstagande finns i ett yttrande som fälldes häromdagen av näringsfrihetsombudsmannen. Ett annat intressant uttalande finns i socialdemokraternas valhandbok för 1966. Det skall jag be att få läsa upp därför att det har ett visst samband med dagens politiska läge.

"Kommunisterna brukar säga", står det i valhandboken, "att vi behöver priskontroll. En sådan är emellertid dyrbar och krånglig att administrera. Den kan minska konkurrensen och snedvrída varuförsörjningen. Många affärsmän uppfattar också ett kontrollerat pris som ett lägsta pris. En priskontroll ger heller ingen garanti för indirekta höjningar genom försämrad kvalitet."

Låt oss också, när vi för närvarande resonerar om priskontroll och inflation, fästa uppmärksamheten på ett förhållande som en motionär, herr Levin, tar upp i motionen 124, nämligen att det är framför allt inom områden där staten har det direkta inflytandet på de priser som skall gälla som prisstegringarna har varit anmärkningsvärt snabba. Det gäller t. ex. postverket, där prisstegringarna har skett ungefär dubbelt så snabbt som höjningen av den allmänna varuprisnivån. Det gäller televerket, och det gäller förvisso statens järnvägar. Det gäller, sedan apoteksbolaget blev socialiserat, även apoteken, och det gäller hyrorna, där staten har ett avgörande inflytande. Om det vore så lätt att bota inflation att man bara behövde förbjuda den, som regeringen vill göra, genom ett prisstopp, vore det bra om man först och främst förbjöd sig själv att höja priserna mer än de höjs på andra håll.

I finansutskottet har vi inte haft formell anledning att ta ställning till det första huvudproblemet, nämligen om man via subventioner skall försöka bli av med de prisökningar på livsmedel som inte inträffar i själva distributionen. Vi har bedömt saken på så vis att några väsentliga fördelar inte uppnås om dessa subventioner genast föranleder motsvarande prishöjningar på bensin och andra nyttigheter. Jag har sett uppställningar som visar att den genomsnittliga familjen egentligen inte tjänar något alls på den ommöblering av prisstegringar som nu sker. Det är av den anledningen vi anser att man först och främst skall betala de här subventionerna genom besparingar bland de ofantliga offentliga utgifterna.

Vi har dessutom den uppfattningen att det är rimligt att i stället för att tillgripa subventioner och skattehöjningar försöka nå motsvarande resultat på priserna genom en skattesänkning, nämligen genom att ta bort momsen på mjölk och grädde.

Men om man nu ändå skall gå subventionsvägen uppstår den fråga som man från finansutskottets sida bör ha en uppfattning om, nämligen: När måste man ta till en finanspolitisk åtstramning som täcker notan? Det är vår uppfattning att vi skall fatta beslut om det i vår när man bättre kan överblicka konjunkturläget för nästa år. Vi anser att det inte finns någon

anledning under den del som är kvar av innevarande budgetår att dra in ytterligare pengar till statskassan genom skattehöjningar. Att det måste finnas en grund för den uppfattningen visas av att t. ex. arbetsmarknadsstyrelsen bedömer konjunkturläget så att den nu uppebarligen lägger fram omfattande krav på ytterligare statliga utgifter, som skall medverka till att hålla sysselsättningen på en rimlig nivå.

Jag kan inte förstå att det kan vara en rimlig konjunkturpolitik, herr finansminister och herr Ekström, att ta in ytterligare pengar med den ena näven i form av sådana här skattehöjningar nu under första halvåret för att sedan skicka ut dessa pengar med den andra näven. Det är av den anledningen, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till vår reservation i finansutskottets betänkande nr 2.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Jag har i denna debatt närmast avsett att göra en principiell deklaration beträffande min egen och mitt partis syn på prisstoppet som sådant, alltså som ett instrument mot prisstegring och inflation, och därtill ge några kommentarer till den nu föreslagna prisregleringsförordningen.

Låt mig då först säga att jag delar den uppfattning som tidigare framförts från denna talarstol, att det i det långa loppet inte går att med prisstopp på en slutprodukt förhindra en prisstegring, om man inte också tar itu med och kommer till rätta med de bakomliggande orsakerna till en prisuppgång. Ett prisstopp kan temporärt förhindra prisstegring men dämmer bara upp prisstegringsvägen, om man inte kan få ett grepp om prisstegringsfaktorerna. Prisuppgången blir bara så mycket starkare när fördämningen till slut brister. När därtill prisstoppet inte är totalt utan bara berör ett smalt – låt vara viktigt – sortiment finns stora risker för ett överförande av prisstegringarna på andra sektorer och varor. Inom den integrerade handeln, främst i de stora varuhusen, och inom varudistributionen finns stora möjligheter att göra ett sådant överförande, och då får konsumenterna betala prisstegringarna den vägen. Svårast är detta naturligtvis inom den specialiserade handeln med livsmedel, och den sektorn blir naturligtvis, om prisstoppet skall vara länge, hårt drabbad.

Beträffande den nu föreslagna prisregleringen vill jag göra följande kommentar. Det är väl ganska diskutabelt om man hade anledning befara så stora och okontrollerbara prisstegringar på detta område att ett prisstopp kan anses mer befogat här än på andra områden. Det gäller dock ett i producentledet prisreglerat område, och handeln och distributionen kan inte vara svårare att övervaka här än på andra områden.

Det bör i detta sammanhang noteras att det är två saker vi talar om, vilket oftast inte framgår av debatten. Det är i första hand fråga om en konsumentsubvention för den prisstegring som hade blivit en följd av jordbrukets kompensation enligt inflationsregeln. Detta är den stora biten, men den är ju till sina effekter ganska lätt kontrollerbar eftersom den dels har engångskaraktär, dels är till sin storlek känd.

Den egentliga prisstoppdelen är marginell till sin verkan och ligger ovanpå, men riskerna för prisstegringar är rimligtvis inte större här än på andra områden, snarare tvärtom eftersom en förändring av världsmarknadspriserna på dessa varor i sjunkande riktning – sådant kan också inträffa – oavsett jordbruksavtalet sänker hela prisnivån.

Det är naturligtvis totaleffekterna som har varit avgörande för regeringens bedömning i detta sammanhang, men låt mig ändå säga att den huvudsakliga prisdämpande effekten hade kunnat åstadkommas om man tagit subventionsdelen och i övrigt begränsat sig till normal prisövervakning.

Från centerns sida har vi självfallet ingenting att invända mot det socialt betingade resonemang som förs av regeringen – vi har också anslutit oss till det i utskottet – som går ut på ett förbilligande för konsumenten av dessa viktiga baslivsmedel. Vi har tidigare, senast förra året, framfört liknande synpunkter och krav. Om regeringen nu finner anledning att från social synpunkt subventionera konsumenterna på detta område precis som man länge har subventionerat vissa kategorier hyresgäster och egnahemsägare beträffande bostadsproduktionen har vi från centerns sida helt naturligt ingenting att erinra häremot. Om man sedan vill koppla detta med ett prisstopp har vi, trots de principiella betänkligheter jag tidigare anfört mot prisstoppet som sådant, också accepterat detta som en temporär åtgärd. Det kan naturligtvis, som också utskottet framhållit, om inte annat ge rådrum för andra åtgärder i stabiliseringspolitiskt syfte som vi fortsättningsvis förväntar.

Låt mig tillägga, herr talman, att de här åtgärderna, som av lättförklarliga skäl ofta kopplas till gällande jordbruksavtal, är helt neutrala i förhållande till detta. Jag noterar ändå med tillfredsställelse att regeringen till Lantbrukarnas riksförbund i förväg inte bara meddelat att prisstopp på dessa livsmedel kommer att införas utan också försäkrat att avtalet till sitt materiella innehåll kommer att hållas och att detta kommer att ske på samma grunder som under prisstoppet 1970 och 1971.

Till slut ett par ord om finansieringen, eller kanske snarare om frågan om vi skall finansiera eller inte. För centerns del har herr Fälldin tydligt sagt klart ifrån, att vi är beredda att betala den här notan. Jag vill själv understryka att det här rör sig om konsumtionsutgifter, och det kan inte vara mer än rimligt att man betalar den här konsumtionen så att säga kontant.

I den andan har vi från centerns sida bidragit till den treparti-uppgörelse som skatteutskottets ledamöter väl närmare kommer att redogöra för. Jag skall därför inte ingå på den. Jag vill bara säga att detta är en uppgörelse som vi självfallet står bakom och som vi förmenar är bättre än det ursprungliga förslaget. Jag hälsar med tillfredsställelse att det har varit möjligt att komma överens på det området.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till finansutskottets hemställan.

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Bakgrunden till att vi nu har anledning att behandla frågan om ett prisstopp på vissa för konsumenterna viktiga livsmedel är den oroande inflationsutvecklingen i vårt land. Prisstegringarna är mycket kännbara, och tyvärr har vi väl att räkna med en fortsatt otillfredsställande utveckling, om inte kampen mot inflationen drivs med kraft. Prisstopp är ett instrument som kan användas i speciella lägen och för begränsad tidrymd. Jag behöver inte här närmare utveckla de problem som ur många synpunkter är förknippade med ett prisstopp.

Vad det nu gäller är att begränsa inflationsverkningarna på vissa för konsumenterna dagligen nödvändiga varor. Vi har från folkpartiet och centerpartiet framfört våra synpunkter i detta avseende. Jag kan hänvisa till det särskilda yttrandet nr 2 i finansutskottets betänkande nr 40 år 1972. För konsumenterna är det av visst värde att regeringen nu har framlagt förslag som ger en effekt av samma innebörd som vi föreslagit. Ur denna synpunkt ser vi det som en framgång för folkpartiets och centerpartiets strävanden.

Gunnar Helén har under den allmänpolitiska debatten klagat om folkpartiets ställningstaganden, och jag har därför ingen anledning att ytterligare ta kammarens tid i anspråk därmed.

Som ledamot av finansutskottet och med utgångspunkt i de bedömningar som bör göras av den anledningen är jag angelägen peka på att de konsumentutgifter som berörs av prisstoppet endast beräknas omfatta 8,3 procent av konsumenternas samlade utgifter. Detta visar klart att de åtgärder som nu vidtages är av mycket begränsad omfattning, hur värdefulla de än är. Kampen mot inflationen och de därav föranledda prisstegringarna i allmänhet måste därför prioriteras i den ekonomiska politiken. Regeringen har här enligt vår uppfattning ett ansvar för bristande effektivitet och intresse.

Vi får anledning att återkomma till vad som måste göras för att bekämpa inflationen och prisstegringarna i samband med behandlingen av våra motioner i finansutskottet om den ekonomiska politiken. Jag kan här också hänvisa till motionen nr 982 av herr Erikssohn i Arvika m. fl. som speciellt tar upp dessa problem.

För övrigt vill jag, herr talman, inskränka mig till att återberätta vad finansutskottet har anfört och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Vad vi i finansutskottet haft att ta ställning till är att godkänna eller inte godkänna förordningen av regeringen att den allmänna prisregleringslagen skulle tillämpas. Som här tidigare framgått godkänner ett enigt utskott denna åtgärd av regeringen. Men jag kan ändå inte underlåta att ställa mig litet undrande till hur vi har kunnat komma till denna enighet, inte minst när jag hörde herr Burenstam Linder. Jag sade i mitt tidigare anförande att det rått en viss förvirring inom moderata samlingspartiet, och detta intryck kvarstår i varje fall för mig fortfarande. Herr Burenstam Linder underkänner åtgärden när det gäller att vidta prisregleringar.

I en motion nr 1037 som vi hade att behandla och som väckts av

moderata samlingspartiets andre vice ordförande Krönmark och som underskrivits av bland andra moderata samlingspartiets kvinnoförbunds ordförande talas om prisstegringar i Sverige och i vissa andra länder. Det sägs där att prisstegringarna varit kraftiga. Man anför att det i Finland främst inom livsmedelsområdet varit mycket kraftiga prisstegringar men säger vidare följande: "Motsvarande utveckling har i USA varit betydligt lugnare än i de europeiska länderna, bl. a. beroende på en omfattande och effektiv prisreglering." En tabell från statens pris- och kartellnämnd återopas.

Man har tydligen i motionen i varje fall gett uttryck åt den uppfattningen att man i vissa lägen kan använda denna mekanism när det gäller att söka åstadkomma en stabilitet och broms i prisutvecklingen.

De båda reservanterna från moderata samlingspartiet har anfört tvivel på att förutsättningarna för tillämpning av lagen, nämligen "att fara har uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket", verkligen varit för handen. De tvivlar alltså på detta, men här är det väl fråga om att ha en uppfattning: ja eller nej. En sådan här fråga går ju inte gärna att besvara med "ja, fast troligen inte", som väl ungefär är innebörden av reservanternas ställningstaganden!

I december hade avtalats mellan jordbrukets representanter, statens jordbruksnämnd och konsumentdelegationen att högre priser skulle tas ut på de viktigaste livsmedlen. Detta gällde bl. a. 11 öre per liter mjölk. För att undgå prisstegringen på denna sektor, som de flesta betraktar som central i fråga om prisutvecklingen, infördes prisstoppet. Bönderna får då de avtalade pengarna via statsbudgeten. Man undviker också de procentuella påslag i senare led som vi brukar registrera och som här tidigare anförts. Vi anser att de förutsättningar som anges i lagen är uppfyllda.

Sedan hör det till saken att hösten 1970 infördes efter det att allmänna prisregleringslagen börjat tillämpas prisstopp på viktiga livsmedel. Riksdagen godkände – såvitt jag kan komma ihåg enhälligt – att lagen även då tillämpades. Någon större skillnad mellan den nuvarande och dåvarande situationen kan jag inte upptäcka. Hade inte Kungl. Maj:t tillämpat lagen nu, hade ju faktiskt dessa stora prisstegringar på livsmedel inträffat, och detta hade kunnat leda till nog så besvärliga kedjereaktioner.

Jag är, herr talman, glad över att utskottet är enigt, även om herr Burenstam Linder på sitt speciella sätt motiverade den här enigheten.

Jag ber att få yrka bifall till finansutskottets hemställan.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande herr Ekströms citat ur den motion från moderata samlingspartiet det här gäller och där det konstateras att prisutvecklingen i USA skulle ha varit lägre än i andra länder på grund av att man där haft en omfattande prisreglering vill jag säga att jag aldrig uteslutit möjligheten av att vi med mycket hårda sådana här ingrepp tillfälligtvis kan hålla nere en prisstegring. Men det helt avgörande är att detta på lång sikt är omöjligt, och under den tid som prisstoppet varar förorsakar det stora orättvisor. Under den tid prisstoppet varar, som i detta fall, på en mycket begränsad sektor kommer detta med största

sannolikhet att leda till prisstegringar på andra varor. Detta är betydelsefulla synpunkter, och jag tror att herr Ekström måste hålla med mig om detta – det har kommit till uttryck i en lång rad olika offentliga utredningar i Sverige, och det har sagts i det citat jag läste upp ur socialdemokraternas valhandbok. Jag skulle inte bli förvånad om herr Feldt i interpellationssvaret till fru Marklund försöker göra samma iakttagelse. Det är det som vi verkligen vill fästa uppmärksamheten på när det gäller denna lag.

Här har berörts frågan om det nu är risk för en allmän varuprishöjning. Ja, herr Ekström, jag tror att detta i hög grad beror på vilken ekonomisk politik som förs. Vi tror att det faktiskt föreligger en allvarlig risk för en varuprishöjning på grund av den ekonomiska politik som förs, men vi anser att det bör vidtas andra ekonomisk-politiska åtgärder som skulle utesluta eller väsentligt minska denna risk. Man skulle t. ex. kunna göra det lönsamt för näringslivet att förverkliga olika projekt som skulle kunna hålla nere kostnaderna. Då skulle inflationstakten bli mindre, och då skulle man kunna ta löneökningar utan att detta behövde föranleda mycket stora prisstegringar.

Vad beträffar den förvirring som herr Ekström har talat om två gånger gäller denna inte den ena eller andra motionen från moderata samlingspartiet. Den består i att riksdagen har att behandla en huvudfråga som skall diskuteras i jordbruksutskottet på grundval av en proposition som ännu inte är framlagd. Denna huvudfråga föranleder ett ärende som har tagits upp i skatteutskottet. Där föreligger bara en delproposition, nämligen den som gäller höjningen av bensinskatten. I finansutskottet har det funnits en proposition, men jag gör gällande att den har vilat på ganska bräcklig juridisk grund.

Herr handelsministern FELDT, som meddelat att han i samband med behandlingen av dessa ärenden ämnade besvara fru *Marklunds* (vpk) den 11 januari framställda interpellation, nr 8, om utvidgning av prisstoppet, m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Fru Marklund har ställt följande frågor till mig:

1. Avser regeringen att vidta åtgärder som innebär en utvidgning av prisstoppet att gälla även andra för löntagarfamiljerna nödvändiga varor?

2. Planerar regeringen några initiativ för att komma åt otillbörliga vinster inom vissa branscher och därigenom åstadkomma prissänkningar?

Regeringens beslut att införa prisstopp på vissa livsmedel under år 1973 motiverades av att betydande höjningar av konsumentpriserna var att vänta på dessa varor som en följd av uppgörelsen om jordbrukspriserna. Prisutvecklingen på övriga varuområden väntas enligt nu föreliggande bedömningar inte bli sådan, att en utvidgning av prisstoppet är meningsfull. Den intensiva övervakningen av prissättningen fortsätter emellertid på hela konsumtionsvaruområdet.

Vad gäller fru Marklunds andra fråga vill jag erinra om att pris- och marginalutvecklingen följs noga av pris- och kartellnämnden även på andra varor än de som omfattas av prisstoppet och att det finns olika möjligheter att ingripa om anmärkningsvärda förhållanden skulle komma fram.

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

*Om utvidgning
av prisstoppet,
m. m.*

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Den 13 december i fjol ansåg finansminister Sträng att det inte var aktuellt med ett prisstopp. Han ville då inte ens diskutera frågan i den interpellationsdebatt, som borde ha ägt rum. En vecka senare infördes ändå det prisstopp, som nu gäller en del centrala livsmedel. I dag, den 2 februari 1973, säger handelsministern att en utvidgning av prisstoppet inte är meningsfullt. Jag vågar inte hoppas att han skall ha ändrat mening redan om en vecka, men med hänsyn till att det nuvarande prisstoppet bara omfattar en dryg fjärdedel av konsumtionen av s. k. dagligvaror finns det väl ändå anledning att fundera över om det verkligen skulle vara helt meningslöst att införa ett prisstopp också för övriga tre fjärdedelar.

Hur kan man för övrigt göra denna bedömning, samtidigt som man i finansplanen förutser en prisstegring på ca fem procent under detta år? Prisstegringen under 1972 höll sig ju på ungefär samma nivå, och då fanns det inget prisstopp alls! Slutsatsen måste bli att den förutsedda ökningen kommer att slå hårt på de tre fjärdedelar som inte omfattas av prisstoppet. Redan nu finns det propåer från livsmedelshandlarhåll om prishöjningar från den 1 mars för att som man säger "kompensera sig för nya lönehöjningar". Det talas i sammanhanget också om dispenser från gällande prisstopp.

Vi har under senare år haft en prisutveckling, som inneburit att stora grupper fått vidkännas en sänkt levnadsstandard. Skall regeringen, som fallet var under 1972, acceptera en fortgående prisstegring, måste det betyda en fortsatt standardförsämring. Det var ju nämligen först inför den kraftiga prishöjningen på viktiga livsmedel, som jordbruksavtalets ikraftträdande skulle innebära, som regeringen tog till det begränsade prisstoppet.

De senaste årens ekonomiska utveckling har fört med sig ett dubbelt tryck för många människor. Dels har de upplevt en växande arbetslöshet, dels har de drabbats av ständigt höjda priser, inte minst på sådana levnadskostnader som spelar en mycket stor roll för genomsnittslöntagarna och de lågavlönade. Dit hör också livsmedelsposten.

För att klara den delen i hushållsbudgeten har många tvingats ta till en ur näringssynpunkt sämre kost. Att det förhåller sig på det viset framgår av följande exempel:

Sparbankerna har i en budget för en tvåbarnsfamilj med en inkomst på 24 000 kronor räknat fram att denna familj för att må bra skall ha en matkostnad på 12 000 kronor om året. Efter skatt och bidrag betyder det att matkostnaderna skulle ta 54 procent, dvs. över hälften av familjens disponibla inkomst.

Familjepolitiska kommittén redovisar i sitt betänkande "Familjestöd" en hushållsundersökning om vad människor i olika inkomstlägen *verkligen* äter. Av den framgår att maten tar drygt 30 procent av den disponibla inkomsten för en inkomsttagare som tjänar mellan 20 000 och 29 000 kronor.

En tredjedel av inkomsten är alltså vad man verkligen använder för matkostnaderna. Om samma familj skulle ha matkostnader efter vad den borde äta, skulle maten ta över hälften av inkomsten. En låginkomstfa-

milj med barn tvingas alltså äta sämre än vad den borde göra för att må bra, och detta i tider då kostexperter av varierande kvalitet försöker sprida kunskaper på temat "ät rätt".

Att göra så är faktiskt inte lätt i dag. Dels har vi ännu inte någon tillfredsställande information om vad som *är* rätt eller vad tillsatserna i maten egentligen består av, dels är det dyrt med proteinrik mat i dag, sådan mat som bäst skyddar mot exempelvis de gifter som människor utsätts för i miljön, bl. a. på sina arbetsplatser. Den maten är alltså för dyr i synnerhet för barnfamiljer med *en* inkomst. Arbetaren som bäst behöver "rätt" mat måste hålla sig till sådan som betecknas "billig" mat men som sannerligen också kostar sina slantar och som innehåller de mesta tillsatserna. Uppgifter om att i Sverige finns län där bortåt en fjärdedel av alla fyraåringar är direkt undernärda uppfordrar inte enbart till ökade ansträngningar när det gäller kostinformation utan pekar också på den omständigheten att "rätt" mat är dyr mat.

Handelsministern säger i sitt svar att prisutvecklingen på övriga varuområden "enligt nu föreliggande bedömningar" inte väntas bli sådan att en utvidgning av prisstoppet är meningsfull. Det kan finnas skäl för en sådan försiktig reservation. Tidigare års erfarenheter visar ju att de optimistiska bedömningarna vid årets början fått revideras åtskilligt innan året varit slut. Det återstår att hoppas att regeringen drar vederbörliga slutsatser av ändrade bedömningar och att det sker på ett tidigt stadium. Den "intensiva övervakning" som handelsministern talar om får inte bara fungera så att prisstegringar registreras och förändringar i konsumentprisindex noteras. Den måste ge impulser till snabba ingripanden.

Detta är starkt uttalade krav från alla dem som känt av prisstegringarna och protesterar mot dem, från alla dem som inser att den väsentliga delen av prisstegringen inte är orsakad av lönestegringarna och som i sin vardag upplever att det är någonting skevt i den ekonomiska utvecklingen. Vpk:s förslag om en utvidgning av den allmänna prisregleringslagens tillämpning är logiskt utifrån denna verklighet. Det är logiskt för den som menar allvar med att göra någonting åt prisstegringstendenserna.

När liknande motionsförslag tidigare har avvisats här i riksdagen, har det anförts att prisreglering skulle vara en olämplig väg. Med beslutet att införa det nu gällande begränsade prisstoppet har regeringen tagit en riktigare ställning. Vi förordar en fortsättning på den vägen.

Som svar på min andra fråga, om pris- och marginalutvecklingen på andra varuområden, anför handelsministern att frågan följs noga av pris- och kartellnämnden och att det finns olika möjligheter att ingripa om anmärkningsvärda förhållanden skulle komma fram.

Att det sker så få ingripanden måste väl då bero på hur man bedömer vad som är anmärkningsvärda förhållanden. I kommentarerna kring Sveriges livsmedelshandlareförbunds rekommendationer att under året genomföra jämförpriser har det uppdagats förhållanden som åtminstone för den vanlige konsumenten ter sig minst sagt anmärkningsvärda. Den som har tid och kunskaper nog kan vid ett butiksbesök finna många intressanta prisskillnader. Skillnaderna kan vara oförklarligt stora inom en och samma varugrupp. Om det inte är vinsterna som är onormalt höga på de dyraste varianterna, vad är det då som åstadkommer skillnaden?

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen.
m. m.*

*Om utvidgning
av prisstoppet,
m. m.*

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

*Om utvidgning
av prisstoppet,
m. m.*

Förpackningens utscende, kanske. Men skall man då inte ingripa mot sådant?

Det finns branscher där ingripanden mot prisutvecklingen förefaller särskilt motiverade. En sådan är grammofonskivaindustrin. Monopoliseringen där till ett fåtal händer har åstadkommit att en grammofonskiva i dag betingar ett för många alltför högt pris. En grammofonskiva är väl ingen nödvändighetsvara, invänder någon. Nej, men alla som har ungdomar i familjen vet ändå att det är en stor artikel, och nog frågar man sig varför den noggranna uppföljningen av utvecklingen inte har lett till något ingripande på det området.

Ett annat varuslag som ger höga vinster är reservdelar till bilar. Förhållandena inom den branschen har uppmärksamats av en riksdagskollega, som därtill är ordförande i pris- och kartellnämnden.

Där finns kanske därför hopp om en sanering, men att situationen kunnat bli sådan att bilhandlarna och bilverkstäderna gör så stora vinster på handeln med reservdelar visar också att de befintliga möjligheterna att ingripa inte använts så som de borde.

Att det borde finnas fler anledningar till ingripanden framgår ju också av uppgifter från pris- och kartellnämnden under våren 1972 om att prisstegringarna på dagligvaror till betydande del – ungefär en tredjedel – berodde på höjda handelsmarginaler. Det är väl ändå anmärkningsvärt och måste betraktas som en oskälig prishöjning. Hur ingriper man?

Vi har från vänsterpartiet kommunisternas sida ständigt framhållit att vi inte i och för sig hyser någon övertro på en statlig prisreglering i ett kapitalistiskt samhälle. Men vi menar att man måste utnyttja de möjligheter som finns, och erfarenheterna från de perioder då regeringen tillämpat prisstopp har visat att det går att uträtta något. Det är enligt vår mening bättre med en dålig priskontroll som ger mindre prishöjningar än med ingen prisreglering alls, då priserna oavbrutet stiger kraftigt.

Som jag tidigare sagt är de stegrade matpriserna en särskilt tung börda för barnfamiljer och låginkomsttagare. De stoppriser som nu gäller för de varor som omfattas av prisstoppet inkluderar de kraftiga prisstegringarna under 1972. Mervärdeskattens roll i prisutvecklingen har uppmärksamats inte minst genom kommunisternas krav att livsmedel bör befrias från moms. Mervärdeskatten ligger som en ytterligare börda på redan betungande prisstegringar som föranletts av jordbruksavtal eller andra omständigheter. Momsen utgör alltså en betydande del av de inträffade prisstegringarna. Detta innebär en belastning framför allt för låginkomsttagarna, som ju måste använda en stor del av inkomsterna till livsnödvändig konsumtion.

Vår motion om slopad livsmedelsmoms har i dag bakats samman med behandlingen av propositionen om särskild skatt på motorbränslen. Det samband man lyckats finna är verkligen långsökt. Men oavsett när förslaget behandlas så hävdar vi att borttagandet av mervärdeskatten på livsmedel är en framkomlig väg till att åstadkomma prissänkningar. 1971 beräknades en sådan åtgärd innebära ett inkomstbortfall på ca 3 miljarder kronor för statskassan. I dag torde det röra sig om 4--5 miljarder kronor. Det är ingen dålig illustration till den tilltagande skattebelastningen på folkets dagliga livsmedelskonsumtion och den roll som mervärdeskatten spelar i prisutvecklingen.

Liksom tidigare år anvisar vi även nu i motioner olika inkomstkällor för att täcka det här bortfallet i statskassan, åtgärder som skulle innebära betydande prissänkningar och en rättvisare beskattning. Herr Berndtson i Linköping kommer senare i debatten att närmare redogöra för vari dessa åtgärder består.

Jag vill till slut, herr talman, tacka handelsministern för svaret på min interpellation.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Fru Marklund försöker i vad jag tror nu ganska välkänd stil göra gällande att standardförsämringen fortskrider i det här samhället. Särskilt skulle år 1973 genom fortsatta prishöjningar bli en period av kraftig standardförsämring. Jag vill bara göra den kommentaren att 1973 måste bli ett ovanligt hyggligt år för de svenska konsumenterna genom kombinationen av höjda löner, sänkta skatter och förstärkningar av vissa bidrag.

I den kalkyl som leder fram till en ökning av konsumtionen här i landet på ungefär 4 procent har vi räknat med den prisstegring på ca 5 procent som fru Marklund talar om. Jag tror att det är rätt väsentligt att den informationen finns med i bilden.

Sedan pekar fru Marklund på att det har antytts att det skulle lämnas dispenser från prisstoppet. Jag vill passa på att erinra om vad som sades när prisstoppet offentliggjordes i december, nämligen att de avtalsenliga lönehöjningar som är ett resultat av treårsuppgörelsen icke är sådana synnerliga skäl som kan få föranleda dispenser från prisstoppet. De synnerliga skäl som vi avser är desamma som tillämpades under förra prisstoppet, nämligen sådana enskilda fall där det kan visas att ett företag hamnat i en besvärlig situation med risk för sysselsättningen eller för företagets fortlevnad. Det betyder att de farhågor som tidigare i debatten uttrycktes för att glesbygdsbutikerna direkt skulle ställas inför likvidationshot inte är berättigade. Svårigheter av det slaget kan nämligen tas upp med pris- och kartellnämnden med hänvisning till möjligheterna till dispenser när synnerliga skäl föreligger.

Fru Marklund förlorade sig sedan i en lång diskussion om matvanorna i Sverige och det felaktiga kosthåll som många familjer anses ha. Jag vill bara göra den kommentaren att om maten i dag tar drygt 30 procent av den disponibla inkomsten, så tog den för ungefär 25 år sedan i anspråk minst hälften av inkomsten, och det för att ge familjen ett kosthåll som väl fru Marklund ändå inte kan påstå är bättre än det som är vanligt i dag. Här har alltså hänt väsentliga ting när det gäller livsmedlens belastning på hushållsbudgeten. Jag tror också att livsmedlens näringsinnehåll förbättrats under de här 25 åren.

Sedan måste vi vara medvetna om att om den felaktiga kosten beror på en kombination av för dåliga ekonomiska resurser och för dåliga kunskaper, så löser man inte det problemet genom ett prisstopp på livsmedel under ett år. Det måste rättas till genom förbättringar av de lägre inkomsttagarnas ekonomi, genom de skattesänkningar som genomförs i år, genom de höjningar av bostadstilläggen som görs i år och genom de höjningar av barnbidragen som också görs i år. Det är den typen av

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

*Om utvidgning
av prisstoppet,
m. m.*

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

*Om utvidgning
av prisstoppet,
m. m.*

åtgärder som måste komma i fråga plus naturligtvis en bättre information. Det är en del av den konsumentupplysning som vi bedriver och som vi håller på att förbättra och utvidga.

När det gäller anmärkningsvärda förhållanden som skulle föranleda ingripanden menar fru Marklund att ingenting görs, att det kan vara hur anmärkningsvärt som helst och ändå händer ingenting. De instrument vi har att arbeta med är numera flera. Det första är de kontinuerliga och numera mycket omfattande och djupgående undersökningar som statens pris- och kartellnämnd gör. Det är ganska intressant att just detta med grammofonskivor och tillståndet i grammofonbranschen, som fru Marklund fått upp ögonen för, är resultatet av en sådan undersökning. Det har också lett till att näringsfrihetsombudsmannen funderar på om ingripanden kan göras. NO är alltså det andra instrumentet som i hög grad bygger på pris- och kartellnämndens undersökningar. Det tredje är konsumentombudsmannens arbete. Han håller just på med en granskning av marknadsföringsåtgärderna, t. ex. de förpackningar som fru Marklund talar om.

Sedan har vi som ett resultat av pris- och kartellnämndens arbete och vissa diskussioner som förts med handeln kommit fram till frivilligt åtagande från handels sida att genomföra jämförpriser över ett ganska brett sortiment. Det är ett resultat av vårt arbete som vi hälsar med tillfredsställelse.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Med erfarenhet från tidigare år av hur illa de ekonomiska bedömningarna i början av året stämt med den verkliga utvecklingen senare under året kan jag inte dela handelsministerns optimism beträffande prisutvecklingen för 1973. Det är dock så många andra faktorer som spelar in än skattesänkningen och de höjningar av bidragen till familjerna som handelsministern åberopar. Vi har t. ex. den långt gångna monopoliseringen av de flesta närings- och industrigrenarna, där storkapitalisterna godtyckligt bestämmer priserna efter vad som ger dem de bästa vinsterna. De konkurrerar numera mest med "mördande reklam", som det hette i en gammal schlager, och den reklamen är verkligen mördande, inte minst för konsumenternas plånböcker.

Statsapparaten växer för att stärka det kapitalistiska systemet, och det har också medfört att ökande delar av statens skatteinkomster tagits ut av de arbetande genom en prisförhöjande indirekt beskattning. Momsens prishöjande effekt kan man inte komma ifrån, och den har jag tidigare berört.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Det har under senare tid funnits anledning att rikta kritik mot att riksdagen tvingats ta ställning till ärenden efter en otillräcklig beredning. Det har ju t. o. m. förekommit att några handlingar inte funnits utan initiativ tagits direkt i utskottet. Jag trodde för min del att kulmen hade nåtts i detta avseende när det under fjolåret genom initiativ i skatteutskottet föreslogs att löneskatten skulle fördubblas. Den enda handling som då förelåg var ett par rader i en motion från

kommunistiska partiet, i vilken man dock var mera blygsam och föreslog en höjning med 50 procent. På basis av denna handling beslöt riksdagen att fr. o. m. den 1 januari i år skall det uttas ytterligare ca 2 000 miljoner kronor i löneskatt.

Men med dagens politiska makt är det tydligen aldrig för sent att förvånas. Sälunda kallades på ordförandens order skatteutskottets ledamöter till ett sammanträde den dagen när de s. k. partiledaröverläggningarna pågick. Det upplystes då att sammankallandet föranletts av att statsministern och finansministern skulle lämna utskottets ledamöter en information. Min första kommentar var: Det kan inte vara möjligt att statsråd kommer till ett riksdagsutskott, som ju självt är suveränt att bestämma vem man vill höra. Statsrådets kontakt med riksdagen består i att i vanlig ordning lämna sina propositioner och i kammaren fritt tala för dem.

Det blev dock inte någon information i utskottet, då finansministern meddelade, när han infann sig, att något missförstånd förelåg samt att var och en skulle gå till sin grupps sammanträde för att informeras. Den trepartiöverenskommelse som sedan kom till stånd innebar emellertid att krav ställdes på skatteutskottet att ta initiativ till förslag om en höjning av bilaccisen och införande av en ny beskattning eller avgift – vilket man nu skall bestämma att det heter; jag har företrätt den uppfattningen att man bör använda den beteckning som står i det pressmeddelande som kom från trepartiöverenskommelsen, och där lär det stå "avgift" – på engångsförpackningar när det gäller försäljning av sprit, vin, malt- och läskedrycker.

Det som alldeles särskilt förvånar mig är att skatteutskottets majoritet i den nya riksdagsorganisationen är så litet angelägen om att försöka bevara det goda anseende som det gamla bevillningsutskottet förskaffat sig genom noggrannhet och krav på en fulländad formell behandling av de ärenden som förelagts utskottet. Detta har varit av stort värde, då beskattningen är något som slår hårt och berör alla människor. Var och en förstår säkerligen att det inte kan bli en tillräcklig beredning av ärenden där det endast föreligger ett obetydligt material eller t. o. m. inget alls. Meningen med utskottens initiativrätt kan inte ha varit att den skulle få en sådan tillämpning som vi nu har sett prov på. I förarbetena till den nya ordningen sades det också att den bör tillämpas med största varsamhet och att politisk enighet bör eftersträvas. Dessa krav har ingalunda uppfyllts. Jag vill emellertid säga ifrån att det inte går att rikta någon som helst kritik mot vårt utomordentligt sakkunniga, samvetsgranna och objektiva kansli, som gjort sitt allra bästa för att fullfölja utskottets traditionella noggrannhet och hjälpa ledamöterna till rätta med de besvärliga problem som vi har satts att lösa.

Det ärende som vi nu behandlar innehåller förslag om en höjning av bensinskatten med 3 öre per liter samt en mycket kraftig höjning av bilaccisen. Den s. k. trepartiöverenskommelsens tredje förslag, nämligen om införande av en avgift på engångsförpackningar, skall tydligen läggas fram senare, om nu detta så hastigt fattade beslut går att fullfölja med alla sina allvarliga sidoverkningar på olika områden i vad gäller såväl arbetsmarknad och konkurrensförhållanden som miljövårdssynpunkter.

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Beträffande höjningen av bilaccisen och avgiften på engångsförpackningar finns i utskottet inga handlingar. Den enda handling som föreligger är ett av utskottssekretariatet anskaffat exemplar av en presskommuniké. Utskottet kommer tydligen att med begagnande av sin initiativrätt föreslå riksdagen att besluta i enlighet med trepartiöverenskommelsen. Genom att man på detta sätt begagnar sig av utskottets initiativrätt hindras oppositionen från att använda sig av den rätt som den enligt riksdagsordningen har att avlämna motioner i ärendet. Den normala gången för ärendenas behandling är att propositioner avlämnas av Kungl. Maj:t till riksdagen, varefter riksdagens ledamöter har sin motionsrätt. Denna ordning sätter man sig sålunda över. Det är obegripligt att skatteutskottet ställer sig till förfogande för ett sådant övergrepp mot den normala riksdagsordningen. Valda ombud för Sveriges folk har härigenom, herr talman, fråntagits rätten att under beredningsstadiet få sina förslag prövade på sätt som riksdagsstadgan föreskriver. Vem hade kunnat drömma om att någonting sådant skulle hända uti Sveriges riksdag?

Inom moderata samlingspartiet reagerar vi som vanligt mot att skattehöjningar vidtas och mot att nya skatteformer kommer till stånd. Det finns så mycket större anledning att motsätta sig detta då beskattningen i vårt land är så hård att någon motsvarighet icke finns, i varje fall inte inom västerlandets demokratier. Bilen är inte längre något som människorna anskaffar bara för sitt nöjes skull, utan den fyller ett reellt behov. Detta gäller inte minst dess användning från och till arbetet, det gäller barnfamiljernas möjligheter till billiga resor, det gäller glesbygdernas invånare och deras berättigade intresse av kontakter med omgivningen, det gäller näringslivets behov av resor och transporter. En förhöjning av dessa kostnader får därför omedelbart en inverkan på prisbildningen i samhället, och det kan näppeligen vara meningsfullt att på detta sätt flytta kostnader från den ena varan till den andra. För de mindre inkomsttagarna spelar också kapitalkostnaderna en stor roll, och därigenom kommer bilaccisens höjning att drabba dessa kategorier i större utsträckning än dem som har möjlighet att köpa en dyrare bil. Vi anser oss därför förhindrade att i dag gå med på en sådan skatteskärpning. I varje fall finns det ingen som helst anledning att i dag besluta om detta. När proposition om statregleringen framläggs i maj finns det anledning att med hänsyn till det konjunkturläge som då kan tänkas råda under det kommande budgetåret bestämma vilken upplåning som kan tolereras. Inom moderata samlingspartiet är vi nämligen inte beredda att svära på, att den budgetutfyllning som finansministern förespråkar alltid är den rätta.

Vidare har vi krävt betydande besparingar i statens utgifter.

När propositionen om livsmedelspriserna så småningom kommer till riksdagen för avgörande skall vi återkomma till frågan om ett borttagande av moms på mjölk för att tillgodose barnfamiljernas berättigade krav på lägre livsmedelskostnader. Den relativt obetydliga summa som erfordras för att täcka in verkningarna av prisstoppet fram till den 1 juli kan aldrig motivera en ny beskattning på medborgarna, som bara får sådan verkan att priserna stiger ytterligare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 till skatteutskottets betänkande.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar Söderström, Schött och Strindberg, fröken Ljungberg samt herrar Nilsson i Trobro, Leuchovius, Nisser och Nordgren (samtliga m).

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Som kammarens ledamöter känner till har det mellan regeringen och mittenpartierna träffats en överenskommelse om att de i propositionen 6 föreslagna skatteökningarna om 8 öre på bensin och 6 öre på brännolja inte skall genomföras. I stället har hela detta skatteärende förts över till skatteutskottet, och utskottet har använt sin initiativrätt till att på basis av den träffade överenskommelsen föreslå att bilaccisen höjs med i genomsnitt 500 kronor per bil. Detta innebär något olika ökade kostnader för nya bilar. För lättare och billigare bilar blir fördyringen mindre, medan de stora, tunga bilarna blir högre beskattade.

Vidare föreslår utskottet en lägre bensinskatt, nämligen 3 öre, samt att ingen skattehöjning skall utgå för brännolja. I enlighet med den träffade överenskommelsen kommer utskottet senare att behandla ett förslag om avgift för engångsförpackningar. Det är ingen skatt utan en direkt miljövänlig avgift. I denna senare fråga har utskottet ännu inte lagt fram något förslag.

Fördelen med den uppgörelse som träffats är att vi får en mindre kostnadsbelastning på transportererna. En ökning av transportkostnaderna drabbar ju i sista hand konsumenterna. En bensinskatt drabbar väl mera enskilda människor, framför allt människor med långa avstånd mellan hem och arbetsplats. Det skulle ha blivit en ganska kännbar belastning.

Jag tycker det är värdefullt att denna överenskommelse har kunnat träffas. Den ger skydd åt människor som annars skulle ha kommit i kläm. Om jag alltså betraktar uppgörelsen från den synpunkt som jag kan lägga på den i egenskap av norrlänning, så finner jag att den form av beskattning som nu föreslagits är att föredra, eftersom man då inte ensidigt lägger på Norrland det tyngsta lasset. Det är vi som har de långa avstånden. Om man nu skall belasta bilismen är det med andra ord en direkt fördel för oss att man gör det genom att höja accisen, som är en fast kostnad, och inte genom att öka de rörliga kostnaderna, dvs. bensinkostnaderna. Detta medför en rättvisare behandling av dem som lever i landsändar med stora avstånd och därför är stora förbrukare av bensin.

För massaindustrin, som har att kämpa med stora svårigheter, betyder det mycket att det nu inte blir någon beskattning av brännoljan. Den näringsgrenen kan inte föra över kostnaderna på konsumenterna, som man kanske kan göra i branscher där transportererna gäller livsmedel och dylikt som går till svenska konsumenter. På exportmarknaden gäller helt andra betingelser för prissättningen.

Jag har från våra stora skogsbolag i Norrland fått litet varierande uppgifter om vad det ursprungliga förslaget om brännoljeskatt skulle ha inneburit; det hänger naturligtvis samman med var fångstområdet ligger och hur långt virket skall transporteras. Man uppger att det skulle ha påverkat exportpriset på massan med mellan 75 öre och 1 krona per ton.

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Då man vet vilka kvantiteter det rör sig om och känner till att skogsbolagen inte kan kompensera sig genom prishöjningar, tycker jag att det är värdefullt att denna överenskommelse kunnat träffas mellan regeringen och mittenpartierna.

När sådana överenskommelser som är till direkt praktisk nytta för människorna och landet i dess helhet kan träffas mellan oppositionspartierna och regeringen, så är det bara att hälsa med tillfredsställelse. Vi skall inte i alla lägen behöva strida mot varandra och ha olika uppfattningar. I detta fall har det funnits ett intresse för att nå en lösning.

Avgiften på miljöfarligt emballage kommer vi att diskutera senare – det är för tidigt att ta upp den frågan nu. Men personligen måste jag säga att jag känner tillfredsställelse över att man lyckats få till stånd en uppgörelse om en avgift. Den kommer att bli värdefull ur miljösynpunkt. Den kommer dessutom, om den får avsedd effekt, att innebära en betydande besparing för kommunerna, som har att ta rätt på skräpet längs dikena. Om det skulle skramla litet mindre i herr Strängs kassakista, tror jag man kan ta det med jämnmood – totalt tjänar landet på att man tar vara på alla de flaskor som nu kastas.

Vi har i detta sammanhang avstyrkt en del motioner. I ett särskilt yttrande säger vi bl. a. från folkpartiet att vi inte har velat gå in på en prövning då det gäller momsens på livsmedel. Vi anser att den sittande skatteutredningen skall undersöka den saken. Det är därför inte lämpligt att nu ta upp det. Det är en besvärlig fråga, och den tarvar en noggrann penetrering så att man får fram de för- och nackdelar som det kan innebära att gå ifrån det nuvarande systemet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till skatteutskottets betänkande.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 1 behandlas de åtgärder som föreslås för att finansiera det vid årsskiftet införda prisstoppet. Det har redan här i kammaren redogjorts för motivet för prisstoppets införande, och jag skall därför inte närmare gå in på detta.

Prisstoppet ger ett resultat som är nästan helt likt det som skulle ha blivit följden av centerns förslag förra året att på något sätt ta bort den fördyrande inverkan mervärdeskatten har på nödvändiga livsmedel. Prisstoppet åstadkoms genom att budgetmedel tillskjuts för att förhindra en prishöjning i konsumentledet – ett annat system och en annan motivering, men för berörda parter nära nog samma resultat som skulle ha blivit följden av vårt förslag. På grund av tillskottet av budgetmedel blir statens slutliga inkomst på mervärdesbeskattning av livsmedel så mycket mindre.

För att finansiera prisstoppet har regeringen i proposition nr 6 föreslagit en höjning av bensinskatten med 8 öre och av brännoljeskatten med 6 öre. Centern har för sin del ansett att man inte bör ytterligare öka underskottet i budgeten med de kostnader som prisstoppet medför. Därför kunde vi inte acceptera regeringens förslag. Den höjning av bensin- och brännoljeskatten som regeringen föreslog skulle hårt drabba transpor-

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

terna, särskilt de långa, och dessutom utgöra ett bidrag till en ytterligare allmän kostnadsstegring. Detta gäller särskilt brännoljeskatten, vilken nu helt slopas.

I den s. k. trepartiuppgörelsen har höjningen av bensinskatten reducerats från 8 till 3 öre och, som jag nyss sade, höjningen av brännoljeskatten helt slopats. Därtill kommer höjning av bilaccisen och en viss avgift på engångsförpackningar. Enligt vår uppfattning är detta en betydligt bättre lösning av finansieringsfrågorna, och därför har vi biträtt detta förslag.

Jag vill, herr talman, därmed yrka bifall till utskottets hemställan.

Till utskottsbetänkandet har centerns och folkpartiets ledamöter i utskottet fogat ett särskilt yttrande, vari vi framhållit vårt krav när det gäller mervärdeskatten på livsmedel. Vi anser nu liksom tidigare att den arbetande skatteutredningen förutsättningslöst skall pröva möjligheterna att mera långsiktigt komma till rätta med de problem som hänger samman med mervärdeskattens fördyrande inverkan på livsmedlen. Utredningen bör således förutsättningslöst pröva för- och nackdelar med en differentierad mervärdeskatt samt undersöka möjligheterna att även på annat sätt eliminera eller reducera mervärdeskattens prishöjande effekt på viktiga livsmedel.

Herr talman! Som jag tidigare framhållit ger det införda prisstoppet för berörda parter ett liknande resultat. Vi har ändå med det särskilda yttrandet velat understryka vikten av att frågan om mervärdeskatten på livsmedel blir föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Att i skuggan av en partiledaruppgörelse och en därpå följande summarisk utskottsbehandling ta till orda i kammarens debatt kan synas vara en överloppsgärning. Så till vida är det också helt meningslöst som jag mycket väl inser att jag inte det ringaste kan påverka ett beslut som redan har fattats och som endast formellt skall bekräftas av denna församling. Emellertid är det för mig något av en samvetssak att försvara de ståndpunkter jag i motionsform har fört fram gällande problem som av svenska folkets överväldigande majoritet bedöms som utomordentligt allvarliga. Att de aktualiserats av en kammarledamot som ej hör till de s. k. inre particirklarna kan inte rimligen vara en anledning att tåga och bara acceptera beslut som reellt sett har fattats över mitt huvud och över flertalet kollegers huvuden.

Mitt intresse i dagens debatt koncentreras till motionerna 13, 66 och 124. Jag tillåter mig att börja med motionen 66, som utmynnar i ett yrkande om att riksdagen skall besluta att det av regeringen införda prisstoppet för vissa livsmedelsprodukter avvecklas senast den 1 juli. Av såväl majoritetens som reservanternas formuleringar i finansutskottets betänkande framgår, att motionen redan på formella grunder kan avslås. Jag har nämligen inte yrkat att riksdagen uttryckligen skulle ogilla Kungl. Maj:ts åtgärd strax före julhelgen att kungöra prisstopp. Utskottet påpekar att riksdagen – om den vill påverka prisregleringen – lämpligen bör uttala sig i viss riktning, förutsatt att den inte vill totalt ogilla regeringens förslag och vägra ett godkännande av det mycket begränsade

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

prisstoppet av 21 december.

Nu tycker jag att min motion, som i och för sig accepterar ett temporärt prisstopp, de facto innebär ett förslag om att riksdagen bör, som utskottet uttrycker sig, påverka prisregleringen. Jag kan inte med bästa vilja i världen förstå utskottet på annat sätt än att det avstår och vill avstå från sin möjlighet att föreslå riksdagen att uttala sig i viss riktning, nämligen genom att bifalla motionen om *begränsad* giltighetstid för prisstoppet.

I motionen har jag anfört goda skäl för min ståndpunkt. Jag har hävdat att ett prisstopp är föga effektivt som prisregulator mer än en ytterst kort period, vilket all erfarenhet har visat även i vårt land. Så långt har inte heller utskottet försökt sig på att vederlägga mig. Man nöjer sig med att konstatera det faktum, som inte heller jag förnekar, nämligen att prisreglerande åtgärder i vissa lägen kan ge andrum för ett övervägande av andra åtgärder. Därmed har utskottet i verkligheten anslutit sig till min uppfattning. Det är beklagligt, men inte överraskande, att man inte kunnat kosta på sig att även formellt markera att prisstoppet på livsmedel därför bör avvecklas senast den 1 juli och ersättas med andra prisdämpande medel.

I de dagar då motionen 66 tillkom gav de då förestående löneförhandlingarna mellan arbetsgivare och anställda inom detaljhandeln anledning till funderingar över prisstoppet även från rättvisesympunkt. Då staten och jordbrukarna i början av december träffade sin uppgörelse om priserna på jordbruksprodukter fr. o. m. den 1 januari 1973, genom vilken den s. k. inflationsregelns tillämpning utlöstes, kommenterades överenskommelsen av ordföranden i Lantbrukarnas riksförbund bl. a. så här:

”Det kan synas vara ett stort belopp som nu skall tillföras jordbruket. Beloppets storlek är dock en direkt följd av den mycket snabba kostnadsinflation, som vi upplevt under det senaste halvåret och som bringat samhällsekonomin i alltmer påtaglig obalans. Vad som nu sker är att jordbruksprodukternas realpriser anpassas till den inflation som redan registrerats för andra varor och tjänster. Det belopp som nu tillförs jordbruket skall räcka både för att täcka direkta kostnadsökningar och ge möjligheter till ökade inkomster. I ett läge då löneinkomsterna från nyår stiger med minst 8 000 miljoner kronor kan det inte vara oskäligt att också bönderna får en inkomstförbättring.”

Regeringsbeslutet om prisstopp får nog ses mot den bakgrunden, och jag vill gärna och med kraft betyga att jag inte förmenar lantbrukarna deras rättmätiga del av standardförbättringen. Men därmed är det inte sagt att en enda och relativt liten grupp, nämligen livsmedelshandlarna, skall betala hela kalaset.

Redan den 22 december, alltså dagen efter regeringens beslut om prisstoppet, uttalade representanter för de anställda att *de* inte hade någon tanke på att betala prisstoppet genom att avstå från lönehöjningar. Det ansågs helt orimligt att arbetsgivarna skulle kunna krypa bakom prisstoppet för att slippa fullfölja den s. k. treårsuppgörelsen, och löntagarsidan dekreterade inte utan rätt, att man inte ville avstå från förväntade lönehöjningar.

Man kunde i går bl. a. i Aftonbladet läsa att avtal nu träffats mellan parterna, innebärande en kostnadsstegring på nära 9 procent för arbetsgivarna. Nog förefaller prisstopp och en sådan kostnadsstegring vara en tämligen olöslig ekvation. Visserligen kan kanske de allra minsta handlarna klara svårigheterna under någon tid genom att värdera den egna arbetsinsatsen *ännu lägre* än hittills. Men jag anser det vara ett samhällets övergrepp mot denna lilla grupp, som redan kämpar en hård och många gånger hopplös kamp mot konkurrerande kedjeföretag. Ledarskribenten i samma nummer av Aftonbladet talade med indignerad stämma om de mindre tidningsföretagens svårigheter och deras behov av stöd i kampen för tillvaron. Kanske vi rent av får läsa i samma tidning att stöd bör utgå även till spekeristerna.

När det gäller de stora och personalintensiva företagen synes mig ekvationen ännu mera olöslig. Med en fördubblad arbetsgivaravgift, uppgående till 4 procent – vilket i och för sig är rena vanvettet – och med höjda kontantlöner, ökade kostnader för pensioner och sjukförmåner, arbetstidsförkortning och ATP-avgifter, rör det sig om kostnadshöjningar på minst 10 – kanske 13 à 14 – procent. Totalt betalar arbetsgivaren över 26 procent av den anställdes lön i socialavgifter. Mot den bakgrunden var det ingen större svårighet att förutse ett krav från arbetsgivarsidan på kompensation i en eller annan form.

I min motion påpekade jag därför speciellt att prisstoppet inte bara vore ineffektivt utan dessutom också orättvist. Min uppfattning har bekräftats av de dispenskrav som redan har aktualiserats. Varken ökad försäljning eller ännu hårdare driven rationalisering – som ju i och för sig skulle ytterligare reducera servicegraden i butikerna – kan uppväga de kostnadshöjningar som avtalet innebär.

Enligt ett referat i Dagens Nyheter den 1 februari har handelsministern visserligen medgivit att dispenser från prisstoppet *kan* ges, om det finns synnerliga skäl, men att sådana nu inte föreligger. Därmed får det väl anses vara givet att pris- och kartellnämnden inte vågar sig på att gå arbetsgivarsidan till mötes utan kommer att utgå från antingen att handels marginaler är så stora att de tål denna väldiga kostnadsökning eller att företagarna skall köra med direkta förluster för att regeringen på den här punkten skall få rätt.

Jag tillåter mig, herr talman, att till kammarens protokoll uttala min visserligen verkningslösa men inte desto mindre bestämda protest mot att en liten grupp, som inte kan försvara sig, på detta hänsynslösa sätt diskrimineras.

Mitt intresse för rimliga livsmedelspriser är av ett annat slag än regeringens. Det skall nämligen observeras att det prisstopp som hittills har varit på tal endast har tillkommit för att hindra *nya*, dvs. ytterligare höjningar av redan fantastiskt höga priser på mat. Det är alltså inte längre fråga om de prissäkningslöften som så frikostigt delades ut då det begav sig, 1966. Nej, nu gäller det att hindra höjningar – kraftiga höjningar – i detaljistledet och att fullgöra avtalet med producenterna. För ordningens skull upprepar jag att jordbrukarna skall ha *sin* rätt. Regeringens planer på att låta familjefadern genom ökad drivmedelsskatt betala för att husmodern skulle slippa att betala mjölken med 10–11 öre mer per liter

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

har visserligen mittenpartierna lyckats grusa genom ett beslutsamt handlande, som tvingade socialdemokraterna att besinna sig. Nu, inför ett val, var det kanske inte heller så svårt att släppa kommunisternas frälsarkrans och ta den hand som sträcktes ut av den borgerliga vänstern. Men, herr talman, som jag framhållit i min motion nr 13 är det en angelägenhet av första graden inte bara att nöja sig med att tillfälligt stoppa nya, stora prishöjningar på matvaror, utan att göra en aktiv insats för att väsentligt sänka de priser som redan nått en icke tolerabel nivå, eller – för att säga som det är – som i flertalets ögon ter sig alldeles orimliga. Jag har i motionen påpekat att man inte på allvar kan bemästra problemet så länge samhället godtar en oavbruten inflation.

Finansministern har i ett svar på en enkel fråga av mig nyligen gett ett klart besked om att regeringen inte hyser några planer på att genom en kombination av prisstopp, lönestopp och stopp för ökade kapitalvinster söka komma till rätta med den galopperande inflationen. Slutsatsen blir då, herr talman, att man måste effektivt ingripa med åtgärder som åtminstone hindrar inflationen att göra det, om inte omöjligt, så i varje fall svårt för många medborgare – t. ex. pensionärer och låglönegrupper – att köpa den mat de vill ha och behöver. På den punkten är jag överens med fru Marklund. För mig framstår sloandet av moms på mat som det *enda* medlet att snabbt realisera ett i landets alla hörn och bland alla grupper uttalat önskemål om rimligare priser på de varor som hör till livets nödortf. Jag noterar att skatteutskottets majoritet i sin totala anpassning till den ståndpunkt som regeringen intar enkelt och lättfattligt yrkar avslag på motionen under hänvisning till att man också tidigare har avvisat sådana skatteförslag av såväl tekniska som statsfinansiella skäl. Man bekymrar sig inte om att redovisa de statsfinansiella skälen och än mindre kommentera själva tanken i motionen. Ur rent finansiell synpunkt är det väl egalt om man skaffar täckning på det ena eller andra sättet, men givetvis delar jag utskottets mening, då det yrkar avslag på det verklighetsfrämmande kommunistförslaget om en ytterligare skärpning av det redan absolut orimliga skattetrycket på bl. a. förmögenheter.

Det skall emellertid bli intressant att se utskottsmajoritetens metamorfos den dag då regeringen eventuellt – kanske med 1966 års löften för ögonen – finner det opportunt att förordna total eller partiell avveckling av momsen på mat.

Med tacksamhet noterar jag att mittenpartiernas utskottsrepresentanter så till vida visar förståelse för min motion som de än en gång förordar en förutsättningslös prövning av momsens fördyrande verkan på mat inom den sittande skatteutredningen. Jag tror att det är klokt av fru Nettelbrandt och herr Josefson i Arrie och deras kolleger, ty just frågan om matpriserna ligger alla människor i vanliga inkomstlägen varmt om hjärtat. Nästan varenda gång jag kommer i kontakt med mina partivänner i hemorten, hör jag kravet på åtgärder för att sänka matpriserna. Det har varit så under flera år nu. Vid 1972 års riksdag motionerade bl. a. mina partivänner Hamrin och Ångström om sådana åtgärder, och jag är övertygad om att de hört samma tongångar i Kalmar respektive i Västerbotten som jag gjort i Skåne.

Nåja, för dagen kan jag tyvärr inte hoppas på framgång. Jag är dock

säker på att den dag inte är särskilt avlägsen, då önskemålet om momsens avskaffande på livsmedel kommer att tillmötesgå. Att kravet annars reses igen är en ren självklarhet.

Och så till sist, herr talman, ber jag att få säga några ord om min motion nr 124, som utmynnar i ett yrkande om att riksdagen skall erinra Kungl. Maj:t om önskvärdheten av att de statliga taxorna inte ytterligare höjs under de närmaste åren. Förr i tiden kunde riksdagen själv avgöra sådana ärenden, som ansågs tillhöra bevillningarna, men nu beslutar verksledningarna själva om taxehöjningar efter Kungl. Maj:ts hörande. Det principiellt berättigade i denna ordning skall nu inte beröras.

Jag har i motionen påpekat att alla priser stigit kraftigt i vårt land under 1960-talet och att det med fog kan påstås att de statliga verken gått i spetsen för utvecklingen genom att höja sina taxor och avgifter, vilket även inspirerat de kommunala beslutsfattarna att göra likadant. I motionen har jag med exempel visat att det verkligen kan sägas med fog. Ty medan priserna generellt under en period på ett drygt tiotal år stigit med ca 65 procent så har de statliga taxehöjningarna över lag varit minst dubbelt så stora. Jag anmärker inte, observera det, på den offentliga sektorn eller dess expansion – även om den nog bör synas den också – utan jag talar om de väldiga prisökningarna som de affärsdrivande statliga monopolföretagen har tvingat konsumenterna att betala. Ingen konkurrens finns och därmed ingen valmöjlighet. Och de varor och tjänster som dessa statliga verk tillhandahåller är ju inte sådana som man utan olägenhet kan undvara. Man avbeställer t. ex. inte gärna telefonabonnemanget, trots att prishöjningen under perioden ligger på 100 procent. Och man avstår inte från att skicka ett brev även om portokostnaden ökat med 150 procent.

Utskottet bestrider inte de fakta jag har angett. Det bryr sig heller inte om att kommentera den av mig framförda synpunkten att verkens kostnadsökningar borde motverkas genom effektivare organisation och rationaliseringar, en medicin som eljest brukar rekommenderas den privata sektorn – dess värre med arbetslöshet och strukturomvandlingar som följd ibland. Nej, utskottet säger i stället från sin olympiska höjd ungefär följande: Nu gällande prisstopp avser livsmedel. Om någon annan prisreglering skulle behövas av samhällsekonomiska skäl i en oviss framtid, får frågan om reglering av statliga taxor tagas upp till prövning. Frågan är inte nu aktuell. Utskottet förutsätter att regeringen, liksom hittills, följer utvecklingen med största uppmärksamhet. Och därmed avstyrks motionen.

Jag anser inte att det finns några tecken som tyder på att regeringen med tillräcklig uppmärksamhet följt utvecklingen på taxeorrådet. Jag anser därför, till skillnad från utskottet, att frågan är i allra högsta grad aktuell. Jag anser att det är samhällets oavvisliga skyldighet – inte minst i tider då medborgarna verkligen är hårt tyngda av höga skatter, stora avgifter och höga priser – att göra vad som göras kan för att hålla priser och taxor på rimlig nivå. Inom den privata sektorn sörjer konkurrensen för att de oavbrutet stegrade kostnaderna så långt möjligt hålls i schack. Men eftersom ingen konkurrens finns då det gäller statens verk måste det enligt min mening vara de folkvalda ombudens uppgift att efter förmåga

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

verka för att priserna inom den statliga sektorn hålls inom rimliga ramar.

Ett sätt att fylla den uppgiften är att för regeringen framhålla, att återhållsamhet med prishöjningar på av statliga verk tillhandahållna varor och tjänster bör iakttas. Jag har i motionen 124 föreslagit riksdagen att uttala sig för en sådan målsättning. Ingenting av det som utskottet anfört har föranlett mig att ändra uppfattning, varken i fråga om prisstoppets avveckling, borttagandet av moms på mat eller förbud mot vissa taxehöjningar. Med hänsyn till omständigheterna, dvs. bl. a. trepartiuppgörelsen, nöjer jag mig dock för dagen med att yrka bifall till motionen 124.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har länge krävt åtgärder mot de stigande priserna. Vid 1972 års riksdag krävde vi ånyo att prisstopp skulle tillämpas. Vårt krav avvisades endast någon vecka innan regeringen beslöt införa prisstopp på mjölk, grädde, ost, kött, fläsk och charkuterivaror. Det var hög tid att införa prisstopp för att hindra att nya kraftiga prisstegringar, föranledda av jordbruksavtalet, trädde i kraft vid årsskiftet. Under år 1972 hade prisstegringar på 7,9 procent förekommit på dagligvaror.

Prisstegringarna drabbar hårt lönearbetarna och särskilt barnfamiljer, lågavlönade och pensionärer vilka måste använda större delen av sin inkomst till nödvändiga livsförnödenheter. Vi menar därför att prisstoppet var en riktig åtgärd, men anser samtidigt att det fått en alltför begränsad omfattning. Vi har därför i motionen 987 föreslagit att tillämpningen av allmänna prisregleringslagen skall utvidgas till att gälla alla varor och tjänster. För att ett prisstopp skall få önskad effekt måste man tillse att inte priserna stiger på andra områden. Finansutskottet medger att det beslutade prisstoppet omfattar endast en dryg fjärdedel av konsumtionen av s. k. dagligvaror. Genom att vidga prisstoppet kan man förhindra prisstegringar också på de återstående tre fjärdedelarna. Utskottet hävdar att för närvarande framstår frågan om utvidgning av prisstoppet till samtliga varor och tjänster inte som aktuell. Enligt vår mening visar prisutvecklingen under 1972 klart att åtgärder erfordras över hela fältet för att stoppa prisstegringarna.

Jag ber därför att få yrka bifall till motion 987, vari begäres att allmänna prisregleringslagen utvidgas att gälla alla varor och tjänster, dvs. ett allmänt prisstopp. Faller detta yrkande kommer vi att rösta för utskottet, trots att det innebär begränsat prisstopp i förhållande till vår motion.

I detta sammanhang vill jag ta upp kraven i ett par borgerliga motioner om att prisstoppet på livsmedel skulle avvecklas den 1 juli 1973. Detta är en orimlig ståndpunkt. Moderatmotionen av herr Krönmark m. fl. är i själva verket ett angrepp mot tanken på prisstopp. Trots de kraftiga prisstegringarna söker moderaterna trösta sig med att prisstegringarna inte varit större i vårt land än i andra länder. Detta är en ringa tröst för dem som hårdast känner av prisstegringarna. Motionärerna föreslår slopande av moms på konsumtionsmjölk och grädde och det låter väl bra, men så kommer motiveringen härför:

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

”Därigenom skapas utrymme för jordbruksavtalet att verka i normal utsträckning.”

Man vill alltså i begränsad omfattning slopa momsén för att möjliggöra andra prisstegringar!

Vänsterpartiet kommunisterna vill slopa momsén på alla livsmedel för att åstadkomma prissänkningar! Däri ligger en väsentlig skillnad.

Även herr Levin (fp) vill avveckla prisstoppet senast den 1 juli 1973. Det kravet ställs mot bakgrunden av att han i en annan motion begärt att mervärdeskatten på livsmedel avvecklas och begärt förslag till differentierad moms på övriga varor och tjänster, vilket i klartext innebär höjd moms på vissa andra varor.

Den övertygelse jag själv i den här talarstolen tidigare har uttalat om att kravet på slopad moms på matén skall växa sig starkare delas nu också av herr Levin. Det framgick av hans anförande. Kan han också komma till klarhet om att det är kapitalet som bör betala reformén, vore det ännu bättre.

Skatteutskottet har i sitt betänkande också tagit med vpk-motionén om slopad moms på livsmedel. Genom att inte se den grundläggande skillnaden mellan de borgerliga motionerna och vpk-motionén lyckas utskottet bunta ihop de tre motionerna och talar om att ”avveckling av mervärdeskatten på livsmedel helt eller delvis — — — kan vara ett alternativ till prisstopp och kompensation härför”.

Från vänsterpartiet kommunisterna bestrider vi på det bestämdaste att vårt krav om att befria livsmedel från mervärdeskatt är något alternativ till prisstoppet. Tvärtom menar vi att den åtgärden bör vara kombinerad med ett prisstopp för att verkligen garantera prissänkningarna på matén genom att momsén tas bort. Vi har heller inte begärt någon differentierad mervärdeskatt, så som fallet är med en av de borgerliga motionerna.

Jag vill starkt ifrågasätta det riktiga i att skatteutskottet i detta betänkande behandlar motionén 11 om slopande av mervärdeskatt på livsmedel, eftersom den frågan rimligen inte hör hemma i ett betänkande om ändring av skatt på motorbränsle. När utskottet nu emellertid tagit med motionén i detta sammanhang, ber jag att få yrka bifall till motionén 11 om slopande av mervärdeskatt på livsmedel.

Låt mig samtidigt erinra om att vänsterpartiet kommunisterna i en särskild motion anvisat erforderliga inkomstförstärkningar till statskassan för borttagande av livsmedelsmomsén. I elva poster anvisas 4,8 miljarder i inkomstförstärkningar, vartill kommer tre poster som är svårare att beräkna i exakta belopp. Vi har också anvisat möjliga utgiftsminskningar på 2,1 miljarder kronor. Våra förslag omfattar bl. a. höjning av förmögenhetsskatten, höjning av arvs- och gåvoskatten, höjning av bolagsskatten och ändrade avskrivningsregler, slopande av extra skattelättnader för bolagen, omsättningskatt på handeln med aktier, höjning av arbetsgivaravgiften samt åtgärder mot skatteflykt och skattefusk.

Beträffande kompensationén till jordbruket har vi i motionén 570 anfört som vår mening att vi icke delar regeringens uppfattning att detta skall ske genom särskilt ”öronmärkta” medel. Denna kostnad för statén bör diskuteras i samband med det allmänna ställningstagandet till statens inkomster och utgifter. Vi menar att kostnaderna för prisstoppet kan

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

finansieras med vilket som helst av de förslag till inkomstförstärkningar som vi ställt. Vi har också sagt att vårt förslag om omsättningsskatt på handeln med aktier kan vara ett lämpligt finansieringssätt. En sådan omsättningsskatt kan beräknas inbringa ca 350 miljoner kronor under ett år, alltså ganska exakt den summa som erfordras för kompensation till jordbruket.

Vi har vänt oss emot att kompensationen till jordbruket finansieras genom åtgärder som orsakar prishöjningar på andra områden. Det skulle regeringens ursprungliga förslag ha gjort och det kommer även treparti-uppgörelsen att göra. Det blir konsumenterna som får betala. Vi menar att det inte är den vägen pengarna skall skaffas. Vi hävdar att kapitalet kan beskattas.

I motionen 570 yrkade vänsterpartiet kommunisterna avslag på regeringens proposition. Genom trepartiuppgörelsen föreligger nu ett nytt förslag från utskottet till finansiering. I det läget hade det varit önskvärt att vi hade fått framställa alternativa förslag. Vpk är inte företrätt i skatteutskottet och vi har därför begärt att här i kammaren få framlägga vårt förslag om omsättningsskatt på handeln med aktier men hindrats att göra detta med motiveringen att frågan inte utskottsbehandlats. Vi finner det vara orimligt att inte riksdagens samtliga partier får tillfälle att ställa alternativa yrkanden till ett utskottsbetänkande som bygger på en överenskommelse mellan några av partierna och väsentligen avviker från den ursprungliga propositionen.

Vi kommer därför att avstå från att rösta i voteringen om skatteutskottets förslag och reservationen 2. Vi gör det som en protest mot den behandling frågan fått och inte därför att vi accepterar innehållet i trepartiuppgörelsen.

Slutligen, herr talman, är det naturligtvis nonsens att, som skett i en del debatter, påstå att man med höjningen av bensinskatten och bilaccisen och skatt på engångsförpackningar skall motverka de negativa effekterna av bilismen och engångsförpackningarna, när man i själva verket kalkylerar med inkomster till statskassan av dessa åtgärder. Det är inte begränsning av bilismen och slopande av engångsförpackningarna som skall ge 360 miljoner kronor utan fortsatt användning av de beskattade varorna.

Det som tidigare framstälts som en styggelse, massinköp av ölburkar, måste väl i fortsättningen ses som en samhällsgagnelig gärning, enligt den filosofi som regeringen, centern och folkpartiet nu presenterat och som fått applåder för från PLM-chefen.

Vänsterpartiet kommunisterna har i en partimotion till årets riksdag begärt förbud mot tillverkning och försäljning av öl och läskedrycker i engångsförpackningar av glas, plast och metall. I motionen har vi pekat på de miljömässiga olägenheterna av användning av sådana förpackningar men också på att de ofta fördyrar varorna. Genom att göra engångsförpackningarna till en finansieringskälla konserverar man de miljömässiga olägenheterna och fördyrar varorna ytterligare. Detta blir effekten av trepartiuppgörelsen.

Även från centerpartihåll föreligger en motion om förbud mot försäljning av öl och läskedrycker i engångsförpackningar. Den motionen

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

är daterad den 18 januari – dvs. precis en vecka innan centerledaren träffade uppställningen med socialdemokraterna och folkpartiet. Man kanske kan säga att herr Fällidin gjort en kovändning om ölburkarna.

I diskussionen om höjningen av bensinskatten har också anförts att detta skulle vara en lämplig åtgärd ur miljösynpunkt. Man påstår sig därigenom kunna begränsa utvecklingen av privatbilismen. Men man bör inte motverka bilismens negativa följder genom åtgärder som fördröjer de allmänna transportkostnaderna och ökar utgifterna för de många – såväl i glesbygder som i storstadsområden – som är beroende av bilen, bl. a. för resor till arbetet. Andra metoder måste till. Hur vi ser på dessa frågor har vi utvecklat i en särskild motion.

Även här gäller alltså, herr talman, samma förhållande som i fråga om engångsförpackningarna, att man mera räknar bilismen som en inkomst-källa och mindre syftar till att begränsa dess negativa effekter.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort, eftersom jag förstår att ledamöterna är i uppbrotsstämning.

Den här frågan om prishöjningar och skatter diskuterades ju under remissdebatten, och det kan därför inte vara någon anledning för mig att ta upp en längre diskussion. Jag skall försöka undvika polemiserande uttalanden. Man har ju också redogjort för vad frågan gäller. Det behöver jag alltså inte gå in på.

Alla känner till att förslaget om bensinskatten och bilaccisen har brutits ut till följd av trepartiöverenskommelsen. Avgiften på engångsförpackningarna har utskottet inte tagit ställning till, och jag skall därför inte i dag diskutera den saken med herr Berndtson i Linköping. Utskottet anser att det är en ganska invecklad fråga. Vi har tagit emot åtskilliga uppvaktningar som framlagt sina synpunkter, och vi vill ha litet mera betänketid innan vi kommer med ett förslag i den delen.

Prisstoppet har accepterats av alla här, så det tänker jag inte diskutera. Att jordbrukarna skall ha kompensation för att priserna inte får höjas är alla också överens om. Däremot råder det ju inte enighet i frågan om hur ersättningen till jordbrukarna skall finansieras.

Skatteutskottet accepterar alltså trepartiöverenskommelsen i den del som avser drivmedelsbeskattningen och bilaccisen. Herr Magnusson i Borås var mycket kritisk i sitt yttrande, men ett faktum är att innan överenskommelsen träffades diskuterades den ingående i respektive partigrupper. Att sedan moderaterna ställt sig vid sidan om är ju beklagligt. Jag vet inte hur ingående man där har diskuterat överenskommelsen, men de andra partigrupperna har varit ganska väl informerade. Jag kan emellertid förstå herr Berndtson i Linköping, som anmärkte på att kommunisterna inte har någon representant i skatteutskottet. Att det ligger något i hans anmärkning kan kanske erkännas, men beträffande de övriga partierna tycker jag att talet är överdrivet.

Utskottet har här begagnat sin initiativrätt och kommit med förslag, men de moderata ledamöterna har som sagt ställt sig vid sidan om. Jag vill gärna understryka att jag inte tycker att detta är så trevligt. Det bör vara ett undantag att man går till väga på det sätt som här har skett. Jag

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

kan möjligen instämna i vad herr Larsson i Umeå sagt, men jag är kanske litet mer reserverad. I vissa situationer kan det dock vara nödvändigt att göra så här. Och när regeringen lade fram sin proposition om 8 öre på bensinen, förklarades samtidigt att man ville lämna möjligheter till en annan lösning. Det underströk statsministern i remissdebatten, och så har också skett.

Någon större opinion mot överenskommelsen om 3 öre på bensinen har vi inte märkt i skatteutskottet. När propositionen om 8 öre kom, aviserades uppvaktningar inför utskottet, men då trepartiöverenskommelsen hade träffats slopades uppvaktningarna helt och hållet. Såvitt jag kan se, finns det alltså en allmän förståelse för att det inte blir så svåra konsekvenser som de moderata ledamöterna vill göra gällande. Vad de anför är överdrifter. Och så komplicerad är inte frågan om bensinskattens och accisens höjning att inte skatteutskottet kunde ta ställning till den utan en grundlig utredning, som herr Magnusson talade om.

Vad beträffar slopande av mervärdeskatten på livsmedel vill jag bara säga ett par ord. Från centerpartiet har önskemål uttalats – jag kommer inte ihåg om folkpartiet också var med – om att 1972 års skatteutredning skall pröva mömsens fördyrande verkan på livsmedel, som saken uttrycks. Ja, vi kommer i utredningen att pröva den frågan. Vi har redan haft en föredragning i ämnet, och det material som jag har studerat visar att detta är en ofantligt svår fråga. Det är ingalunda så lätt som herr Berndtson och andra tror, nämligen bara att besluta och så plocka fram pengar någonstans. Vi måste pröva detta noga, och vi kommer också att se på utländsk lagstiftning på det här området. Vi har alltså redan börjat med frågan; den upplysningen vill jag gärna ge.

Herr talman! Jag skall inte säga mera. I det här aktuella fallet föredrar utskottets majoritet trepartiöverenskommelsen framför en differentiering av mervärdeskatten som vi inte finner praktisk.

Jag ber med detta att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Alldenstund herr Brandt inte gav någon kommentar till mitt påpekande att man genom de åtgärder som här vidtas, nämligen genom utnyttjande av utskottets initiativrätt, har förhindrat oppositionen att avlämna motioner i ett visst ärende, förmodar jag att hans kommentar till detta inryms i det yttrande som han fällde, när han erkänner att det här inte är så trevligt. Även om det är ett svagt erkännande av det övergrepp som man från utskottsmajoritetens sida har gjort är det ändå något att ta fasta på.

Sedan säger han att uppvaktningarna beträffande bensinfrågan tog slut i utskottet efter det att trepartiöverenskommelserna hade träffats. Det är kanske inte så förskräckligt mycket att förundra sig över, eftersom man då ute i landet visste att det finns en kompakt majoritet i riksdagen för genomförande av den föreslagna höjningen av skatten på bensin och även av bilaccisen. Beträffande detta senare ärende hade vi ingen som helst möjlighet att avlämna några motioner för behandling i skatteutskottet.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis som herr Brandt säger att frågan om avgift på engångsförpackningar inte föreligger till avgörande i dag. Den finns dock med i botten för utskottets ställningstagande och kan därför naturligtvis inte förbigås i det sammanhanget. Man kan givetvis också finna det anmärkningsvärt att inte hela finansieringsfrågan avgörs i ett sammanhang, men den uppdelningen står utskottet självt för. Detta ändrar dock inte något i sak; avgiften för engångsförpackningar utgör en del av trepartiuppgårelsen, som skatteutskottet godtar.

Såväl herr Brandt som majoriteten i skatteutskottet i övrigt avvisar tanken på att slopa mervärdeskatten på livsmedel. Man åberopar skattetekniska och statsfinansiella skäl. Det är riktigt att man ofta har gjort det tidigare också, men jag tycker inte att argumentationen blir starkare för att man upprepar den år från år. Det finns naturligtvis inga tekniska hinder för att befria matvarorna från moms. Vpk har därför varje år anvisat andra inkomstkällor för statskassan.

Det är väl alldeles uppenbart att kravet på att slopa moms på livsmedel växer sig starkare dag för dag även om skatteutskottet upprepar sin argumentation till leda. Därför har man nu börjat mobilisera expertis, som skall söka bevisa för barnfamiljerna att de inte skulle tjäna någonting på att momsen slopades på livsmedel. Det försöker man göra framför allt med det enkla knepet att man hävdar att momsen – om den slopades på mat – måste höjas på andra varor. Men en sådan höjning behöver naturligtvis inte alls göras. Man kan följa vpk:s förslag om hårdare beskattning av kapitalet i stället för maten.

Jag kan försäkra skatteutskottet, och hela riksdagen, att man inte kommer förbi kravet om slopad moms på livsmedel med att upprepa ohållbara argument. Det kravet kommer att växa i styrka.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte åberopat ohållbara argument, utan jag har talat om att frågan är ytterst svårbehandlad. I skatteutredningen sitter vpk:s ordförande, herr Hermansson, och han har hittills inte där yrkat på någon särbehandling av mervärdeskatten på livsmedel.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att göra en kort deklARATION, men jag kan inte uraktlåta att ett ögonblick kommentera herr Burenstam Linders inlägg.

Herr Burenstam Linder började med att säga att man måste angripa inflationen från helt andra utgångspunkter, och han förde ett allmänt tal om detta. Han ställer frågan: Kan man hejda inflationen med prisstopp? Han kommer fram till att det kan man inte göra. Han håller en lång jeremiad över hur galet det över huvud taget är att införa ett prisstopp även om det är begränsat. Han ifrågasätter den lagliga och självfallet även den ekonomiska grunden för ett prisstopp och anser att det från dessa utgångspunkter är felaktigt. Ergo, säger herr Burenstam Linder och hans partivän herr Magnusson i Borås, bör vi nu införa ett prisstopp. Han ansluter sig således helt till Kungl. Maj:ts förslag och är inte ens med på att göra någon liten förändring i det.

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Skillnaden mellan herr Burenstam Linders ståndpunkt och regeringens förslag -- jag ser bort från hans argumentering och håller mig till hans slutsatser -- är bara att herr Burenstam Linder vill smita ifrån notan -- det har sagts här tidigare i dag. Jag tycker inte att det är särdeles rekommendabelt.

Jag vill därutöver som jag sade gärna göra en deklARATION. Jag var mycket glad när jag hörde herr Larsson i Umeå uttala sin tillfredsställelse över att vi i denna känsliga fråga har kunnat komma fram till en överenskommelse över partierna, och jag vill gärna ge både centerpartiet och folkpartiet ett erkännande för att de har låtit det ekonomiska ansvaret som riksdagspartier gå före den politiska taktiken. Jag är emellertid besviken på och överraskad över att moderaterna i något slags politisk desperation eller demonstration mäter sig ur den politiska enighet och det samförstånd som vi faktiskt inte upplever alla dagar.

När jag lyssnade på herr Magnusson i Borås kunde jag naturligtvis inte undgå att lägga märke till den indignation som han presterade i talarstolen över brådskan i hanteringen av Kungl. Maj:ts förslag. Jag skulle till och med kunna vara beredd att ge honom en komplimang för den grad av indignation han demonstrerade -- den verkade stundtals vara riktigt äkta.

Men det finns naturligtvis ändå vissa motiv för denna snabbhet i behandlingen. Jag utgår från att kummarens ledamöter, som läser tidningarna, har lagt märke till de stora braskande annonserna: Köp er bil innan bilaccisen kommer! Det är detta otäcka hamstringsmoment som man alltid har anledning att räkna med. Jag avslöjar inga hemligheter om jag säger att staten tappade bortåt ett par tiotal miljoner på den cigaretthamstring som ägde rum veckorna före årsskiftet därför att alla visste att cigaretterna skulle bli dyrare.

Detta är en fråga som till och med grundlagberedningen har uppmärksammat och levererat förslag om för att ge Kungl. Maj:t fullmakt att snabbt kunna besluta och i efterhand redovisa för riksdagen, just för att man skall undgå sådana inslag i hanteringen.

Det här är den enkla förklaringen till att vi nu har bett om en snabb behandling i riksdagen.

Herr Levin var rätt intressant att lyssna till -- ja, intressant och intressant, men från en speciell synpunkt var anförandet intressant. Han talade om de fantastiskt höga priserna på maten. Men han aktade sig nogsamt för att nämna orsakerna till dem, för då hade han satt sig själv i en ganska bekymmersam situation. Vi är alla medvetna om att vi har ett gränsskydd för att värna det svenska jordbruket kontra världsmarknadspriserna på livsmedel som i dag ligger någonstans mellan 80 och 85 procent. Jag syftar på skyddstullarna för det svenska jordbruket, som vi har varit överens om att införa.

I priset på livsmedel till konsumenten ligger ju lönen för de anställda i handel, i transport och i livsmedelsindustri. Ingen attackerar dessa löner. I priset till konsumenten ligger också ersättningen till den grupp som i egenskap av handlande har sin funktion att fylla i kedjan mellan producent och konsument -- och den gruppen ömmade ju herr Levin för. Då brister det i alla fall i logiken. När jag hörde herr Levins anförande

tyckte jag att det var illa genomtänkt, och jag kan inte urakflåta att vara så pass elak att jag säger det.

Momsen bör bort och taxorna skall ned – det var andra inslag i herr Levins förunderliga budskap. Vem skall betala de förlorade statsinkomsterna? Det finns ju inga andra än svenska folket som kan betala dem och göra det på andra vägar. Dessa andra vägar anvisar han inte, såvida jag inte skall ta det som ett uttryck för ett annat alternativ när herr Levin säger: ”Den privata sektorn klarar det här så mycket bättre, för där finns ju konkurrensen som ett välgörande element.”

Jag garanterar herr Levin att det finns ingen privat företagare som i dag är beredd att ta över SJ och driva det på de premisser som riksdagen anser skall gälla med hänsyn till den trafikpolitiska uppfattning vi har. Det finns däremot konkurrens-element när det gäller statens kraftproduktion. Vattenfall svarar för ungefär 48 procent av kraftproduktionen här i landet, och den andra dryga hälften ligger i privata händer. Det finns ett konkurrens-element i televerkets investeringar, och det vill inte säga litet, för L.M. Ericsson och televerket arbetar i långa stycken på samma område.

Det är även här, menar jag, alldeles för mycket av schabloner i deklARATIONERNA, när herr Levin från talarstolen framför sin oförgrifliga mening om hur den här frågan kan klaras av.

Den andra deklARATIONEN jag vill göra, herr talman – och det skall bli det sista jag säger i det här lilla inlägget – skulle närmast vara ett svar till herr Magnusson i Borås med hänsyn till, skall vi kalla det den konstitutionella olyckan med skatteutskottets sammankallande, som jag emellertid menar att herr Magnusson ändå bör kunna komma över. Jag tar gärna på mig skulden alldeles oreserverat. Det var ett ofullständigt direktiv till en av mina medarbetare som föranledde att skatteutskottet blev kallat till sammanträde in pleno. Jag beklagar att utskottet fick sitta i 15 minuter och vänta och inte visste vad det var fråga om förrän jag uppenbarade mig mycket hastigt – enligt pressen, och det var nog riktigt, i både överrock och annat – och talade om att här var det ett misstag. Men jag betyder att det är inget fullt försök från regeringen att angripa utskottets kompetens eller dess suveränitet och självständighet, utan här är linjerna precis likadana som de alltid har varit och skall vara i fortsättningen.

Herr talman! Efter mitt oförblommerade erkännande av misstaget hoppas jag att min värderade bankkamrat och jag skall ha precis samma goda förhållande till varandra i fortsättningen som innan den här lilla incidenten hände.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Fullmaktslagen om ett prisstopp som tillämpas ute i detaljhandeln bygger på att det föreligger krig eller krigsfara eller omfattande risk för stora höjningar av den allmänna varuprisnivån. Vi har tyckt att det är rimligt att resa frågan om dessa grunder verkligen föreligger, om verkligen risken för en sådan prisstegring för närvarande är större än låt oss säga under de senaste åren. Vi har den uppfattningen att man kan framställa den kritiken utan att motsätta sig regeringens

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

förslag. I vad mån det verkligen kommer att bli allvarliga prisstegringar under det första halvåret beror nämligen i hög grad på vilken politik som regeringen för. Den fördubbling av löneskatten som man har genomfört innebär naturligtvis en risk för att det skall bli allvarliga prisstegringar. Den politik man driver att icke ge tillräckligt utrymme för lönsamma investeringar som kan sänka kostnaderna i produktionen innebär givetvis också att det finns en risk för att det blir allvarliga prisstegringar.

Därför menar vi att det är helt riktigt att kritisera regeringen för att icke driva en tillräckligt rimlig stabiliseringspolitik som skulle kunna onödiggöra ett sådant här prisstopp, samtidigt som vi ifrågasätter det juridiskt riktiga i att man nu genomför det men ändå kan vara med på att denna lag utnyttjas under låt oss säga ett första halvår.

Herr Sträng gör också gällande att vi inte vill vara med på notan när det gäller dessa subventioner till jordbrukets regleringskassor. Nåväl, vi har föreslagit att man som princip skall försöka hitta besparingar i den offentliga sektorn. Om man inte går på den vägen får vi ju en ommöblering av prisstegringen så att det blir vissa andra priser som stiger lika mycket och som faktiskt, när allt kommer omkring, drabbar hushållen lika allvarligt.

Vi har också tyckt, vad gäller första halvåret, att det är risk för att sysselsättningen inte skall öka i den omfattning som vi vill. Därför är det rimligt att tänka sig att ge ett stöd till sysselsättningen genom att inte på det här sättet dra in pengar ytterligare till statskassan. Jag finner att vi har god grund för detta förmodande när vi märker att t. ex. arbetsmarknadsstyrelsen begär ytterligare pengar under första halvåret för att stimulera konjunkturen. Kan det vara riktig konjunkturpolitik, herr finansminister, att å ena sidan – som finansministern säkert kommer att göra – vara med på att sådana ytterligare pengar skall betalas ut, och å andra sidan dra in ytterligare ett par hundra miljoner genom skatteskäpningar för de enskilda medborgarna?

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande den sista delen av herr Strängs anförande, där han framförde en önskan om att vi skulle ha det – jag skriver om det något – lika trevligt i bänken som vi haft förut, så kan han vara övertygad om att det skall vi nog se till att vi har.

Jag är också glad över att han så oförbehållsamt gjorde detta erkännande och förklarade att det inte skulle bli några mer sådana här manövrer. Det innebär enligt mitt förmenande att vi i fortsättningen kan påräkna att riksdagen i vanlig ordning kommer att få propositioner när det är fråga om att lägga stora, nya belastningar på svenska folket. Förra året fick vi på utskottets initiativ en belastning på 2 000 miljoner kronor genom en fördubblad arbetsgivaravgift, och nu får vi en ganska kraftig höjning, på några hundra miljoner, genom att man höjer bilaccisen.

Nu säger herr Sträng att man måste ta hänsyn till hamstringen, och därför måste det gå fort. Det är ju på det sättet fortfarande, herr finansminister, att finansministern inte har den rätten att själv höja skatten över en natt – och jag kunde förstå att finansministern i någon mån beklagade detta. Fortfarande har ju svenska folket rätt att sig självt

beskatta, och det innebär med andra ord att propositioner i vanlig ordning skall läggas fram i Sveriges riksdag, med motionsrätt, och där behandlas. Inte tror jag att hamstringen på bilar blir mindre om riksdagen fattar ett beslut 24 timmar tidigare. De som har möjligheter och har tänkt att hamstra bilar på grund av att man höjer bilaccisen gjorde det säkerligen en av de första dagarna efter det att trepartiöverenskommelsen hade träffats, och jag tror inte att det är någon som har tänkt göra det i dag eller i morgon.

Därför tror jag inte det går att komma till rätta med problemen på det sätt som herr finansministern har tänkt sig, utan det är nog bättre att vi kommer överens om att i fortsättningen se till att vi följer de bestämmelser som finns i våra grundlagar och som innebär att vi får propositioner till Sveriges riksdag och kan behandla dem på sätt som vi tidigare har gjort. I så fall tror jag att vi slipper att sedan kritisera varandra för formerna.

Herr LEVIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng noterade att jag hade talat om de fantastiska matpriserna, och han påpekade att jag hade aktat mig särdeles noga för att tala om orsakerna. Och det fann han tydligen klokt, ty annars hade jag enligt herr Sträng försatt mig i en besvärlig situation. Låt mig därför upplysa herr Sträng – ifall han nu inte visste det – om att det är inte jag som har åstadkommit de höga priserna.

Som svar på herr Strängs övriga, något självsäkra kommentarer till mitt inlägg får jag hänvisa till det gamla ordspråket: Tvivla på allt åtminstone en gång, om det också vore på satsen att två gånger två är fyra!

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås blir väl inte ledsen om jag gör den lilla reservationen, samtidigt som jag meddelar att skatteutskottet och riksdagen självfallet kommer att få sina propositioner i sedvanlig ordning, att det ju ändå undantagsvis någon gång kan hända att skatteutskottet behöver utnyttja den intiativrätt som utskotten har enligt gällande grundlag. Jag sätter nog värde på att den rätten finns; det kan uppstå situationer där ett sådant förfarande är erforderligt.

Till herr Burenstam Linder vill jag inte säga någonting annat än att jag var förundrad över att han hade en sådan distans mellan sin argumentation och sin slutledning. På den punkten tillät jag mig också att säga att skillnaden mellan Kungl. Maj:t och det moderata samlingspartiet är att man från den moderata sidan inte vill vara med och betala notan. Det tyckte nu inte herr Burenstam Linder om, men jag är ju inte ensam om den uppfattningen. Här har bara för någon timme sedan herr Kristiansson i Harplinge stått upp och sagt: Centerpartiet är berett att vara med och betala notan. Det får väl indirekt betyda att man har samma uppfattning som den jag gör mig till tolk för, att moderaterna icke är beredda att betala notan.

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Det kan synes förmätet av mig att ta till orda nu, men jag skall fatta mig kort.

Jag ber att få fästa finansministerns och kammarens övriga ärade ledamöters uppmärksamhet på att den trepartiöverenskommelse som vi här diskuterat har för Norrland, för det s. k. stödområdet, för glesbygden mycket ofördelaktiga följder. Det gäller såväl höjningen med 3 öre på bensinskatten som den accishöjning på 500 kronor som sannolikt kommer att röstas igenom. I stödområdet, i glesbygderna, är bilen ofta en nödvändighet för människorna och människornas försörjning på grund av de långa avstånden. Alldeles speciellt gäller detta på många håll där det skett en nedläggning av järnvägarna och t. o. m. indragning av en del busslinjer. Där blir verkningarna av de föreslagna skattehöjningarna hårdare än annorstädes i landet. Den norrländska företagsamheten arbetar redan i dag under en hårdare kostnadspress än landets övriga företagsamhet och kommer genom de här pålagorna i ett förhållandevis ännu sämre läge.

Att man inte tagit hänsyn till de regionalpolitiska aspekterna är uppenbart, för hade man gjort det borde man ha kunnat komma fram till ett annat förslag. Jag beklagar att man inte gjort det, herr finansminister. Trepartiöverenskommelsen rimmar följaktligen mycket illa med den av de demokratiska partierna antagna regionalpolitiken.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro vid skatteutskottets betänkande nr 1, innebärande avslag på de föreslagna skattehöjningarna.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Herr Nordgren överraskade mig mycket, när han sade att det förslag som vi nu diskuterar innebär en nackdel för norrlänningarna. Herr Nordgren måste väl jämföra med det ursprungliga förslaget i propositionen, som gick ut på en höjning med 8 öre på bensinen och 6 öre på brännoljan. Nu blir det bara 3 öre på bensinen, och därför måste det från norrländsk synpunkt vara en direkt fördel att denna kompromiss kom till stånd.

Jag tror inte att herr Nordgren kan övertyga en enda norrlänning om att inte detta senaste förslag innebär en stor fördel för den norrländska befolkningen.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! I förhållande till det första förslaget är detta förslag naturligtvis bättre, men för Norrland är det ändå ett dåligt förslag. Det får säkerligen herr Larsson i Umeå erfara när han kommer hem eller får tillfälle att tala med företrädare för norrländsk företagsamhet och med norrlänningar över huvud taget.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Visserligen har jag redan tidigare i en replik försökt förklara för herr Sträng att vi inte smiter från någon nota, men eftersom finansministern kommer tillbaka till den saken vill jag begagna tillfället att upprepa mitt svar.

Jag finner herr Strängs noträkning märkvärdig. Förra våren sade herr Sträng att om vi ökade presstödet, så var det ett absolut och oeftergivligt krav att notan för det till sista öret betalades genom en höjd reklamskatt. Men som alla vet har underskottet det budgetår, som herr Sträng då ville att notan skulle betalas för, blivit ungefär 4 miljarder kronor större än herr Sträng hade tänkt sig. Hur stämmer den noträkningen då, herr Sträng?

Vi har anlagt det betraktelsesättet att sysselsättningsläget under närmaste halvåret är ganska dåligt, och därför finns det anledning att försöka sätta pengar i händerna på näringsliv och konsumenter, så att konjunkturen och sysselsättningen kan få ett bättre utgångsläge. Följaktligen tycker vi att det är dumt att under närmaste halvåret öka skatterna på det sätt som herr Sträng har tänkt sig. Och vi har ansett att riktigheten i det betraktelsesättet bevisas av att arbetsmarknadsstyrelsen själv uppenbarligen gör samma bedömning. Herr Sträng kommer sannolikt också att säga att det på tilläggsstater behövs ett rejält antal hundra miljoner kronor ytterligare under detta första halvår för att ge konjunkturen ett rimligt stöd.

På sikt måste naturligtvis en utgift alltid betalas, och då har vi ansett det vara principiellt riktigt att i de ofantliga offentliga utgifterna göra besparingar som kan täcka de utgifter det här gäller. Annars kommer genomsnittsfamiljen inte i något bättre läge. Då får man bara i kassaboken betala ut på ett konto vad som möjligen har minskat på ett annat. Jag kan inte förstå att sådana prisomöbleringar är ägnade att hjälpa den enskilda människan. Det måste vara rimligare att försöka åstadkomma en verklig nettoförbättring. Därför har vi funnit det angeläget att i princip sikta till att finna möjligheter att göra besparingar. Vi har också lagt fram sådana förslag.

Vidare har vi framfört den synpunkten att det vid avvägningen av hur detta skall utformas för nästa budgetår är lämpligt att vänta till dess vi har kommit fram till maj månad och skall diskutera den slutliga utformningen av finanspolitiken för nästa budgetår. Då skall vi ta slutlig ställning i dessa frågor.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! När herr Burenstam Linder tror sig om att kunna hitta betalningsmöjligheter genom att föreslå kommande besparingar, som moderaterna skulle ge anvisningar på, vågar jag säga att han kommer att misslyckas i sina försök. Han har ju själv kallat det för ett försök. Möjligen kan herr Burenstam Linder på riksdagens bord lägga teoretiska besparingsförslag, som han och hans partivänner är helt ensamma om att reflektera på, men det är ingen utväg att lösa betalningsproblemen.

Sedan kanske man tror sig ha funnit en glugg att kila ut i genom att säga: Men om det nu måste till mera pengar för att klara arbetslösheten, så kan man väl lägga till ytterligare 360 miljoner här för att ordna den saken! Vi kan behöva satsa mera pengar för att klara arbetslösheten. Men den utgiften har – hoppas vi – en mera tillfällig karaktär; den försvinner av sig själv när konjunkturen blir bättre. Skall jag vara ärlig – och det skall jag väl vara – måste jag dock påpeka att i det här perspektivet rymms

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

inte bara finansieringen av den kompensation jordbruket skulle ha haft vid det gångha årsskiftet och skall ha den 1 juli. Inom avtalsperioden ligger ytterligare en sådan här kompensationsstation, nämligen vid årsskiftet 1973-1974. Oavsett om det är jag, herr Bohman eller herr Burenstam Linder som är finansminister vid nästa årsskifte - det vet vi ingenting om - tror jag vederbörande skulle hesitera inför att inte bara belasta konsumenterna med den ersättning som blir en följd av den justeringen utan även retroaktivt ta ut den prisstegring som blir en följd av att vi nu med skattemedel tar bort effekten av två regleringar 1973. Oavsett vem som är finansminister skulle han - det är jag övertygad om - rygga för en så dramatisk priskonsekvens när det gäller livsmedlen.

Det förslag riksdagen nu beslutar om har goda utsikter till mera permanens i sin karaktär än det skulle ha om vi behövde satsa extra för att klara arbetslösheten - det är den stora skillnaden. Det är inte på det viset att man säger att om vi skall satsa 200 miljoner kronor till för ett ändamål så kan vi öppna dammluckorna och satsa ytterligare 360 miljoner kronor av bara farten. I varje fall var moderaternas politik på den tiden då man kallade sig högerpartiet den rakt motsatta; den präglades i långa stycken av försiktighet när det gällde att hantera statens utgifter.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Herr Sträng gjorde den reflexionen att om man nu under första halvåret skulle tillämpa den metod vi har föreslagit ur sysselsättningsynpunkt, så skulle man för framtiden öppna dammluckorna för ökning av de offentliga utgifterna. Men om herr Sträng tror att det är sådana dammluckor som skulle öppnas, hur tänker sig herr Sträng då att själv täcka de utgifterna? Är det här att öppna dammluckorna för ytterligare skatthöjningar? Vi tror att det är en farlig metod, herr Sträng. Om man driver skattepolitiken så, att skattesatserna blir högre än för närvarande, kommer det att innebära allvarliga svårigheter för de enskilda medborgarna och för landet som helhet. Vi tror att vi kan iakta detta när det gäller kommunernas situation. På grund av att man i den offentliga politiken inte följt vår principiella linje, nämligen att bromsa i tid, har herr Sträng tvingats ta till nödbromsen. Vi tror att för handhavandet av landets ekonomi gäller i det här stycket ungefär detsamma som för framförandet av en bil, nämligen att det är bättre att bromsa i tid än att klämma till med en nödbroms i en kurva. Det är av den anledningen vi menar att här finns utrymme för besparingar. Det har visat sig att det i en tvingande situation på den kommunala sidan var möjligt att finna sådana besparingar. Om man nu vill undvika höjningar av livsmedelspriserna tror vi att det för de enskilda människorna måste vara bättre att icke ta igen detta genom att höja priserna på andra varor utan att i stället finna besparingar.

Om man skall följa subventionslinjen, som man nu gör, är det under första halvåret viktigt att komma ihåg att vi har ett sysselsättningsläge som är exceptionellt. Det är möjligt att vi, när vi kommer till maj, måste betrakta detta från andra utgångspunkter. Men det skall vi göra när vi bättre ser hur det ekonomiska läget är. Det måste vara en rimlig utformning av den ekonomiska politiken.

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Pengarna för det här arrangemanget skall ut fr. o. m. den 1 januari 1973. Finessen med att skjuta på betalningen, något som naturligtvis aktualiserar brutalare ingripanden därför att man försuttit tiden, har jag aldrig förstått, och jag förstår den inte nu heller.

Men när herr Burenstam Linder har den uppfattningen då det gäller faran med innehålllet i den skattepolitik som vi för närvarande driver, framstår det som ännu mer oförklarligt att han och hans partivänner sade nej till den skattesänkning som regeringen aktualiserade för snart ett år sedan.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Den 1 mars förra året diskuterades, herr Sträng, de skattesänkingsförslag som vi framlagt. Herr Sträng sade då att det var förenat med synnerliga svårigheter att åstadkomma en sänkning av skattesatserna. En eller annan månad därefter, inför trycket av att svenska folket uppfattade den linje som vi drev, nämligen att det fordrades en skattesänkning, och trots att herr Sträng den 1 mars voterat emot en sådan, lade herr Sträng fram ett förslag som gick i samma riktning som vårt. Men, herr Sträng, det var ett fel med det förslaget – om vi nu skall ta upp den debatten igen. Herr Sträng lade nämligen samtidigt fram ett förslag om en väsentlig ökning av skatterna genom en höjning av mervärdesskatten med 2,5 procent. Totalt skulle det ha inneburit en ökning av skattetrycket i Sverige. Herr Sträng hade planerat att ta in mera inkomster via moms än vad som motsvarade sänkningen av den direkta skatten. Det var det vi vände oss emot. Ett par dagar innan herr Sträng gick ifrån sitt förslag om höjning av moms och i stället förordade en höjning av löneskatten sade herr Brandt i Veckans Affärer att det är omöjligt för företagen att bära ytterligare pålagor – man skulle få säga vad man ville på vänsterkanten; herr Brandt skulle ändå ha denna uppfattning. Bara ett par dagar senare ansåg alltså herr Sträng att kommunisternas förslag att höja löneskatten med 50 procent var så bra att han ville höja den med 100 procent. Jag finner inte att herr Sträng har någon anledning att vara speciellt stolt över den utformningen av skattepolitiken. Den rimmar mycket illa med offentlig planering.

Överläggningen var härmed slutad.

Finansutskottets betänkande nr 2

H e m s t ä l l a n

Punkterna 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 124 av herr Levin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Nr 17

Fredagen den,
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 987 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 2 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 987.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 285
Nej — 15

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservationen nr 2 av herrar Burenstam Linder och Brundin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Burenstam Linder begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner finansutskottets motivering i betänkandet nr 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren godkänt utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservationen nr 2 av herrar Burenstam Linder och Brundin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Burenstam Linder begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 262
Nej — 37
Avstår — 1

Skatteutskottets betänkande nr 1

Punkten A 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 11 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkten A 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 11.

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

*Prisreglering och
särskild skatt på
motorbränslen,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 283
Nej — 16
Avstår — 2

Punkterna A 2 och A 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna B och C

H e m s t ä l l a n

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels den i reservationen nr 2 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro gjorda hemställan, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 1 punkterna B och C röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit den i reservationen nr 2 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro gjorda hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 249
Nej — 37
Avstår — 15

M o t i v e r i n g e n

Utskottets motivering godkändes.

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 28.

§ 6 Interpellation nr. 29 ang. svenska diplomaters utåtriktade utrikespolitiska aktivitet

Ordet lämnades på begäran till

Herr BJÖRCK i Nässjö (m), som yttrade:

Herr talman! Den svenska utrikesrepresentationen är till för att företräda svenska intressen utomlands, såväl ekonomiska som politiska.

Vidare skall de svenska beskickningarna genom sin rapportering från stationeringsorterna ge utrikesledningen objektiv information om förhållandena i ackrediteringsländerna.

Av naturliga skäl förutsätter detta att utrikesförvaltningens tjänstemän följer de spelregler som gäller för diplomatisk verksamhet runt om i världen. Dessa spelregler är både skrivna och oskrivna. Försiktighet måste iakttagas när det gäller att offentligt ge uttryck för kritik som kan beröra värdlandet eller andra länder som Sverige upprätthåller diplomatiska förbindelser med.

Stor vikt måste fästas vid att samma regler gäller för alla tjänstemän inom den svenska utrikesförvaltningen. Det vore ur jämlikhetssynpunkt stötande om enstaka diplomatiska tjänstemän gavs favörer när det gäller rätt att uttala sig i politiska frågor, uppträda i massmediasammanhang av politisk karaktär, aktivt delta i politiska partiers arrangemang, utföra s. k. "extraknäck" för radio och television etc.

Det vore orimligt om särskilda regler och särskild praxis i ovan nämnda avseenden skulle komma att gälla en enda person eller en liten grupp av personer inom utrikesförvaltningen. Det åligger rimligtvis utrikesdepartementets ledning, och särskilt då utrikesministern såsom den ytterst ansvarige, att tillse att likformiga regler gäller för UD:s tjänstemän.

Dessa regler måste utformas så att de är ägnade tillgodose den svenska neutralitetspolitiken och olika svenska intressen. Detta får självfallet inte tolkas så att vi från svensk sida inte skulle kunna brännmärka olika företeelser i andra länders politik om vi anser detta vara skäligt. Detta är dock någonting som ankommer på de politiska organen.

I dagens läge synes inte längre likformighet råda i här berörda avseenden. Det är därför av stor vikt att utrikesledningen klart deklarerar sin ståndpunkt i de frågor som denna interpellation berör, så att klara besked ges både för de berörda tjänstemännen och för de politiska institutionerna i vårt land.

Med stöd av den lämnade motiveringen anholder jag om kammarens tillstånd att till herr utrikesministern få ställa följande frågor:

1. Vilka regler bör enligt herr utrikesministern gälla för svenska diplomaters utåtriktade utrikespolitiska aktivitet?

2. Vad är herr utrikesministerns uppfattning om medarbetande i press, radio och television av svenska diplomater med artiklar och program om sina stationeringsländer?

Denna anhållan bordlades.

§ 7 Interpellation nr 30 ang. förläggningen av flygplatser

Ordet lämnades på begäran till

• Herr CLARKSON (m), som yttrade:

Herr talman! Den 1 december 1972 öppnades den nya storflygplatsen i Sturup. Under den korta tid flygplatsen varit i bruk har man redan kunnat konstatera att dess förläggning och utformning ur meteorologisk

synvinkel är diskutabel. Det förekommer anmärkningsvärt ofta att start och landning förhindras av väderleksskäl. Uppgifter har förekommit som tyder på att dessa nackdelar inte varit okända, när de avgörande besluten fattats, men att icke tillbörlig hänsyn tagits härtill.

Mot bakgrund av vad jag här har anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få rikta följande fråga:

Vilken betydelse har meteorologiska överväganden vid beslut om förläggning av flygplatser?

Denna anhållan bordlades.

§ 8 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Undertecknad anholder härmed om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden 8–16 februari för att beredas tillfälle deltaga i möte inom FAO i Rom angående utformning av fiskehamnar i u-länder.

Stockholm den 2 februari 1973

Georg Åberg

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 9 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 12 med förslag till lag om 1972 års allmänna företagsräkning.

§ 10 Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden:

Nr 3 i anledning av propositionen 1973:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde

Nr 4 i anledning av propositionen 1973:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser statens allmänna fastighetsfond

Nr 5 i anledning av propositionen 1973:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster

§ 11 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 65 Herr *Hallgren* (vpk) till herr inrikesministern om avtalsgruppsjukförsäkring åt AMS-arbetare:

Är statsrådet beredd att vidtaga åtgärder som kan leda till att AMS-arbetare kommer i åtnjutande av avtalsgruppsjukförsäkring (AGS) där sådan försäkring avtalats för övriga arbetargrupper?

Nr 17

Fredagen den
2 februari 1973

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 15.21:

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Fredagen den 2 februari

Herr talmannen 45

- ” Ahlmark (fp) 29, 34, 36, 39
- ” Andersson, Sten, i Stockholm (s) 19, 21, 33, 35, 36, 37, 38, 39
- ” Berndtson i Linköping (vpk) 70, 75
- ” Björck i Nässjö (m) 85
- ” Brandt (s) 73, 75
- ” Burenstam Linder (m) 46, 49, 54, 77, 80, 82, 83
- ” Clarkson (m) 86
- ” Ekström (s) 46, 53
- ” Eriksson i Ulfsbyn (c) 11
- ” Feldt, handelsminister 55, 59
- ” Gernandt (c) 24
- ” Helén (fp) 36, 38
- ” Henrikson (s) 5
- ” Hernelius (m) 21, 38
- ” Hyltander (fp) 16
- ” Jonasson (c) 28, 29
- ” Josefson i Arrie (c) 64
- ” Komstedt (m) 3
- ” Kristiansson i Harplinge (c) 51
- ” Larsson i Umeå (fp) 63, 80
- ” Levin (fp) 65, 79
- ” Löfgren (fp) 53
- ” Magnusson i Borås (m) 60, 74, 78

Fru Marklund (vpk) 56, 60

Herr Nordgren (m) 80

- ” Persson i Karlstad (s) 9, 28
- ” Sellgren (fp) 21
- ” Sträng, finansminister 75, 79, 81, 83
- ” Werner i Malmö (m) 8

